

”Täällä on aika paljonkin valtaa muokata Saksa-kuvaa Suomessa.”

SUOMALAISTEN BERLIININ-KIRJEENVAIHTAJIEN UUTIS-
JA JUTTUIHEIDEN VALINNAN POLITIIKKA JA
RITUAALIT

Nina Moisio

Pro gradu -tutkielma

Journalistiikka, Valtio-oppi

Ohjaajat: Raimo Salokangas ja Marja Keränen

Syksy 2013

Viestintätieteiden laitos

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Viestintätieteiden laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä – Author Moisio, Nina Anna Kaarina	
Työn nimi – Title ”Täällä on aika paljonkin valtaa muokata Saksa-kuvaa Suomessa” – Suomalaisten Berliinin-kirjeenvaihtajien uutis- ja juttuaiheiden valinnan politiikka ja rituaalit	
Oppiaine – Subject Journalistiikka Valtio-oppi	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year 12/2013	Sivumäärä – Number of pages 97 + liite
Tiivistelmä – Abstract <p>Ulkomaankirjeenvaihtajilla ja ulkomailla työskentelevillä freelancetoimittajilla on vaikutusvaltainen asema muokata ja ylläpitää sosiaalisen todellisuuden rakenteita ja merkityksiä juttujen ja uutisten kautta. Toimittajien työssään käyttämällä kriteereillä on suuri rooli todellisuuden muokkaamisessa. Toimittajien roolia ja heidän käyttämiään kriteereitä voidaan tarkastella myös poliittisesta näkökulmasta median rituaalien ja portinvartija-aseman kautta.</p> <p>Tutkielman tavoitteena on laadullisen tutkimuksen keinoin diskurssianalyysin avulla poimia haastatteluaineistosta kriteerit ja median rituaalit, jotka ohjaavat Berliinissä työskentelevien suomalaistoimittajien työskentelyä ja aihevalintoja. Rituaali- ja portinvartijatulkinnan kautta tarkastellaan diskursseja poliittisessa valossa ja arvioidaan sitä, millaisina poliittisina valintoina toimittajien uutis- ja juttukriteerit ja aihevalinnat näyttäytyvät.</p> <p>Tutkielman tuloksista käy ilmi, että Berliinissä työskentelevät suomalaistoimittajat tiedostavat yhtäältä valtansa ja toisaalta vastuunsa yleisön maailmankuvan muokkaajina. Diskurssit osoittavat, että tutkimushenkilöt työskentelevät rituaaliorientoituneesti. Tuotannon rituaaleista on erotettavissa sekä strategisia että uutisrituaaleja. Rituaalien riskeissä korostuu mahdollisuus sosiaalisen todellisuuden vinoutumiin. Toimittajien käyttämät kriteerit ovat sekä vapaasti että ohjatusti valittuja ja niitä sovelletaan tilannekohtaisesti. Poliittisen tulkinnan mukaan rituaalit voidaan nähdä vaikutusvaltaisina poliittisina valintoina.</p>	
Asiasanat – Keywords kirjeenvaihtajat, toimittajat, kriteerit, rituaalit, uutiset, Saksa	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto/ Kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman aihe.....	1
1.2 Journalismin murros.....	2
1.3 Ulkomaanjournalismin murros.....	3
1.4 Tutkimuskysymykset.....	4
1.5 Tutkielman teoreettiset ja metodologiset perusteet.....	6
1.6 Ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyä koskeva tutkimus.....	8
2 ULKOMAANKIRJEENVAIHTAJA.....	11
2.1 Ulkomaankirjeenvaihtajien historiaa.....	11
2.2 Ulkomaankirjeenvaihtajien työnkuva.....	15
2.3 Ulkomaankirjeenvaihtajien määrä.....	17
2.4 Saksa ja Berliini ulkomaankirjeenvaihtajien työympäristönä.....	17
2.4.1 Poliittikka, talous ja yhteiskunta.....	18
2.3.2 Pääkaupunki Berliini.....	22
2.4.3 Saksa ja Suomi.....	24
3 KRITTEERIT.....	26
3.1 Uutiskriteerit.....	26
3.2 Juttukriteerit.....	29
4 TODELLISUUS SOSIAALISENA KONSTRUKTIONA JA MEDIAN RITUAALIT.....	30
4.1 Kuvitellut yhteisöt, media-antropologia ja median rituaalit.....	30
4.2 Portinvartijateoriat.....	33
5 ANALYYSIMENETELMÄ.....	36
5.1 Diskurssianalyysin määrittely.....	36
5.2 Diskurssianalyysin soveltaminen aineistoon.....	37
6 AINEISTON HANKINTA.....	40
6.1 Tutkimushenkilöt.....	40
6.2 Aineistonkeruumenetelmä.....	42
7 AINEISTO.....	44
7.1 Aineiston teemat.....	44
7.1.1 Suomi ja Saksa työympäristöinä.....	45
7.1.2 Berliini kirjeenvaihtajan työympäristönä.....	48
7.1.3 Työsuhteen merkitys toimittajan työssä.....	50
7.1.4 Kriteerit.....	54
7.1.5 Valintatilanteet.....	56
7.2 Aineiston diskurssit.....	59
7.2.1 Vapaasti valittujen aiheiden diskurssit.....	61
7.2.2 Ohjattujen aihevalintojen diskurssit.....	63
7.2.3 Vapaasti valittujen kriteerien diskurssit.....	65
7.2.4 Ohjatun kriteerivalinnan diskurssit.....	67
7.2.5 Tuotannon vähäisten tai jäsentymättömien rituaalien diskurssit.....	69
7.2.6 Tuotannon runsaiden tai jäsentyneiden rituaalien diskurssit.....	71
8 PÄÄTELMÄT.....	75
8.1 Median rituaalit yhteisen todellisuuden muokkaajina.....	75
8.2 Kirjeenvaihtajat portinvartijan asemassa.....	79
8.3 Uutiskriteerit poliittisina valintoina.....	81
9 LOPUKSI.....	85
LÄHTEET.....	89

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat Berliinissä työskentelevien suomalaisten kirjeenvaihtajien uutis- ja juttukriteerit. Tutkielmassa selvitetään haastatteluaineiston avulla sitä, millaisia kriteerejä tutkimushenkilöt käyttävät työssään sekä sitä, miten näitä kriteerejä voidaan tulkita median rituaaleina. Tutkielma on yhteinen pro gradu -työ journalistiikan ja valtio-opin aloille.

Valitsin opinnäytteeni aiheen puhtaasti henkilökohtaisen kiinnostukseni pohjalta, sekä ulkomaankirjeenvaihtajien työtä että Berliiniä kohtaan. Minulla on henkilökohtainen side kaupunkiin opiskelijavaihdon kautta. Ulkomaankirjeenvaihtajan työ on puolestaan näyttäytynyt minulle alan opiskelijana ja yleisön edustajan roolissa lähes myyttisenä tehtävänä ja halusin tutkielman kautta päästä lähemmäs realistista käsitystä siitä, millaista työ ja sen reunaehdot ovat.

Aihe on mielestäni ajankohtainen, koska ulkomaanjournalismin asema muuttuvassa mediakentässä on muokkautumassa, kuten jäljempänä selostan. Ulkomaanjournalismin työskentelykäytännöt ovat myös poliittisesti kiinnostava tutkielman aihe, koska näkökulmastani ulkomaankirjeenvaihtaja toimii työskennellessään tietoisesti tai tiedostamattaan poliittisena vallankäyttäjänä, mielipiteiden ja yleisön maailmankuvan muokkaajana.

Työssäni pyrin tarkastelemaan aihetta täysipainoisesti sekä teoreettiselta että käytännölliseltä kannalta kattaen sekä journalistiikan että valtio-opin vaatimukset. Merkittävän osan tutkielmaa varten tehdystä työstä muodostivat haastattelumatkat Jyväskylästä Berliiniin ja Helsinkiin sekä haastattelujen litterointi.

1.2 Journalismin murros

”Luulen, että kehitys on menossa samaan suuntaan, että hidas journalismi kuolee, laatu kärsii sen kustannuksella, että kaikki olisi mieluiten valmista puoli tuntia sitten.” (Haastateltava G)

Journalismin ja median alalla eletään tällä hetkellä teknisen ja taloudellisen kehityksen siivittämää kriisi- ja murroskautta. Median rooli ihmisten arjessa ja yhteiskunnassa muuttuu samalla, kun median kanavat, sisällöt, tuotantotavat, tekniset ja taloudelliset olot kehittyvät kukin omaan suuntaansa.

Yhteiskunnan ja yksilön näkökulmasta voidaan puhua arjen medioitumisesta, mikä tarkoittaa sitä, että ihmisten elämä nojaa yhä enemmän medioihin. Mediasisältöjä ja -teknologioita, kuten älypuhelimia ja tietokoneita, samoin kuin niiden sovelluksia, kulutetaan yhä enemmän ja mediavälitteinen kommunikointi yleistyy. Viestintäteknologian ja -sisältöjen kyllästyvän arkielämän lisäksi medioituminen näkyy koko yhteiskunnan mittakaavassa. Yhteiskunnan instituutiot ja toiminnot ovat yhä media- ja viestintäriippuvaisempia. (Seppänen & Väliverronen 2012, 10-11.)

Toisaalta journalistisen työn raamit ovat murroksessa. Sanomalehtien talous, journalismin uskottavuus ja laatu ovat kriisissä, samoin keskustellaan journalismin kaupallistumisesta ja viihteellistymisestä. Toimittajien työssä ja työn tuloksissa näkyvät kiristynyt mediakilpailu ja vaatimukset toimitustyön taloudellisesta tehokkuudesta, pirstoutuvat yleisöt sekä nopeasti kehittyvä tekniikka. (Väliverronen 2009, 7.)

Vuonna 2007 suomalaistoimittajille tehdyn kyselyn mukaan toimittajan työ oli jatkuvan muutoksen ja yhä kasvavien tulosvaatimusten alaista. Verrattuna vuoteen 2005, suhteellisen lyhyellä vertailuajalla, toimittajat tuottivat materiaalia yhä useammille välineille ja juttuvaihto mediatalojen sisällä oli lisääntynyt kyselyn perusteella. Toimituksissa viikon aikana tehtyjen juttujen

määrä oli kasvanut ja juttuja suunnattiin yhä enemmän tietyille kohderyhmille. Toisaalta työntekijöiden määrä suhteutettuna tuotettuun mediasisältöön oli vähentynyt. Jutut olivat merkki- tai sanamääräisesti mitattuna lyhentyneet. Kyselyn perusteella suomalaisissa mediataloissa oli tapahtunut muutos, jonka tuloksena karkeasti yleistettynä yhä pienempi joukko toimittajia tuotti lukumääräisesti entistä enemmän aikaisempaa lyhempiä juttuja. (Jyrkiäinen & Heinonen 2012, 180-185.)

1.3 Ulkomaanjournalismin murros

Ajankohtainen taloudellinen, tekninen ja yleisösuhteeseen sekä -rakenteeseen liittyvä murros läpäisee globaalisti journalismin kaikki tasot ylettyen myös ulkomaanjournalismiin ja ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyyn (Willnat & Martin 2013, 495). Tarkastelen tutkielmassani ilmiötä suomalaisen journalismin näkökulmasta.

Kirjeenvaihtajien määrä suomalaisissa joukkoviestimissä on vähentynyt ja heidän roolinsa on muuttunut uutispainotteisemmaksi kuin aikaisemmin (Uskali 2007, 13). Juttutuotannon käytännöissä on tapahtunut muutoksia. Erityisesti sanomalehdissä suuntauksena ovat 2000-luvulla olleet niin sanotut ulkomaanpoolit, joissa toimitukset tuottavat ulkomaansivupaketteja vuorotellen tai yhteisissä ulkomaantoimituksissa, mikä lisää oman aineiston osuutta ulkomaansivuilla (Journalisti 14/2010, 14-15 Ulkomaanpooleille kiitosta). Ulkomaanuutisoinnissa tasapainoillaan uutis- ja kuvatoimistojen, kirjeenvaihtajien ja avustajien tuottaman materiaalin varassa. Kiristyvällä mediataloudella on väistämättä vaikutuksensa myös ulkomaanjournalismiin.

Murroksen ja muutosten keskellä on ajankohtaista pohtia ulkomaanjournalismin sisältöä, sisällön valikointia ja sen vaikutuksia yleisön maailmankuvaan. Ulkomaankirjeenvaihtajilla on ulkomaanjournalismin

sisällön ja sävyn kannalta vaikutusvaltainen rooli. He toimivat työskennellessään eri maiden välisinä tulkkeina, jotka välittävät ja tulkitsevat ulkomaiden todellisuutta yleisölleen juttujensa kautta. Uskalin (2007, 9) mukaan ulkomaanuutisissa tulkitaan maailman todellisuutta päivittäin uutiskriteereillä, jotka eivät ole yksiselitteisiä. Uskali korostaa myös, että ulkomaantoimittajat työskentelevät vaikutusten, tiedostettujen ja tiedostamattomien, alaisina.

Rooli maailman todellisuuden tulkitsijoina asettaa ulkomaankirjeenvaihtajat asemaan, jossa heillä on mahdollisuus muokata yleisönsä maailmankuvaa omien tulkintojensa kautta. Tutkielmani perustuu tähän ajatukseen, joka asettaa kirjeenvaihtajat yleisön käsityksiä aktiivisesti, joko tiedostaen tai tiedostamattaan, muokkaavien vallankäyttäjien asemaan. Kirjeenvaihtaja toimii kuin yleisön sosiaalisen todellisuuden portinvartija, joka valikoi asemapaikastaan asioita, jotka joko päästetään yleisön tietoisuuteen tai rajataan sen ulkopuolelle. Portinvartijaroolin lisäksi kirjeenvaihtajia voidaan tarkastella välittäjän roolissa, jossa toimittaja tarjoilee yleisölle tulkintojaan yleisön arkipäivän ulkopuolisesta maailmasta ja näin muokkaa heidän maailmankuvaansa. Uskalin (2007, 10) mukaan ulkomaanuutisointi on keskeisessä asemassa maailman yleisen mielipiteen syntyisessä. Ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyä käsitellään tarkemmin tutkielman luvussa kaksi.

1.4 Tutkimuskysymykset

Tutkielman keskiössä on ulkomaankirjeenvaihtajan rooli portinvartijana ja maailmankuvan muokkaajana. Näissä rooleissa ulkomaankirjeenvaihtajan asema voidaan tulkita vahvasti poliittisen toimijan asemana, koska sosiaalisen todellisuuden portinvartijana ulkomaankirjeenvaihtajalla on valta tehdä valintoja sosiaaliseen todellisuuteen pääsevistä tai sen ulkopuolelle jäävistä

asioista. Tätä poliittista roolia tarkastellaan sen kautta, millaisin kriteerein ja reunaehdoin suomalaiset Berliinin-kirjeenvaihtajat päätyvät tekemään juttuja. Aineistona on kymmenen Berliinissä suomalaisille medioille työskenteleville tai hieman ennen haastatteluhetkeä työskennelleille toimittajille vuonna 2010 tehtyä puolistrukturoitua temahaastattelua. Haastatteluaineistoa tarkastellaan erityisesti luvuissa kuusi ja seitsemän sekä hyödynnetään lisäksi lukujen kahdeksan ja yhdeksän päätelmissä.

Tutkielmassa toimittajaa käsitellään aktiivisena subjektina, jutut ja uutiset taas ovat välineellisessä objektin asemassa. Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Millaisia uutis- ja juttukriteerejä suomalaiset Berliinin-kirjeenvaihtajat työssään käyttävät?
2. Millaiset valinnat ohjaavat kirjeenvaihtajien työtä ja juttukriteereiden muotoutumista?
3. Millaisina median rituaaleina Berliinin-kirjeenvaihtajien uutis- ja juttukriteerit näyttäytyvät?

Tutkielman poikkitieteellisessä jaottelussa voidaan ajatella, että kaikkia tutkimuskysymyksiä voidaan tarkastella sekä journalistiselta että valtiopilliselta kannalta. Käytännöllinen sekä viestinnän teorioihin pohjautuva näkökulma edustavat journalistista ajattelua, kun taas valtio-opin näkökulmasta tutkimuskysymyksiä pohditaan vallankäytön kautta. Journalistisia tekoja ja valintoja voidaan tarkastella vallankäytön näkökulmasta.

Tutkielma pohjautuu ajatukseen, jossa valintatilanne asettaa toimittajat poliittisen päätöksentekijän asemaan. Tutkimusaineisto sijoittuu Berliiniin, koska siellä työskentelee suhteellisen paljon suomalaiskirjeenvaihtajia ja kaupunki on toiminut aikojen saatossa näyttämönä valtaville poliittisille

murroksille. Historiasta heijastuu Saksan ja Suomen yhteinen menneisyys. Nykyhetkeen puolestaan peilautuvat Saksan roolit muun muassa Euroopan unionissa ja Suomen tärkeänä kauppakumppanina. Menneisyys ja nykyisyys muodostavat saksalaiseen työympäristöön liittyvien kulttuuristen piirteiden lisäksi raamit kirjeenvaihtajien työlle. Saksaan ja Berliiniin ulkomaankirjeenvaihtajan työympäristönä paneudutaan luvussa kaksi.

1.5 Tutkielman teoreettiset ja metodologiset perusteet

Stig Hjarvard on jaotellut ulkomaanuutisia koskevan tutkimuksen nelikenttään, jossa tutkimuskohteena on mikro- tai makrotaso. Uutisprosessit käsitteellistetään joko rakenteiden tai valinnan näkökulmasta (Hjarvard 1995, 59 – 60; Pietiläinen 1998, 17). Seuraava nelikenttä auttaa havainnollistamaan Hjarvardin jaottelua:

	Rakennenäkökulma	Prosessinäkökulma
Mikrotaso	Sisällön ideologiakritiikki, organisaatiohistoria/analyysi	Portinvartija-analyysi
Makrotaso	Mediaimperialismi, joukkoviestinnän taloustiede	Uutisvirta-analyysi

Tämä tutkielma sijoittuu nelikentässä mikrotason tutkimuskohteen ja valinta- eli prosessinäkökulman leikkauspisteeseen ollen lähtökohtaisesti osa portinvartija-analyysitutkimuksen (gatekeeping) kaanonia. Tarkennettakoon, että itse uutisten sijaan tämä tutkielma fokusoituu uutisten ja juttujen tuotantoprosessiin ja toimittajan rooliin uutisten ja juttujen synnyssä. Portinvartijateorioita tarkastellaan luvussa neljä.

Tutkielman poliittisen näkökulman taustalla vaikuttaa Palosen politiikkakäsitys:

”Millä tahansa ilmiöllä on/voi olla poliittinen aspektinsa, millään ilmiöllä ei ole välttämättä poliittista aspektia, mikään ilmiö ei ole varmasti ’suojattu’ poliittisuudelta” (Palonen 1988, 19).

Tutkielman politiikkakäsite rakentuu valintojen tulkinnoista. Toimittajan tekemän valinnan ei tarvitse suoranaisesti koskea poliittisia instituutioita ollakseen poliittinen, riittää, että valittavana on ollut vähintään kaksi vaihtoehtoa. Poliittisessa mielessä tarkasteltavana on myös toimittajan positio aktiivisena valitsijana tai taustaorganisaation valintojen toimeenpanijana.

Poliittinen kehys sävyttää koko tutkielmaa. Työn teoreettinen kehys rakentuu todellisuuden sosiaalista rakennetta (Carey 1989), median rituaaleja (Elliot 1982; Sumiala 2010 ja Tuchman 1978), uutiskriteerejä (Galtung & Ruge 1965) sekä edellä mainittuja median portinvartijateorioita (Shoemaker, Vos & Reese 2009) koskevien ajatusten ympärille. Todellisuuden sosiaalista rakennetta ja median rituaaleja käsitellään tarkemmin tutkielman luvussa neljä. Uutiskriteereihin tutustutaan luvussa kaksi ja portinvartijateorioihin luvussa neljä. Aihetta tarkastellaan poliittisessa taustavalossa myös translaatioteorioiden (Freeman 2009) valossa luvussa kahdeksan. Teoreettinen taustoitus tukee osaltaan tutkielman poikkitieteellistä humanistis-yhteiskuntatieteellistä luonnetta.

Metodologisesti tutkielma on jakautunut aineistonkeruun ja aineiston tulkinnan menetelmiin. Aineistonkeruumenetelmänä toimii puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelut analysoidaan diskurssianalyysin avulla. Diskurssianalyysia käsitellään luvussa viisi.

1.6 Ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyä koskeva tutkimus

Uskalin (2007, 14-15) mukaan ulkomaan uutisoinnin asema viestinnän tutkimuksessa ja opetuksessa on Suomessa heikko. Toisaalta Uskalin mukaan ulkomaantoimittamisen käytäntöjä koskevasta tiedosta on puutetta myös ulkomailla. Tästä syystä ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyä koskevan edeltävän tutkimuksen esittely rajataan melko tiiviiksi keskittyen esimerkkeinä uusimpiin aihetta koskeviin artikkeleihin, jotta lukijalla olisi mahdollisuus muodostaa käsitys ajankohtaisesta tutkimuskentästä. Taustateorioihin liittyvää tutkimusta käsitellään tarpeen mukaan luvuissa kolme, neljä ja viisi.

Suomalaisessa journalismin tutkimuksen kentässä ulkomaankirjeenvaihtajien työskentelyä ovat tutkineet esimerkiksi Uskali (2003, 2007) sekä Kivikuru (toim. 1986, 1998). Kansainvälisesti ulkomaanjournalismia on pohdittu lähivuosina esimerkiksi markkinanäkökulmasta (Hamilton 2010), kansallisen identiteetin avulla (esim. Nossek 2004) sekä käsitteellistämisen kautta (esim. Berglez 2008; Hamilton & Jenner 2004). On pohdittu myös ulkomaanjournalistien ja -journalismin asemaa muuttuvassa mediakentässä ja -markkinoilla (esim. Willnat & Martin 2013). Perinteisesti myös sotia ja kriisejä koskevaa ulkomaanjournalismia on tutkittu (esim. Ben-Yahuda, Naveh & Levin-Banchik 2013).

Voidaan sanoa, että kansainvälisesti ulkomaanjournalismin ajankohtaisesta tutkimuksesta erottuvat ainakin taloudellinen, poliittinen ja journalismin muuttuvaa asemaa koskevat suuntaukset. Uskoisin, että mediakentän ja -teknologioiden muuttuessa erityisesti taloudelliset ja journalismin aseman ja toimittajien roolin kehitystä käsittelevät tutkimussuuntaukset tulevat herättämään kansainvälistä mielenkiintoa.

Pro gradu -tutkielman laajuudessa tekstissä ei ole järkevää käydä kattavasti läpi kaikkea mahdollista ulkomaanjournalismia ja -kirjeenvaihtoa käsittelevää perustutkimusta eikä edes esimerkein kartoittaa kaikkia tutkimuksen suuntauksia, joten kävin edellä läpi esimerkkeinä tuoreita aihetta käsitteleviä tutkimuksia, joiden avulla on mahdollista luoda käsitys ulkomaanjournalismia ja -kirjeenvaihtoa koskevasta ajankohtaisesta tieteellisestä kentästä. Myös aihetta koskevan olemassa olevan tutkimuksen suhteellisen suppea määrä (Uskali 2007, 14 – 15) pakottaa karsimaan esimerkkejä. Merkittäviä ulkomaanjournalismia koskevia teorioita ja tutkimuksia, esimerkiksi ulkomaanuutisointia sivuavaa uutiskriteerejä koskevaa teoretisointia (esim. Galtung & Ruge 1965) sekä kotimaisen ulkomaanjournalismin historiaa (Uskali 2007) on sijoitettu myös tutkielman myöhempiin lukuihin.

Ulkomaankirjeenvaihtajia on käsitelty jonkin verran journalistiikan ja tiedotusopin pro gradu -tutkielmissa sekä ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä. Käyn esimerkkeinä läpi muutamia 2000-luvulla laadittuja aihetta koskevia opinnäytteitä. Hartikainen (2008) tutkii journalistiikan pro gradu -työssään ulkomaanavustajien aktiivista sopeutumista freelance-työn reunaehtoihin. Roiha (2007) käsittelee journalistiikan pro gradu -työssään suomalaisten Pietarin-toimittajien työskentely-ympäristöä ja työn erityispiirteitä. Ulkomaankirjeenvaihtajuutta käsittelevistä väitöskirjoista mainittakoon Uskalin (2003) suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaivalta vuosina 1957–1975 käsitellyt journalistiikan alan teos. Ylönen (2008) tutkii tiedotusopin pro gradussaan suomalaisten ulkomaantoimittajien objektiivisuuskäsitystä ja myötätuntoa journalismissa haastattelun keinoin. Crowley (2004) käsittelee tiedotusopin pro gradu -työssään Yleisradion TV- ja radioutisten ulkomaan avustajia voimavarana toimijoiden näkökulmasta ja avustajien käsitystä työstään. Laine (2002) puolestaan selvittää viestinnän opinnäytetyössään, mitkä tekijät vaikuttavat ulkomaista lehtiartikkeleita kirjoittavien toimittajien työntekoon ja työkäytäntöihin kulttuurien kohdatessa.

Näiden esimerkkien pohjalta voidaan todeta, että ulkomaanjournalismia käsitellään journalismin ja viestinnän alan opinnäytteissä usein erityisesti työskentelykäytäntöihin liittyvistä näkökulmista. Valtio-opin tuoreimmissa opinnäytteissä puolestaan ulkomaanjournalistien työskentelykäytäntöihin ei juuri puututa, mutta juttuja käytetään usein opinnäytteiden aineistoina esimerkiksi toimittajien asemamaiden poliittista tilannetta käsittelevissä jutuissa sekä diskurssianalyyseissa. Voidaankin mielestäni sanoa, että ulkomaankirjeenvaihtajat ovat merkittävä taustatiedon lähde myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa valtio-opin alalla.

2 ULKOMAANKIRJEENVAIHTAJA

”Se on ihaninta työtä, mitä on. Vaikka se on rankkaa.” (Haastateltava H)

Koska tutkielma keskittyy erityisesti ulkomaankirjeenvaihtajien ja -avustajien työskentelyyn, en esittele tässä luvussa ulkomaanjuttujen sisältöä ja aiheita käsitteleviä tutkimuksia. Ulkomaanjournalismin sisältöä on tutkittu verrattain runsaasti. Tämän tutkielman näkökulmasta ulkomaanjournalismin aiheet ovat kuitenkin kiinnostavia vain valinnan, siis työprosessien välityksellä. Tässä luvussa käyn aluksi läpi ulkomaankirjeenvaihtajien historiaa erityisesti suomalaisen median näkökulmasta. Sen jälkeen kuvailen lyhyesti ulkomaantoimittajien ja -kirjeenvaihtajien toimenkuvaa ja lukumäärää suomalaisissa tämän päivän joukkoviestimissä. Lopuksi kuvailen Saksan ja Berliinin olosuhteita ulkomaankirjeenvaihtajan työympäristönä.

2.1 Ulkomaankirjeenvaihtajien historiaa

Käyn ulkomaankirjeenvaihtajien historiaa läpi erityisesti suomalaisen journalismin näkökulmasta. Rajaan historiallisen tarkastelun suomalaiseen journalismiin, koska tutkielmassa käsitellään suomalaistoimittajia ja koko ulkomaankirjeenvaihtajuuden kansainvälisen historian kertaus ei sovi tutkielman resurssien puitteisiin.

Journalismin historian ensimmäisinä toimittajina voidaan pitää ulkomaankirjeenvaihtajia. Lontoolainen *The Morning Chronicle* alkoi käyttää ensimmäisenä omia vakituisia kirjeenvaihtajia vuonna 1769. Perässä seurasivat esimerkiksi sveitsiläinen *Zürcher Zeitung* sekä lontoolainen *The Times*, jolla oli 1850-luvun lopulla jo 18 kirjeenvaihtajaa. 1850-luvun puolivälissä Krimin sota toimi ulkomaanuutisten lopullisena läpimurtona. Esimerkiksi kaikki tärkeimmät lontoolaislehdet lähettivät kirjeenvaihtajia raportoimaan sodasta.

Amerikassa ulkomaanuutisoinnin kehitys tapahtui Euroopan jäljessä. Ensimmäisenä amerikkalaisena mediana ulkomaanuutisointiin heräsi *The New York Herald* 1830- ja 40-luvuilla. Suomalaisilla sanomalehdillä ei 1800-luvulla ollut vielä omia ulkomaankirjeenvaihtajia, ainoastaan satunnaisia ulkomaanavustajia. (Uskali 2007, 49-50.)

Suomessa pidettiin lehtien ulkomaanosastoa uutisten suhteen toisarvoisena 1910-luvulle saakka. Ulkomaanuutisia käännettiin ulkomaisista lehdistä. Päätoimisia ulkomaantoimittajia työskenteli 1800-luvun lopussa *Hufvudstadsbladetissa*, *Päivälehdessä* sekä *Uudessa Suomettaressa*. Ulkomaanuutisosastot löivät itsensä läpi Suomessa ensimmäisen maailmansodan aikana. Päätoimisten ulkomaankirjeenvaihtajien verkkoa alkoivat rakentaa ensimmäisinä suomalaisina lehtinä rakentaa *Helsingin Sanomat* ja *Uusi Suomi*. (Uskali 2007, 67-68.)

Ei ole yksiselitteistä, kuka oli ensimmäinen itse lähetetty, päätoiminen suomalainen sanomalehden kirjeenvaihtaja. *Helsingin Sanomien* lähettämänä kirjeenvaihtajana toimi Yrjö Niiniluoto vuosina 1926-28 Kansainliitossa Genevessä, jossa myös *Uuden Suomen* Eino Palola toimi noina vuosina. Berliinissä *Uutta Suomea* edusti vuosina 1929-44 Ada Norna, jota ei kuitenkaan oltu lähetetty toimituksesta, vaan hän toimi vakituisena avustajana. *Helsingin Sanomat* perusti ensimmäisenä suomalaisena sanomalehtenä vakinaisen kirjeenvaihtajapostin Lontooseen vuonna 1933 ja lähetti sinne Yrjö Niiniluodon omasta toimituksesta. Niiniluoto toimi yhteistyössä *The Timesin* kanssa. *Uuden Suomen* vakituisena avustajana oli Lontoossa toiminut Juha Timonen jo edellisvuodesta saakka. 1930-luvun alkupuolelle saakka oli ollut tavallista, että ulkomaisissa suurkaupungeissa oleskelevat suomalaiset olivat toimineet suomalaisten sanomalehtien avustajina. Ulkomaanuutisia hankittiin myös yhteistyössä muiden lehtien kanssa, esimerkiksi *Helsingin Sanomat* toimi yhteistyössä *Dagens Nyheterin* kanssa Tukholman uutisten osalta. (Manninen & Salokangas 2009, 125-126.)

Toinen maailmansota lamautti suomalaislehtien ulkomaankirjeenvaihtajien työtä. Sodan sytyttyä *Dagens Nyheter* Tukholmasta, *Berlingske Tidende* Kööpenhaminasta sekä *Helsingin Sanomat* alkoivat rakentaa kirjeenvaihtajaverkostonsa yhteiskäyttöä yhteisen uutispalvelun suuntaan. Silloinen *Helsingin Sanomien* Lontoon-kirjeenvaihtaja Eero Petäjaniemi siirrettiin Berliiniin ja hänen tilalleen Lontooseen lähetettiin Arvo Ääri. Vuonna 1941 Englannin muututtua vihollismaaksi Ääri joutui jättämään Lontoon. Kolmen pohjoismaisen lehden yhteistyö ulkomaan uutispalvelussa päättyi vuonna 1940 Saksan miehitettyä Tanskan, jolloin *Berlingske Tidende* tuli kyvyttömäksi yhteistyöhön. *Helsingin Sanomat* lähetti entisen Lontoon-kirjeenvaihtajansa Arvo Äären Tukholmaan vuosiksi 1943-47. *Helsingin Sanomat* ja *Uusi Suomi* ryhtyivät 1950-luvulla elvyttämään ulkomaankirjeenvaihtajaverkostoaan. Ensimmäisen pysyvän suomalaiskirjeenvaihtajan sodan jälkeen lähetti ulkomaille *Helsingin Sanomat* vuonna 1946 avatessaan uudelleen Lontoon kirjeenvaihtajapisteensä vuonna 1946 *The Timesin* yhteyteen. *Uusi Suomi* aloitti uudelleen Lontoon kirjeenvaihtajapisteensä, ja sijoitti uuden kirjeenvaihtajan Länsi-Saksaan. Kommunistien ja SKDL:n *Kansan Uutiset* lähetti kirjeenvaihtajan Moskovaan vuonna 1957. (Manninen & Salokangas 2009, 131-133, 414-417, 530-532; Uskali 2007, 68-69.)

Helsingin Sanomat perusti Länsi-Saksan kirjeenvaihtajan postin Bonniin vuonna 1957 ja Pariisiin vuonna 1961. Tukholmaan lähetettiin kirjeenvaihtaja jälleen vuonna 1966. *Helsingin Sanomat* lähetti kirjeenvaihtajansa Moskovaan ja Washingtoniin vasta vuonna 1975. Myöhemmin lehti laajensi kirjeenvaihtajaverkostoaan Brysseliin ja Aasiaan 1980- ja 1990 -lukujen taitteessa. (Manninen & Salokangas 2009, 537-540; Uskali 2007, 77.)

1960-luku laajensi ulkomaankirjeenvaihtajien toiminnan suomalaisissa tiedotusvälineissä sähköisiin viestimiin. 1940-luvulta saakka *Yleisradion* ulkomailla asuvista avustajista oli käytetty kirjeenvaihtajan nimitystä.

Kokopäiväisten, Suomesta lähetettyjen toimittaja-kirjeenvaihtajien verkkoa ryhdyttiin rakentamaan vuonna 1965. *Yleisradion* ensimmäiset päätoimiset ulkomaankirjeenvaihtajat työskentelivät puheohjelmien osaston ajankohtaistoimituksessa. Kesällä 1964 tehtiin päätös kirjeenvaihtajien vakanssien perustamisesta New Yorkiin, Moskovaan ja Pariisiin. Kirjeenvaihtajapisteet Tukholmaan, Washingtoniin ja Lontooseen avattiin vuonna 1966 ja Belgradiin vuonna 1969. 1960-luvun lopulla *Yleisradion* kirjeenvaihtajaverkostosta merkittävä osa oli freelancereita. 1970-luvulla *Yleisradion* kustannussäästöt rokottivat ulkomaankirjeenvaihtajien verkon kehitystä. Esimerkiksi kirjeenvaihtajan paikka Washingtonissa jätettiin täyttämättä. Tilannetta pyrittiin parantamaan 1970-luvun puolivälissä kirjeenvaihtajien asemapaikkoja vaihtamalla. Vuonna 1974 päätettiin siirtää Itä-Euroopan posti Belgradista Budapestiin ja Pariisin posti Bonniin. Myös Itä-Berliiniin perustettiin kirjeenvaihtajan vakanssi. Myöhemmin muutoksista peräännettiin. Vuonna 1981 Berliinin vakanssi siirrettiin Moskovaan ja Washingtonin paikka perustettiin uudelleen. Länsi-Euroopan kirjeenvaihtaja siirtyi Bonnista takaisin Pariisiin. Itä-Euroopan kirjeenvaihtajan paikka ”lainattiin” Afrikkaan 1979. Vain Tukholman, Lontoon ja New Yorkin paikat säästyvät muutoksilta koko ajan. *Yleisradion* ruotsinkieliset uutistoimitukset käyttivät kirjeenvaihtajien sijaan freelancereita ja Ruotsin radion verkostoa. 1990-luvulla *Yleisradion* kirjeenvaihtajat sijoitettiin Brysseliin, Tallinnaan sekä Hongkongiin ja myöhemmin Pekingiin. *Yleisradiolla* ei ole koskaan ollut pysyvää kirjeenvaihtajaa Etelä-Amerikassa. (Salokangas 1996, 189-191, 311-312, Uskali 2007, 68-70.)

Suomen tietotoimisto (STT) ryhtyi kehittämään ulkomaanuutispalvelua vuonna 1957. Vuonna 1962 perustettiin oma ulkomaanlaitos ja *STT* alkoi ottaa itsenäisesti vastaan ulkomaanuutisia. Tähän saakka toimiston ulkomaanuutiset olivat kulkeneet Ruotsin tietotoimisto *TT:n* kautta. 1960-luvun alussa pohjoismaiset uutistoimistot aloittivat yhteisen ulkomaankirjeenvaihtajaverkoston Brysselissä, mihin sijoittui Tanskan *Ritzaun* edustaja.

Verkosto laajentui 1960-luvulla Moskovaan, Pekingiin ja New Yorkiin. Ensimmäinen yhteispohjoismainen suomalaistoimittaja tuli valituksi vasta 1980-luvulla. (Uskali 2007, 81-82.)

Suomalaiset maakuntalehdet, aikakauslehdet ja monet pienemmät joukkoviestimet ovat ulkomaan uutisoinnissa turvautuneet enimmäkseen avustajiin ja *STT:n* ulkomaantoimituksen tuotantoon. Lisäksi on lähetetty jonkin verran omia toimittajia juttumatkoille ulkomaille esimerkiksi ajankohtaisten kriisien kohdalla. Kesällä 2006 *STT:llä* oli suomalaiskirjeenvaihtajia Brysselissä, Tallinnassa, Pietarissa, Tukholmassa sekä Washingtonissa. Kansainvälisistä suuren luokan uutistoimistoista *STT* käytti kyseisenä ajankohtana *Reutersia*, *AFP:tä* ja *DPA:ta*. (Uskali 2007, 82.)

Helsingin Sanomien, *Yleisradion* ja *STT:n* lisäksi merkittäviksi suomalaisiksi ulkomaan uutisjoukkoviestimiksi nousevat *MTV3* sekä *Alma Median Kauppalehti* ja *Aamulehti*. Näillä viestimillä on ollut käytössä yhteisiä ulkomaankirjeenvaihtajia sekä omia ulkomaanavustajia. Tämän lisäksi joillakin maakuntalehdillä sekä *Talentumin* lehdillä on ollut omia, pitkäaikaisia ulkomaanavustajia. (Uskali 2007, 83.)

2.2 Ulkomaankirjeenvaihtajien työnkuva

”Kirjeenvaihtajan työ on ihan samanlaista työtä kuin paikallislehden toimittajan tai maakuntalehden toimittajan tai alueradion toimittajan, siltä osin että siinäkin hyvin paljon istutaan mummojen keittiössä, juodaan pahaa kahvia ja höpötetään. Iso osa on, että pitää luoda ihmisiin kontakti, että saat niistä jotain irti. Ainoa ero on, että sitä tekee vieraalla kielellä.”
(Haastateltava H)

On syytä huomioida, että ulkomaankirjeenvaihtaja sekoitetaan usein ulkomaantoimittajaan. Kotimaassa työskentelevän ulkomaantoimittajan ja asemamaassa töitään tekevän ulkomaankirjeenvaihtajan työt kuitenkin eroavat

toisistaan esimerkiksi työskentelyaikojen suhteen. Ulkomaantoimittajan työ on yleensä sovittu työvuoroihin, kun ulkomaankirjeenvaihtajan työ on nykyisin useissa tapauksissa ympärivuorokautista päivystämistä. (Uskali 2007, 51.)

Hannerzin (2004, 80-81) käsitys ulkomaankirjeenvaihtajasta on samankaltainen. Kirjeenvaihtaja raportoi asemapaikkansa tapahtumista ja erityispiirteistä kotitoimitukselle. Ulkomaankirjeenvaihtajaksi valitaan usein kokenut, talon tavat osaava toimittaja. (Hannerz 2004, 80-81.) Ulkomaankirjeenvaihtajien työnkuvat vaihtelevat riippuen esimerkiksi siitä, millaiselle välineelle toimittaja työskentelee ja millaisella työsopimuksella. Uskali määrittää käsite-erot eri ammattinimikkeiden välillä seuraavasti:

”Ulkomaantoimittaja (foreign affairs correspondent) on toimittaja, jonka pääasiallinen työpaikka on kotimaassa” (Uskali 2007, 52).

”Ulkomaankirjeenvaihtaja (foreign correspondent, international correspondent) eli toimittaja, jonka pääasiallinen työpaikka on ulkomailla (asemamaassa). Esimerkiksi Moskovan kirjeenvaihtaja” (Uskali 2007, 52).

”Ulkomaanavustaja (stringer tai freelancer) on vapaa suomalainen toimittaja, jonka pääasiallinen työpaikka on ulkomailla. Hän voi olla myös ulkomainen toimittaja, joka satunnaisesti avustaa suomalaista joukkoviestintä” (Uskali 2007, 53).

Paitsi selkeisiin työvuoroihin jaetun työajan ja jatkuvan päivystyksen ero, myös rooli päätöksenteossa erottaa kirjeenvaihtajan ulkomaantoimittajasta. ”Kirjeenvaihtajan työ on ainakin nykyään usein ympärivuorokautista päivystystä. Kirjeenvaihtaja on myös pitkään ollut asemamaassaan selvästi itsenäisempi kuin ulkomaantoimittaja omassa kotitoimituksessaan” (Uskali 2007, 51). Tämän tutkielman kohteena ovat sekä ulkomaankirjeenvaihtajat että -avustajat. Kirjeenvaihtajan kotimaassa työskentelevää ulkomaantoimittajaa itsenäisemmällä roolilla ja erityisesti aktiivisella asemalla päätöksenteossa voidaan ajatella tutkielman näkökulmasta olevan myös poliittista merkitystä.

2.3 Ulkomaankirjeenvaihtajien määrä

Maailmalla työskenteli 2000-luvun puolivälissä Uskalin (2007, 12) mukaan noin kolmetuhatta vakituista ulkomaankirjeenvaihtajaa. *Journalisti* -lehden tietojen mukaan tutkielman aineistonkeruuvuonna 2010 suomalaisista viestimistä *Helsingin Sanomilla* oli Helsingissä 14 ulkomaantoimittajaa. *Yleisradion* ulkomaantoimituksessa työskenteli puolestaan 27 ulkomaantoimittajaa ja *MTV3*:lla kahdeksan ulkomaantoimittajaa. Avustajia ja kirjeenvaihtajia oli *Journalistin* tietojen mukaan vuonna 2010 *Helsingin Sanomilla* kahdeksan kirjeenvaihtajaa, *Yleisradiolla* kuusi vakituista kirjeenvaihtajaa ja kymmenkunta aktiivista avustajaa sekä *MTV3*:lla yhteensä seitsemän kirjeenvaihtajaa ja vakituista avustajaa. *Kauppalehdellä* oli kolme kirjeenvaihtajaa ja neljä vakituista avustajaa. (Journalisti 14/2010, 14-15 Ulkomaanpooleille kiitosta.)

Journalistin mukaan ulkomaantoimittajat ja -toimitusten päälliköt toistivat vuonna 2010, että ulkomaanuutisten merkitys on kasvanut (Journalisti 14/2010 14-15 Ulkomaanpooleille kiitosta). Uskalin (2007, 13) mukaan suomalaisissa joukkoviestimissä vakituisten kirjeenvaihtajien määrät ovat vuosikymmenen aikana vähentyneet ja kirjeenvaihtajien rooli on muuttunut entistä uutispainotteisemmaksi. Suomen johtavissa ulkomaanuutismedioissa ulkomaantoimitusten resurssit ovat suhteellisesti laskien vähentyneet samalla kun freelancerien käyttö on monissa medioissa lisääntynyt. (Uskali 2007, 13.)

2.4 Saksa ja Berliini ulkomaankirjeenvaihtajien työympäristönä

Asemamaan yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne määrittävät vahvasti kirjeenvaihtajien työn reunaehdoja. Koska nämä ehdot asettavat raameja myös haastateltujen kirjeenvaihtajien antamiin vastauksiin ja kuvaavat todellisuutta,

jota haastatellut kirjeenvaihtajat asemamaastaan Saksasta välittävät yleisölle, katson aiheelliseksi tehdä lyhyen, ulkoministeriön maatietoihin pohjautuvan katsauksen Saksan politiikkaan, talouteen ja historiaan sekä Suomen ja Saksan kahdenvälisiin suhteisiin. Käytän lähteenä ulkoministeriön maatietoja¹, ellei toisin mainita. Ulkoministeriön verkkosivuilla esitetyt maatiedot ovat mielestäni tutkimustiedon veroinen perusteltu lähde pro gradu-tasoisen tutkielman yhteydessä, koska tieto on ajankohtaista ja helposti saatavilla sekä lähde on luotettava.

2.4.1 Poliittika, talous ja yhteiskunta

Saksan poliittinen järjestelmä

Saksa on parlamentaarinen liittotasavalta, joka perustettiin vuonna 1949. Vuonna 1990, kun Saksat yhdistyivät 40 vuoden eron jälkeen, perustuslaki otettiin yhdistyneen Saksan perustuslaiksi. Saksa jakautuu 16 osavaltioon, joista kullakin on oma hallituksensa, maapäivänsä, ministeriönsä ja hallintonsa sekä tuomioistuinlaitoksensa.

Liittopresidentti toimii Saksan virallisena valtionpäämiehenä. Liittopresidentillä ei Saksan perustuslain mukaan ole merkittäviä itsenäisiä valtaoikeuksia, vaan hänen tehtävänsä ovat ensi sijassa edustuksellisia. Liittohallituksen valta henkilöityy liittokansleriin. Hän johtaa hallitusta ja määrää politiikan suuntaviivat. Lisäksi hän toimii hallituksen puheenjohtajana ja johtaa hallituksen istuntoja.

¹ Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta. Viitattu 5.5.2013. Verko-osoitteet lähdeluettelossa.

Saksan liittotasavallan parlamentti koostuu kahdesta kamarista, liittopäivistä (Bundestag) ja liittoneuvostosta (Bundesrat). Liittopäivien edustajat, joita on yhteensä 622, valitaan kansanäänestyksellä. 69 henkilöstä koostuva liittoneuvosto kootaan osavaltioiden hallitusten nimeämistä edustajista. Saksan poliittisen järjestelmän keskiössä on toimeenpanovaltaa käyttävä liittohallitus. Sitä johtaa liittokansleri, jonka liittopäivät valitsee liittopresidentin esityksestä.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Euroopan yhdentymisen ja transatlanttinen yhteistyö ovat keskeisiä Saksan ulkopoliitikassa. Saksa on maailman toiseksi suurin vientitalous. YK:ssa Saksa tavoitteena on turvallisuusneuvoston pysyvä jäsenyys. Saksan puolustuksen kulmakivi on Nato, mutta puolustusyhteistyötä pyritään tiivistämään EU:n piirissä. Sotilaalliseen kriisinhallintaan Saksa on osallistunut 1990-luvulta lähtien. Historiallisten syiden vuoksi Saksa suhtautuu ulkomaanoperaatioihin pidättyväisesti.

EU-politiikka

Saksa on EU:n väestöltään suurin jäsenvaltio. Lisäksi sen talous on unionin suurin ja se toimii budjetin suurimpana nettomaksajana. Saksan talouden osuus unionin bruttokansantuotteesta on 20 prosenttia ja se vastaa samoin viidesosasta EU:n budjettia. Saksa on Ranskan, Italian ja Benelux-maiden ohella EU:n perustajajäsen. Saksalais-ranskalainen yhteistyö on talous- ja finanssikriisin myötä korostunut. Euroalueen velkakriisin ratkaisemisessa Saksa on ottanut selkeän pääroolin ja saanut läpi tavoitteitaan euroalueen koskien taloushallinnon tiivistämistä ja talouskurin tiukentamista.

Talous

Saksa on maailman neljänneksi suurin talousmahti. Saksalla on Euroopan suurimmat kotimarkkinat, mutta sen talous nojaa vahvasti vientiin. Viennin osuus on yli kolmannes kansantaloudesta. Saksan tärkeimmät kauppakumppanit löytyvät Euroopasta ja Yhdysvalloista, jonka osuus on yli puolet ulkomaankaupasta. Vuonna 2011 Saksan bruttokansantuote (BKT) oli 2 570 miljardia euroa, asukasta kohden vajaat 31 000 euroa.

Väestö

Saksa on väkiluvultaan EU:n suurin maa. Asukkaita on hieman alle 82 miljoonaa. Väkiluvun odotetaan laskevan. Vastasyntyneiden elinajanodote on Saksassa naisilla 82 vuotta ja miehillä 77 vuotta. Saksassa muuttoliike on painottunut kahteen suureen aaltoon. Ensimmäinen, Länsi-Saksaan ja länsimaihin kohdistunut muuttoliike oli toisen maailmansodan jälkeen Berliinin muurin rakentamisen yhteydessä, kun ihmiset suuntasivat paremman elintason perässä Länsi-Saksaan ja muihin länsimaihin. Toinen suuri muuttoaalto painottui Saksojen jälleenyhdistymiseen, jolloin entisen Itä-Saksan puolelta muutettiin läntiseen Saksaan. Väestö Saksassa on hyvin monikulttuurista ja Saksassa asuu noin seitsemän miljoonaa ulkomaalaista.

Suurimmat kirkkokunnat Saksassa ovat roomalaiskatolinen ja evankelinen kirkko, joihin kuuluu noin 30 prosenttia väestöstä kumpaankin. Uskontokuntaan kuulumattomia on samoin noin kolmannes väestöstä, pääosin Itä-Saksassa. Saksassa on myös huomattava, noin viisi prosenttia väestöstä kattava islamilainen vähemmistö. Virallinen kieli on saksa. Virallisesti tunnustettuja alueellisia vähemmistökieliä ovat tanska, friisi ja sorbi. Laajalti puhutaan myös esimerkiksi turkkia ja venäjää.

Oikeusjärjestelmä

Saksan fedaralistisuus näkyy lainsäädännössä. Valtakunnallisten lakien lisäksi osavaltiot voivat säätää omia lakeja, jotka ovat voimassa vain kyseisessä osavaltiossa. Perustuslakituomioistuin valvoo, että osavaltioiden lait ja liittovaltion lainsäädäntö eivät ole ristiriidassa keskenään. Liittovaltion laki on aina etusijalla. Saksassa on yhteensä kolme oikeusastetta, joista kaksi ensimmäistä ovat osavaltioiden omia tuomioistuimia ja kolmas aste liittovaltion.

Kulttuuri

Saksalaiset ovat olleet tärkeinä suunnannäyttäjinä Euroopan kulttuurihistorian muovautumisessa. Myös nyky-Saksan kulttuuritoiminta on vilkasta ja arvostettua erityisesti musiikin, nykytaiteen ja elokuvan aloilla. Saksassa on paljon kulttuuri-instituutioita ja niitä tuetaan julkisilla varoilla. Kulttuuripolitiikkaa leimaava piirre on vahva alueellisuus. Saksalaiset suurkaupungit tunnetaan paitsi korkeakulttuurista, myös elinvoimaisesta vaihtoehtokulttuurista. Berliini houkuttelee eri alojen taiteilijoita kansainvälisessä mittakaavassa ja kaupunki toimii taidekentän keskipisteenä.

Media

Saksan sanomalehtimarkkinat ovat Euroopan suurimmat. Sanomalehtikustantamoiden liiton mukaan vuonna 2009 Saksassa ilmestyi 351 eri päivittäin ilmestyvää lehteä, joista peräti 333 on joko paikallis- tai aluelehtiä. Päivälehtien myyntilevikki oli noin 20 miljoonaa, paikallis- ja aluelehtien 14 miljoonaa. Valtakunnallisten lehtien määrä on Saksassa suhteellisen alhainen. Alueelliset lehdet ovat perinteisesti olleet suosittuja. Lehdet ovat aktiivisesti

mukana sähköisissä kanavissa: lehtikustantamot kehittävät sovelluksia älypuhelimiin, lehtitaloilla on yli 500 internet-sivustoa ja sanomalehtikustantamoilla on yhteensä noin 450 sähköistä lehteä (e-Paper). Kustantamoista 65 prosenttia on aktiivisesti mukana sosiaalisessa mediassa.

Saksassa on yhteensä noin 145 tv-kanavaa. Sekä tv- että radiotoimintaa leimaa alueellisuus ja julkisoikeudellisen toiminnan vahva rooli. Saksan julkinen televisio on maailman suurin ohjelmatuottaja. Kattojärjestönä toimii valtakunnallinen ARD. Julkinen televisio ja radio koostuvat käytännössä kolmesta eri toimijasta, jotka ovat ARD (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland), ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen) ja Deutschlandradio. Julkinen televisio ja radio rahoitetaan lupamaksuilla sekä osittain mainoksilla. Yli kaksi kolmasosaa väestöstä käyttää internetiä, noin 60 prosentilla kotitalouksista on laajakaista.

2.3.2 Pääkaupunki Berliini

Esittelen kaupungin lyhyesti pähkinänkuoressa, koska Saksaa esittelevissä kappaleissa on käyty pääpiirteittäin läpi saksalaisen yhteiskunnan reunaehdot. Berliiniä koskevien tietojen lähteenä käytän kaupungin verkkosivuja.² Mielestäni lähde on tutkimustiedon veroinen, perusteltu lähde pro gradu-tutkielman tasoisessa tekstissä, koska kaupungin verkkosivujen tarjoama tieto on ajantasaista sekä kattavaa ja lähde on luotettava.

Berliini on Saksan pääkaupunki ja yksi Saksan kuudestatoista osavaltiosta. Kaupungin pinta-ala on 892 neliökilometriä ja asukkaita on 3 292 400. Berliini on Saksan suurin ja Euroopan unionin toiseksi suurin kaupunki Lontoon jälkeen. Berliini jakautuu kahteentoista hallintoalueeseen, joiden sisällä on eri kaupunginosia. Kullakin kaupunginosalla on omat ominaispiirteensä

² Berlin.de. Das offizielle Hauptstadtportal. Viitattu 10.11.2013. Verkkosoitteet lähdeluettelossa.

Marzahnin kerrostalojen täyttämästä betoniviidakosta Zehlendorfin vehreille asuinalueille. Tunnettuja maamerkkejä kaupungin keskustassa ovat esimerkiksi 368 metriä korkea DDR:n aikana rakennettu tv-torni Alexanderplatzilla, historiallinen Brandenburgin portti sekä Euroopan suurimmaksi sanotun rakennustyömaan jäljiltä noussut lasia ja terästä kimaltava Potsdamer Platz. Kaupungin yleisilme on vehreä, koska puistoja ja viheralueita on yli 2500. Kaupunkia halkoo Spree-joki.

Monet Berliinin maamerkeistä ovat merkkejä historian kerrostumista, jotka ovat kaupungissa vahvasti läsnä. 1200-luvulla perustetun kaupungin lähihistoriassa erottuvia aikakausia ovat teollistumisen, vuosikymmenen lopun laman ja vilkkaan kulttuurielämän leimaama Weimarin tasavallan aika 1920-luvulla, holokaustiin johtanut kansallissocialismin nousu 1930-luvulla, vuonna 1939 syttynyt toinen maailmansota kaupunkia raunioittaneine pommituksineen sekä kaupungin jako sodan jälkeen. Saksa jaettiin kahtia ja Berliini paloiteltiin neljään vyöhykkeeseen, joita hallinnoivat Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska ja Neuvostoliitto. Itä-Berliinistä tehtiin Itä-Saksan (DDR) pääkaupunki, Saksan liittotasavallan pääkaupunki oli puolestaan Bonn. Berliinistä tuli yksi kylmän sodan keskipisteistä. Berliinin muuri rakennettiin vuonna 1961. Saksa yhdistyi vuonna 1990, jolloin Berliinin muurin murtumisesta oli kulunut alle vuosi. Kesällä 1991 tehtiin päätös pääkaupungin siirtämisestä Bonnista Berliiniin. Nykypäivän Berliinissä on runsaasti näkyvillä merkkejä historiasta esimerkiksi arkkitehtuurissa ja rakennuskannassa sekä historiallisten tapahtumien muistomerkkejä.

Berliini on Saksan poliittisen elämän keskus, sillä kaupungissa kokoontuvat sekä Saksan liittopäivät ja liittoneuvosto että hallitus. Myös liittopresidentin ja liittokanslerin virastot sijaitsevat Berliinissä. Saksan talouselämä keskittyy sen sijaan Frankfurtiin. Luova talous ja matkailu sekä tutkimus- ja kehitystoiminta ovat tärkeitä työllistäjiä. Berliini on kärsinyt talousvaikeuksista esimerkiksi massiivisten rakennustöiden vuoksi.

Berliini on vetovoimainen kaupunki erityisesti taiteen ja kulttuurin suhteen. Kaupungin kulttuurielämä on erittäin vilkasta. Berliinissä on esimerkiksi 52 teatteria, kolme oopperataloa, lukuisia kansainvälisesti merkittäviä taidemuseoita, sekä paljon gallerioita ja orkestereita. Myös erilaiset alakulttuurit kukoistavat ja vaihtoehtoiset elämäntavat ovat näkyvästi esillä, mikä korostaa kaupungin liberaalia henkeä. Urheilulajeista suosituimpiin lukeutuu jalkapallo. Berliinissä toimii neljä yliopistoa ja lukuisia joukko muita oppilaitoksia.

Berliinin liikenneyhteydet ovat hyvät ja kattavat sekä kaupungin sisällä että kaupungin ulkopuolelle. Kaupungissa liikennöivät U- ja S-bahn -paikallis- ja metrojunaverkostot, raitiovaunut ja tiheä paikallisbussien verkko. Kaupunkia ympäröi kehämoottoritie. Berliinin päärautatieasema on Euroopan suurin risteysasema ja lentokenttiä on kaksi, Schönefeld ja Tegel. Schönefeldin lentoasemalle on nousemassa uusi Berlin Brandenburg International -lentokenttä, jonka myötä Tegel on tarkoitus sulkea.

Kaiken kaikkiaan Berliini on monipuolinen kaupunki, jolle historian kerrostumat ja elävä kaupunkikulttuuri antavat oman leimansa. Pääkaupunkina Berliini houkuttelee tutkielmassa käsiteltyjen suomalaistoimittajien lisäksi toimittajia kaikkialta maailmasta.

2.4.3 Saksa ja Suomi

Kahdensuhteet

Suomen ja Saksan väliset suhteet ovat hyvät. Virallisella tasolla EU on Saksan ja Suomen pääasiallinen kontakti. Suomen EU-jäsenyyden aikana Saksan ja Suomen edut ovat olleet usein samansuuntaiset. Ulko- ja

turvallisuuspolitiikassa maiden näkemykset yhtenevät. Molempien maiden ulkopolitiikan kulmakivet muodostavat kansainvälinen oikeus ja monenkeskinen yhteistyö. Kriisinhallinnassa maita yhdistää kriisinhallintaan ja konfliktien ennaltaehkäisyyn paneutuminen.

Kaupallis-taloudelliset suhteet

Saksan osuus Suomen tuonnissa on pitkällä aikavälillä ollut noin 14–15 prosentin luokkaa ja viennissä noin 11–12 prosenttia. Suomen osuus Saksan ulkomaankaupasta on noin prosentin luokkaa. Saksa on Suomen kauppatilastoissa sekä kokonaiskaupassa että tuonnissa ja viennissä toisella sijalla. Saksassa on noin 400 suomalaisyritysten tytäryritystä ja sivuliikettä ja 200 saksalaisella emoyhtiöllä on puolestaan tytäryhtiöitä Suomessa.

Suomi Saksassa

Saksassa asuu yli 13 000 Suomen kansalaista. Berliinissä asuu reilu tuhat suomalaista. Suomen kieltä voi opiskella useissa saksalaisissa yliopistoissa. Suomalaisia ja suomalaisuutta edustavat Saksassa eri järjestöt ja yhteisöt, kuten Suomen Saksan-instituutti, Finpro-vientikeskus ja Saksalais-suomalainen seura DFG. Suomalainen seurakuntatyö on vilkasta ympäri maan.

Suomalaiset toimittajat Saksassa

Suomen Berliinin suurlähetystön listauksen mukaan Saksassa työskenteli vuoden 2012 syksyllä 25 suomalaista toimittajaa, joista ainakin 15 ilmoitti osoitteekseen Berliinin. Listalla olevien toimittajien määrä pysyi melko samanlaisena kuin aineistonkeruuvuonna 2010.

3 KRITEERIT

Kriteerit ovat rituaalien ohella kohteita, joita pyrin tutkielmassani poimimaan haastatteluaineistosta diskurssianalyysin keinoin. Käytän tutkielmassani käsitteitä uutis- ja juttukriteerit, joita avaam tarkemmin tässä luvussa. Tämän luvun kriteereitä avaavat teoriat toimivat käytännössä teoreettisina esimerkkeinä sille, kuinka juttuaiheita voidaan erotella ja arvottaa käytännön työssä. Tästä syystä pidän luvun suppeassa mittakaavassa. Kuitenkin, kuten aineiston analyysissä jäljempänä käy ilmi, jokainen haastateltu toimittaja on luonut, usein koulutuksen, käytännön työskentelyn sekä median seuraamisen kautta omat kriteeristönsä, joita mahdollisuuksien mukaan työssään soveltaa.

3.1 Uutiskriteerit

Ennen kriteerien listaamista lienee hyvä avata hieman uutisen käsitettä ja olemusta, joilla on suora vaikutus itse kriteereihin. Aina tapahtuu jotain uutta, ajankohtaista, merkittävää tai muutoksia luovaa. Uutiset päätyvät lehtien sivuille sekä TV- ja radiolähetyksiin toimittajien havaintojen, toimitusten perusagendan, tiedotteiden ja yleisövihjeiden perusteella. Uutiset voivat olla pieniä, suuria, paikallisia tai maailmanlaajuisia. Asioiden ”uutisuus” on aina suhteellista, koska uutiskynnys kelluu ja heilahtelee herkästi päivästä, vuorokaudenajasta, mediasta ja toimituskulttuurista riippuen. Tämän vuoksi uutista on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Esittelen joukon määritelmiä ja kriteerejä, joiden pohjalta uutisen käsite voidaan muotoilla. Kun asia on todettu uutiseksi, voidaan siitä toimitusten uutistuotannossa jalostaa uutiseksi tunnistettava juttutyyppe, vaikkapa sähke, artikkeli tai TV-juttu.

McQuail (2010, 564) pitää uutista määrittävinä tuntomerkkeinä ajankohtaisuutta, relevanssia ja luotettavuutta eli totuusarvoa. Huovila (1996, 11) puolestaan toteaa uutisten olevan puolueetonta ja faktapohjaista aineistoa.

Voitaneen siis yleisesti todeta, että uutinen on ajankohtainen, puolueeton ja faktapohjainen asia. Uutinen on myös kerronnalliselta muodoltaan puolueeton. Ihanteellinen uutinen perustuu tosiasioihin ja toimittaja toimii vain tiedon välittäjänä, joka poimii asiasta tärkeimmät kohdat esiin nostettaviksi ilmaisematta omaa kantaansa tai ohjaamatta yleisön mielipidettä. Ajankohtaisuus ja olennaisuus liittyvät puolestaan kiinteästi uutisten valikointia ohjaaviin uutiskriteereihin.

Uutinen noudattaa yleensä tiettyä kerronnallista kaavaa. ”Uutinen kertoo ensimmäiseksi kerrottavan asian tärkeimmän tapahtuman ja sen jälkeen edetään muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin.” (Huovila 1996, 94.) Uutisen rakenne tiivistyy ”viiden m:n ja yhden k:n sääntöön”, kysymyksiin mitä, missä, milloin, miksi, miten ja kuka. Ensimmäisiin kysymyksiin vastaaminen on tärkeintä. Jos julkaisuaika tai -tila on niukkaa, voidaan vastauksia viimeisiin kysymyksiin karsia pois. Etenkin sähköisissä viestimissä uutisten laadinta on usein sekuntipeliä.

Uutiskriteerit toimivat listana siitä, millaisilla perusteilla asiat ylittävät uutiskynnyksen ja muuttuvat uutistyön kannalta merkittäviksi ja huomionarvoisiksi. Uutiskriteerien yhteydessä toimittajia verrataan usein portinvartijoihin (gate-keepers) koska heidän käsissään on valinta siitä, mitkä asiat nostetaan julkisuuden valoon ja mitkä jätetään pimentoon. Portinvartijateemaan palataan tarkemmin luvussa neljä.

Uutiskriteerit ovat elävä, muuttuva osa toimitustyön arkea. Monissa toimituksissa on tyylikirjoissa luotu raameja sille, mitkä asiat kyseistä mediaa kiinnostavat ja millaisin kriteerein toimitaan. Esimerkiksi *STT-Lehtikuvan* uutiskriteereiksi on tyylikirjassa listattu merkitys, kiinnostavuus, yllättävyys, ajankohtaisuus ja läheisyys (STT-Lehtikuva. Tyylikirja. Uutiskriteerit ja uutiskynnys. Viitattu 20.7.2013). Kriteerit elävät toimitustyön arjessa, joten mielestäni tässä yhteydessä tutkielmassani on asianmukaista tukeutua

haastatteluaineistossa esiin tuleviin uutiskriteereihin laajan teoretisoinnin asemasta. Uutiskriteereitä on aikojen saatossa listattu useaan otteeseen, mutta usein listaukset vertautuvat ainakin jossain määrin seuraavassa kappaleessa esittelemiini Galtungin ja Rugen kriteereihin.

Uutiskriteerien kannalta erityisen merkittävä teoria on Galtungin ja Rugen (1965) uutisoinnin rakennetta koskeva tutkimus. Galtung ja Ruge määrittivät kaksitoista tekijää, joiden täyttämisestä riippuu uutiskynnyksen ylittyminen. Galtungin ja Rugen mukaan tekijöistä kahdeksan on samoja kaikissa kulttuureissa ja viimeiset neljä ainakin länsimaisessa kulttuurissa. (Galtung & Ruge 1965 66–68; Kivikuru & Pietiläinen (toim.) 1998, 23.) Pietiläinen (1998, 23) on suomentanut Galtungin ja Rugen kriteerit seuraavasti:

- ”
- 1) esiintymistiheys suhteessa välineen ilmestymistiheyteen
 - 2) kynnys, joka tapahtuman on ylitettävä, johon liittyy
 - 2.1) tapahtuman koko ja intensiteetti
 - 2.1) intensiteetin kasvu
 - 3) yksiselitteisyys
 - 4) merkittävyys
 - 5) odotustenmukaisuus
 - 5.1) ennustettavuus
 - 5.2) haluttavuus
 - 6) odottamattomuus
 - 7) jatkuvuus
 - 8) uutisaineiston kokonaisuus
 - 9) suhde eliittivaltioihin
 - 10) henkilöiminen
 - 11) kielteinen tapahtuma” (Galtung & Ruge 1965, 66 – 68 ja Kivikuru & Pietiläinen (toim.) 1998, 23).

Jäljempänä esitettyyn haastatteluaineistoon nähden Galtungin ja Rugen listaamat kriteerit ovat edelleen ajankohtaisia ja käytössä. Suuri osa myöhemmistä teoreettisista listauksista sekä toimitustyön arjen kriteeristöistä on jollain lailla verrannollinen näihin kriteereihin.

3.2 Juttukriteerit

Juttukriteerien käsitteellä viitataan uutiskriteerejä laajemmin myös varsinaisten uutisten ulkopuolisten juttuaiheiden valintakriteereihin. Kyseessä on tutkielman laatimista helpottava apukäsite, oma määritelmäni. Juttukriteerien käsite on tutkielmassa käytössä siksi, että haastateltavien rajaaminen vain uutistyötä tekeviin toimittajiin olisi pienentänyt haastateltavien joukkoa merkittävästi. Käytännössä uutis- ja juttukriteerit ovat hyvin samankaltaisia käsitteitä.

4 TODELLISUUS SOSIAALISENA KONSTRUKTIONA JA MEDIAN RITUAALIT

Tässä luvussa määrittelen teoreettiset perusteet tutkielman näkökulmalle tarkastella todellisuutta sosiaalisena konstruktiona ja toimittajia todellisuutta muokkaavina, aktiivisina tekijöinä sekä kriteerejä erityisinä median rituaaleiksi muovautuneina toimintatapoina. Näkökulma tukee käsitystäni toimittajista tietoisina vallankäyttäjinä, joilla on yleisölleen välittämässä tiedon kautta mahdollisuus, siis valta vaikuttaa yleisön maailmankuvaan. Teoreettinen pohja perustuu media-antropologiseen lähestymistapaan, jossa on havaittavissa vahva yhteiskuntatieteellinen pohjavire. Pyrin pitämään teoreettisen perustan määrittelyn tiiviinä ja tarkoituksenmukaisen laajuisena, jotta teoriaan heijastuvalle omalle analyysilleni jäisi tilaa myöhemmissä luvuissa.

Aluksi esittelen idean kuvitelluista yhteisöistä, jonka kytken media-antropologiseen ajattelutapaan. Media-antropologiasta siirryn rituaalimallin ja lopuksi portinvartijateorioiden esittelyyn. Myöhemmissä luvuissa peilaan haastatteluaineistosta esiin nousseita diskursseja myös translaatio- ja julkisen valinnan teorioiden valossa. Nämä teoriat toimivat analyysin apuna, joten esittelen ne tarkemmin itse analyysin yhteydessä.

4.1 Kuvitellut yhteisöt, media-antropologia ja median rituaalit

Yhteiskuntatieteellisen teorian kentässä on paljon suuntauksia, joiden ajatuksena on yhteisöjen ja todellisuuden kollektiivisen ajattelun kautta toteutuva luonne. Benedict Anderson viittaa kansakuntien olevan luonteeltaan kuviteltuja yhteisöjä, koska niiden jäsenet eivät voi tavata tai tuntea useimpia kaltaisiaan, mutta mielessä elää kuviteltu käsitys jaetusta kansakunnan yhteydestä (Anderson 2007, 39 – 41). Berger ja Luckmann puolestaan toteavat,

että tavalliset ihmiset tuottavat jokapäiväisen elämismaailman todellisuuden omalla ajattelullaan ja toiminnallaan ja että tämän maailman todellisuus säilyy vain ihmisten ajattelun ja toiminnan kautta (Berger & Luckmann 1966/1995, 30). Myös James Carey (1989) tarkastelee viestintää yhteistä kulttuuria luovana, muuntavana ja muuttavana prosessina. Media-antropologiaa suomalaisessa viestintätutkimuksen kentässä jäsentänyt Johanna Sumiala lähtee liikkeelle ajatuksesta, että sosiaalinen maailma on olemukseltaan paljolti kuviteltu. Yhteisöjen olemus on imaginaarinen, ne on tuotettu mielikuvien kautta ja mielikuvien avulla (Sumiala 2010, 9). Sivuutan tässä yhteydessä näkökulmat, jotka korostavat teknologian roolia yhteiskunnan verkottumisen ja kollektiivisen todellisuuden luomisessa (esim. Castells 2004), koska tutkielman kannalta relevanttia on keskittyä todellisuuden puhtaasti sosiaaliseen ideaan.

Käytän tutkielmassani todellisuuden käsitettä nimenomaan sosiaalisen konstruktion merkityksessä. Tähän ajatukseen pohjautuu tutkielman koko teoreettinen perusta. Todellisuus on kollektiivisesti luotu rakenne, johon ulkomaankirjeenvaihtajilla on valta vaikuttaa oman roolinsa ja työnsä tulosten kautta. Yleisön reaktiot voivat osaltaan vahvistaa tätä valtaa. Sosiaalisen konstruktion ideaan pohjautuu myös media-antropologia, lähestymistapa, joka ”analysoi mediaa yhteisesti jaettuna symbolisena järjestelmänä, joka rakentaa, järjestää ja muokkaa meitä ympäröivää sosiaalista todellisuutta ja jossa yksilöille tarjoutuu erilaisia mahdollisuuksia osallistua tuon sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen” (Sumiala 2010, 13). Nojaudun teoriapohjan osalta pitkälti Sumialan ajatuksiin.

Sumialan mukaan media-antropologit ovat kiinnostuneita median merkityksestä, roolista ja paikasta nyky-yhteiskunnan symbolista järjestystä tuottavana ja muokkaavana voimana sekä yksilöiden roolista ja paikasta kyseisessä prosessissa. ”Media-antropologit kysyvät, millä tavoin media tänä päivänä liittää meidät toisiimme tai erottaa meitä toisistamme tai miten eri tavoin käytämme tai tulkitsemme mediaa rakentaessamme käsitystä yhteisesti

jaetusta maailmasta. Media-antropologeille media näyttäytyy siten ennen kaikkea kuvitellun maailman rakentumisen paikkana ja tilana” (Sumiala 2010, 13 - 14).

Sumiala kutsuu median ja sen käyttäjien toistuvia, erilaisilla symboleilla ladattuja kommunikaation muotoja median rituaaleiksi. Durkheimilaisittain Sumiala ajattelee, että yhteenkuuluvuuteen tarvitaan yhteisesti jaettuja tunteita ja kokemuksia. ”Median rituaalit pyrkivät osoittamaan ja suuntaamaan sitä, mikä on tärkeää ja merkityksellistä yhteisen elämän jatkuvuuden kannalta. Näin toimiessaan median rituaalit suojaavat meitä kaaokselta, ne torjuvat alati vaanivaa pelkoa jäädä yksin, joutua ulko-puolelle. Ilman osallistujia rituaali kuolee ja menettää yhteisöllisen voimansa” (Sumiala 2010, 19 - 20).

Sumiala esittelee kolme erilaista näkökulmaa median rituaaleihin, vastaanoton rituaalit, tuotannon rituaalit ja rituaaliset mediaesitykset. Koska keskityn tutkielmassani toimittajien työprosesseihin, olen erityisen kiinnostunut tuotannon rituaaleista. Sumiala esittelee jaon, joka rajaa tuotannon rituaalit Elliotin (1982) uutisrituaaleihin ja Tuchmanin (1972, 1973/1977) strategisiin rituaaleihin.

Sumiala määrittelee uutisrituaalit vakiintuneiksi journalistisiksi kerronnan tavoiksi, joita tuottamalla media muokkaa kollektiivista käsitystä siitä, miten yleisö merkityksellistää uutistapahtuman. Representaatiot, kuten mihin tai kehen yhteisön koossapitäminen symbolisoituu tai mikä esitetään uhkana yhteisölle kerronnassa, ovat rituaalin kannalta olennaisia. Elliottia (1982) ja Ettemaa (1997) mukaillen Sumiala toteaa, että uutisrituaalit ohjaavat journalistien tapaa tulkita kerrontansa kautta tapahtumaa ja sitä, miten journalismi muokkaa yhteisön jäsenten keskinäisiä sosiaalisia suhteita. (Sumiala 2010, 106). Tuchmanin (1972, 1973/1997) strategisiin rituaaleihin Sumiala puolestaan viittaa toisteisilla ja rutinoituneilla journalismin käytännöillä, joihin tukeutuen ja joita ylläpitäen toimittajat voivat ajatella

tuottavansa uutisia riippumattomina ja objektiivisina kuvauksina raportoinnin kohteena olevasta tapahtumasta (Sumiala 2010, 110).

Näihin rituaalin käsitteisiin pohjautuu jäljempänä esittelemäni aineiston analyysin työkalu, diskurssianalyysi, jossa diskurssit on kategorisoitu erilaisin uutiskriteeriperustein luotuihin Elliottin ja Etteman uutisrituaalien ja Tuchmanin strategisten rituaalien kaltaisiin lokeroihin.

4.2 Portinvartijateoriat

Portinvartijateoriat ovat tutkielmassani keskeisessä roolissa toimittajien valta-aseman määrittämisessä. Ulkomaankirjeenvaihtaja toimii ikään kuin todellisuuden portinvartijana valikoidessaan aiheet, jotka asemamaasta poimitaan yleisön tietoisuuteen. Portinvartijateoria (gatekeeping) on eräs vanhimmista uutisten tutkimukseen sovelletuista ja kehitetyistä teorioista. Viestinnän tutkijat ovat soveltaneet portinvartijakäsitettä jo 1950-luvulta alkaen. Shoemakerin, Vosin ja Reesen (2009, 75-76) mukaan käsitteen alkuperä voidaan löytää Kurt Lewinin (1947, 1951) ja David Manning Whiten (1950) julkaisuista.

Shoemakerin, Vosin ja Reesen (2009, 73-74) mukaan portinvartijateoria kuvaa prosessia, jonka kautta suuresta joukosta kohteita, kuten uutisaiheita, pienehkö osa suodattuu erilaisten filttareiden ja porttien läpi päästäkseen tiettyyn maaliin, tässä tapauksessa uutisiin. Käytännön esimerkkinä prosessista voisi toimia vaikkapa uutistoimitusten sähköposteihin vyöryvä tiedotetulva, jonka seasta vain murto-osa tiedotteista päätyy erilaiset uutiskriteerit ja päätökset läpäistyään uutisjutun tai -sähkeen aiheeksi.

Lewinin ja Whiten lanseeraama käsite portinvartija kiteytti hienosti yhteen sanaan ilmiön, joka kuvaa uutisorganisaatioiden ongelmaa liian suuren tietomäärän ja liian pienen julkaisutilan välillä. Myöhemmin ilmiötä tutkivat esimerkiksi Warren Breed (1955) sekä Herbert Gans (1979). Siinä missä White korosti portinvartijan roolin olevan objektiivisella toimittajalla, Breed puolestaan uskoi roolin kuuluvan julkaisijalle. Gans taas identifioi portinvartija-asemaa organisaatiotasolla. Suurilta linjoiltaan portinvartija-aseman teoretisointi on keskittynyt yksilöön, toimittajaan, portinvartija-aseman haltijana. Näiden yksilöiden ominaispiirteitä on pyritty määrittelemään laajalti. (Shoemaker, Vos & Reese 2009, 75-77.)

Portinvartija-käsitteen tutkimus hiipui 1980-luvulla elpyäkseen jälleen 2000-luvulle tultaessa. Uudemman tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on ollut esimerkiksi verkkouutisoinnin tulo ja muut uudistukset, jotka liittyvät työn rutiineihin. Myös portinvartijuuden merkitys on muuttunut; enää ei ole kyse puhtaasti valinnasta, vaan tietoisesta, vaikutusvaltaisesta toiminnasta ja toimijasta. (Shoemaker, Vos & Reese 2009, 78-79.) Vaikutusvaltaan ja tietoisuuteen kytkeytyy toimittajan portinvartija-aseman poliittisuus, jota avaan seuraavaksi.

Portinvartijateorian esittelyn päätteeksi tiivistän vielä tutkielmassani vallitsevan ajatuksen, jonka mukaan yksittäiset toimittajat muokkaavat todellisuutta, koska he valitsevat uutisaiheesta kerrottavakseen olennaisimpana pitämänsä asiat. Yksittäistä toimittajaa voidaan mielestäni tämän tiedon pohjalta pitää yksittäisenä vallankäyttäjänä, poliittisena päätöksentekijänä. Toimittajan rooliin kuuluu suodattaa maailman tapahtumien massasta ne tiedot, jotka hänen olennaisiksi katsominaan muokkaavat vastaanottajien maailmankuvaa ja sosiaalista todellisuutta. Valta muokata todellisuutta on kiistämättä mitä poliittisinta valtaa. Toimitusorganisaatiota puolestaan voidaan näkemykseni mukaan tarkastella valtaa käyttävänä, poliittisena organisaationa. Toimituksissa ja mediataloissa on usein linjattu journalistista toimintaa jollain

tavalla, esimerkiksi määritelty kiinnostaviksi katsottuja aiheita ja määrittelemällä tyylikirjoja. Lisäksi uutisten valintaa, poliittista valintaa ohjaavat esimerkiksi erilaiset eettiset koodit, kuten Journalistin ohjeet.

5 ANALYYSIMENETELMÄ

5.1 Diskurssianalyysin määrittely

Aineiston analyysimenetelmänä on sekä journalistiikan että valtio-opin aloilla paljon käytetty laadullinen menetelmä, diskurssianalyysi. Menetelmä soveltuu tämän tutkielman aineiston analyysimenetelmäksi muita laadullisia menetelmiä paremmin, koska tutkielmassa mitataan haastatteluaineistosta kielellisten diskurssien avulla eroteltavissa olevia tekijöitä, eroja kriteerikäsitteiden ja merkitysten välillä sekä diskurssin omaisesti ilmeneviä rituaalitulkintoja. Tähän tarkoitukseen diskurssianalyysi soveltuu joustavuutensa vuoksi esimerkiksi tarkkarajaisempia semioottisia ja narratiivisia analyysimenetelmiä paremmin.

Tätä tutkielmaa varten olen luonut aineistolähtöisesti omat diskurssikategoriat, joiden avulla erottelen haastatteluaineistosta vastausteemat, joihin pohjaan analyysissa tekemäni johtopäätökset. Seuraavaksi kerron lyhyesti diskurssianalyysimenetelmän perusteista sekä siitä, miten menetelmää sovelletaan tämän tutkielman aineistoon ja millaisin diskurssikategorioin aineistoa myöhemmissä luvuissa lähestytään.

Diskurssitutkimus tarkoittaa tutkimusstrategiaa, jonka avulla pyritään selvittämään merkitysten rakentumista ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimus pohjautuu ajatukseen, jonka mukaan tutkittavana oleva tapahtuma tai ilmiö voi saada useita erilaisia merkityksiä eri tilanteissa eri ihmisille. Näitä merkityksiä tutkimus pyrkii jäsentämään. Lähtökohta on ajatus, että todellisuus ja tieto rakentuvat kielen ja muiden semioottisten järjestelmien välityksellä. (Jyväskylän yliopisto. Menetelmäpolkuja humanistille. Tutkimusstrategiat: Diskurssitutkimus. Viitattu 7.7.2013.) Juuri tämä idea toimii tutkielmani

kantavana ajatuksena, näkemys siitä, että kielen eli tässä tapauksessa ulkomaanjuttujen kautta välitetty kuva ulkomaankirjeenvaihtajan asemamaan, tässä tapauksessa Saksan, todellisuudesta rakentavat ja muokkaavat suomalaisyleisön kohdemaata koskevaa todellisuutta ja tietopohjaa.

Diskurssianalyysillä viitataan laadulliseen analyysimenetelmään, jonka avulla tähdätään merkityksellistämisen kiteytymien, verkostojen ja tapojen hahmottamiseen ja määrittelemiseen tutkimusaineiston perusteella. Menetelmää sovelletaan monenlaisin lähtökohdin ja sovelluksin korostaen esimerkiksi vuorovaikutusta, kieltä ja keskustelua tai merkitysten laajempaa kontekstia viitaten esimerkiksi diskurssien genreihin, intertekstuaalisuuteen ja historialliseen pohjaan. On tyypillistä, että diskurssianalyysissä yhdistyvät kielenkäytön ja tilanteen, mikro- ja makrotason analyysit. Analyysin kohteena voivat olla esimerkiksi tekstit, kuvat tai toimintatavat. Menetelmän tieteenfilosofiset perusteet liittyvät sosiaaliseen konstruktionismiin ja kielelliseen käänteeseen. (Jyväskylän yliopisto. Menetelmäpolkuja humanisteille. Aineiston analyysimenetelmät: diskurssianalyysi. Viitattu 7.7.2013.)

5.2 Diskurssianalyysin soveltaminen aineistoon

Diskurssintutkimuksessa olennaista on pyrkiä analysoimaan aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 166). Tässä tutkielmassa tarkastelen diskursseja, perusteluja ja kuvauksia, haastatteluissa esiin tulleita puheen tapoja, joilla erotellaan erilaisia kriteerejä ja perustellaan niiden käyttöä. Analyysini pohjautuu laajemmalti sosiaalisen konstruktivismiin teoreettiseen viitekehykseen. Sosiaalisella konstruktivismilla viitataan siihen, että todellisuus rakentuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa kielen ja muiden semioottisten merkkijärjestelmien kautta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.)

Tarkastelen diskurssianalyysin kohdetta, kieltä, ennen kaikkea diskursiivisella ja sosiaalisella tasolla. Jaan aineiston kuuteen diskurssikategoriaan, joiden avulla poimin haastatteluaineistosta uutiskriteerien ja median rituaalien käytön suuntaviivat. Kategoriat on jaettu kolmeen asiaryhmään (A-C), kriteerien valinta, työskentelytavan valinta sekä tuotannon rituaalit. Näistä viimeisin edellyttää eniten teoriaan pohjautuvaa tulkintaa analyysivaiheessa, sillä kysymystä rituaaleista ei ole suoraan esitetty haastateltaville, vaan kategoriaan asettaminen tulee tehdä oman tulkinnan kautta. Jokainen kategoria jakautuu kahteen (1-2), vähäistä tai runsasta intensiteettiä kuvaavaan lokeroon. Diskurssi-kategorioiden määreitä ja lähtökohtia avataan vielä tarkemmin luvussa seitsemän analyysin yhteydessä.

A1: Vapaasti valittujen aiheiden diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan juttuaiheet oman, vapaan valintansa ja mielipiteensä mukaisilla kriteereillä. Esimerkiksi toimittajan oma kiinnostus kuuluu vapaasti valittaviin kriteereihin.

A2: Ohjattujen aihevalintojen diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan ulkopuolisten tekijöiden ohjaavan juttuaiheiden valintaperusteita eli kriteerejä. Ulkopuolisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi työnantajan asettamat aihe-ehdotukset tai ”alan yleiset käytännöt”.

B1: Vapaasti valittujen kriteerien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan kriteerinsä ja/tai työskentelytapansa itse. Esimerkiksi freelancerin kuvaus omaan, erikoistuneeseen aihepiiriinsä liittyvistä kriteereistä.

B2: Ohjatun kriteerivalinnan diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat, että toimittajien käyttämät kriteerit on valittu ohjatusti. Esimerkiksi vakituisen kirjeenvaihtajan viittaus työnantajansa tyylikirjassa määritettyihin uutiskriteereihin.

C1: Tuotannon vähäisten /jäsentymättömien rituaalien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään heikosti rituaaliorientoituneesti. Esimerkiksi kuvaus jäsentymättömistä kriteereistä ja työprosesseista.

C2: Tuotannon runsaiden/jäsentyneiden rituaalien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään vahvasti rituaaliorientoituneesti. Esimerkiksi kuvaus vahvasti jäsentyneistä kriteereistä ja työprosesseista.

6 AINEISTON HANKINTA

Ennen varsinaista aineiston analyysia esittelen tarkemmin haastatteluaineistoni ja aineistonkeruumenetelmäni. Aineistonkeruu haastatteluineen sekä haastatteluiden purkuineen oli erittäin työläs, mutta antoisa vaihe tutkielman työprosessissa.

6.1 Tutkimushenkilöt

Haastattelin kymmentä Berliinissä haastatteluhetkellä työskentelevää tai hiljattain työskennellyttä suomalaista toimittajaa. Toimittajista neljä työskenteli tai oli työskennellyt suomalaisen tiedotusvälineen vakituisena kirjeenvaihtajana Berliinissä, kuusi työskenteli haastatteluhetkellä freelancereina. Halusin haastatella sekä vakituisia kirjeenvaihtajia että freelancereita, jotta voisin vertailla, vaikuttaako työsuhteen muoto olennaisesti heidän työssään käyttämiinsä kriteereihin.

Sain käsityksen Berliinissä työskentelevien toimittajien määrästä tutkimuskentekohetkellä sekä haastateltavien yhteystiedot ulko-ministeriön ylläpitämältä suomalaisia Saksassa työskenteleviä toimittajia listaavalta verkkosivulta (Ulkoministeriö 2010. Viitattu 18.3.2010). Syksyllä 2012 ulkoministeriön verkkosivuilla listattiin yhteensä 25 toimittajaa, joista neljäntoista osoitteeksi oli merkitty Berliini (Ulkoministeriö 2012. Viitattu 11.10.2012). Toimittajien määrässä sekä vakituisten kirjeenvaihtajien ja freelancereiden määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia verrattuna haastatteluhetkeen vuonna 2010.

Voidaan sanoa, että tutkimushenkilöiden otanta on tutkielmassani melko kattava sekä vakituisten kirjeenvaihtajien että freelancereiden osalta. Haastateltavien määrän riittävyys kävi ilmi myös siten, että samat asiat alkoivat kertaautua haastatteluissa eli tapahtui saturaatio (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 171).

Haastateltavat olivat tutkimushetkellä 36 – 60 -vuotiaita. Heistä kuusi oli naisia ja neljä miehiä. Kaikilla haastateltavilla oli taustallaan korkeakouluopintoja aloinaan esimerkiksi yhteiskuntatieteet, maa- ja metsätaloustieteet, tiedotusoppi, teatteritieteet ja ympäristöpolitiikka. Valtaosa haastateltavista oli opiskellut tiedotusoppia tai tehnyt muita toimittajaopintoja.

Saksassa asuttu aika vaihteli haastatteluhetkellä noin kolmesta kuukaudesta noin kahteenkymmeneen vuoteen. Suhteet Saksaan perustuivat kolmella haastateltavalla perhesuhteisiin. Haastateltavista kaksi on opiskellut Berliinissä. Haastateltavista viisi oli luonut suhteensa Saksaan kielen opiskelun kautta, lisäksi heistä kaksi oli ollut työharjoittelussa Saksassa. Valtaosa haastateltavista mainitsi matkustaneensa Saksassa ja saksankielisillä alueilla ennen kirjeenvaihtajaksi ryhtymistään.

Haastateltavista yhdelle medialle juttuja tekivät ainoastaan vakituiset kirjeenvaihtajat, freelancereista kaikki työskentelivät useille eri medioille. Haastateltavista kaksi työskenteli sähköisille medioille (tv, radio) ja viisi printtimedioille. Haastateltavista kolme työskenteli sekä sähköisille että printtimedioille. Tutkimushenkilöt työskentelivät haastatteluhetkellä hyvin monen tyyppisille medioille tv- ja radiouutisista sanomalehtiin, talous-, tekniikka- ja kulttuuriaikakauslehtiin, naistenlehtiin, ammatti- ja yleisaikakauslehtiin. Lisäksi kaksi haastateltavaa kirjoitti kirjoja journalististen töidensä ohessa. Haastateltavien vaihtelevat ammatilliset tilanteet mahdollistavat monipuolisen analyysin välineen, aiheen ja toimittajan asemapaikan vaikutuksista työssä käytettäviin kriteereihin.

Osa tutkimushenkilöistä toivoi pysyvänsä haastatteluaineiston käsittelyn yhteydessä anonyymeina, joten viitataan kaikkiin tutkimushenkilöihin myöhemmissä sitaateissa kirjaimin A – J. Tällöin eri henkilöt voidaan erottaa toisistaan, mutta haastateltavien anonymiteetti säilyy paremmin kuin esimerkiksi mainitsemalla haastateltavien ikä ja sukupuoli, jotka voivat haastateltavien pienessä joukossa olla tunnistettavia tekijöitä. Anonymisoin haastattelusitaatit lisäksi siten, että poistan lainauksista medioiden nimet.

6.2 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tässä haastattelumuodossa edetään keskeisten teemojen varassa siten, että vastauksia ei ole sidottu valmiisiin vaihtoehtoihin. Näin haastateltavien ääni pääsee kuuluviin. Tutkija kokoaa haastattelurungon analysoituaan tutkittavaa ilmiötä. Teemahaastattelu huomioi keskeisinä ihmisten asioista tekemät tulkinnat ja heidän asioille antamansa merkitykset sekä merkitysten vuorovaikutteisen syntymisen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 – 48.) Kuten tutkimushenkilöitä esittelevästä tekstistä käy ilmi, sain käsityksen Berliinissä työskentelevien toimittajien määrästä tutkimuksentekohetkellä sekä haastateltavien yhteystiedot ulkoministeriön ylläpitämältä suomalaisia Saksassa työskenteleviä toimittajia listaavalta verkkosivulta (Ulkoministeriö 2010. Viitattu 18.3.2010). Lisäksi sain muutamia vinkkejä mahdollisista haastateltavista haastatteluiden yhteydessä. Otin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse ja sähköpostitse. Haastattelut toteutettiin kasvotusten tutkimushenkilöiden kanssa Berliinissä helmikuussa 2010 (seitsemän haastattelua) ja Helsingissä syyskuussa 2010 (yksi haastattelu). Kaksi haastattelua toteutettiin sähköpostitse syyskuussa 2010, koska haastattelu kasvotusten ei sopinut tutkimushenkilöiden aikatauluihin. Sähköpostitse saadut vastaukset ovat kuitenkin riittävän laajat, jotta niitä voidaan verrata suullisten haastattelujen vastauksiin.

Haastattelut kestivät noin 30 minuutista noin 1,5 tuntiin. Nauhoitin haastattelut digitaalisella nauhurilla ja litteroin keskustelut soveltuvilta osin. Litteroin haastattelut siten, että jätin litteroimatta haastatteluosuudet, jotka eivät suoranaisesti koske tutkielmani aihetta. Olen poistanut lainauksista esimerkiksi tarpeettomia täytesanoja, jotka eivät vaikuta vastausten sisältöön. Arvioni mukaan haastattelut onnistuivat hyvin ja tutkimushenkilöt kertoivat työskentelystään avoimesti ja analyttisesti.

Haastattelun tarkoituksena oli selvittää haastateltavien käsitykset uutis- ja juttukriteereistä ja siitä, millaisia kriteereitä he omassa työssään Berliinissä, viestintien kohderyhmän ollessa suomalaiset viestintävälineet, käyttävät. Lisäksi tiedustelin saksalaisen journalismi- ja työkuulttuurin piirteitä ja vaikutusta työskentelyyn sekä toimittajien työsuhteen vaikutuksia kriteereihin sekä valintoihin (liite 1). Koska haastateltavieni taustat olivat hyvin vaihtelevat, sovelsin laatimiani kysymyksiä tilannekohtaisesti. Esimerkiksi osa haastateltavista ei ollut tehnyt lainkaan toimittajan töitä Suomessa, joten heidän kohdallaan en kysynyt Suomea toimittajan työskentely-ympäristönä koskevia kysymyksiä. Seuraavassa luvussa analysoidaan haastattelujen tuloksia.

7 AINEISTO

Kuten edeltävissä luvuissa esittelin, tutkielmani aineisto on haastattelumenetelmällä kerätty kokoelma Berliinissä työskentelevien suomalaistoimittajien ajatuksia työympäristöstään ja työskentelytavoistaan. Tässä luvussa käyn aineiston läpi yksityiskohtaisesti siten, että aluksi käyn vastausten sisältöä teemoittain läpi, jotta muodostuisi selkeä käsitys haastattelujen sisällöstä sekä taustasta. Haastattelulainauksia on runsaasti, jotta haastateltavien näkemykset tulisivat esiin mahdollisimman autenttisina ja moniäänisinä. Samalla valotetaan Saksassa työskentelyn reunaehtoja, mikä toimii pohjustuksena aineiston esittelyä seuraavalle diskurssianalyysille. Vastausten teemoittelun jälkeen syvennyn analysoimaan vastauksia edellisessä luvussa kuvailemani diskurssiluokittelun avulla.

Seuraavassa luvussa puolestaan analysoin diskurssiluokittelun tuloksia edellä esittämiäni teorioiden valossa sekä pohdin aineistoa myös translaatioteorian avulla. Aineiston saturaatio kävi ilmi jo haastatteluvaiheessa, kun useampien tutkimushenkilöiden vastauksissa alkoi käydä ilmi samoja asioita.

7.1 Aineiston teemat

Käytän aineiston teemoittelun työvälineenä puolistrukturoidun haastattelumenetelmän apuna käyttämäni haastattelurunkoa (liite 1). Haastattelujen alussa esitin taustoittavia kysymyksiä haastateltavista ja heidän taustastaan toimittajan ammatissa sekä saksalaisessa kulttuurissa. Taustakysymysten tuloksia esittelin tarkemmin tutkielman edellisessä luvussa.

7.1.1 Suomi ja Saksa työympäristöinä

Suomea ja Saksaa työympäristöinä kuvaavien haastattelukysymysten avulla pyrin kartoittamaan toimittajan työn reunaehdoja Suomen ja Saksan toimintaympäristöissä ja tuomaan taustatietoina esille mahdolliset erot maiden työskentelyoloissa ja -kulttuurissa. Samalla pyrin selvittämään, onko työskentelyolosuhteissa mahdollisesti juttujen aihevalintoihin vaikuttavia piirteitä. Avaan ensin Saksaa koskevia vastauksia, minkä jälkeen siirryn Suomea koskeviin vastauksiin. Myöhemmissä luvuissa avaun työympäristöä koskevia vastauksia Saksa-kuvan tulkintojen tuottamisen näkökulmasta. Näin vastaukset tuottavat sekä tausta-aineistoa että tulkintaa.

Saksaa työympäristönä koskeviin kysymyksiin haastateltavat vastasivat melko yhteneväisesti eikä eri vastaajien välillä ilmennyt suuria ristiriitoja. Samat asiat, kuten esimerkiksi jäljempänä esitellyt byrokratia ja positiivinen suhtautuminen suomalaisiin kävivät ilmi useiden haastateltavien vastauksista. Tämän vuoksi pidän vastauksia melko hyvin yleistettävänä haastatteluryhmän sisällä.

Haastateltavat kokivat, että Saksa on toimittajan kannalta vapaa toimintaympäristö, mutta raskas byrokratia ja muodollisuus saattavat hidastaa työskentelyä. Esimerkiksi haastattelujen sopiminen saattaa kestää kauan ja vaatia paljon yhteydenottoja ja järjestelyä. Työskentely on byrokratian vuoksi suunnitelmallisempaa ja ajoittain jonkin verran hitaampaa kuin kotimaassa. Tapojen tuntemista pidettiin tärkeänä työskentelyn onnistumisen kannalta.

” - - esimerkiksi poliitikoilta haastattelun hankkiminen on hankalaa, koska pieni maa ja lehtiä ei tunneta. Sitä ei pidetä niin tärkeänä, isommat menee edelle. Sen huomaa myös esimerkiksi joissain isoissa tapahtumissa ja niihin akkreditoinnissa, että akkreditoinnin saa, mutta kolmanteen riviin.” (Haastateltava E)

”Saksassa hyvin vähän perustuu improvisaatioon, saksalainen inhoaa epävarmuutta, sitä epävarmuuden tunnetta. - - Kaikki perustuu siihen, että pitää osata suunnitella, organisoida, ennakoida. - - Se on toimintaympäristönä hankalampi kuin Suomi, jähmeämpi, byrokraattisempi, mutta kuitenkin siellä ihan hyvin toimeen tulee, vaan kun osaa koodit ja lähtee tarpeeksi ajoissa liikkeelle.” (Haastateltava H)

Suurtenkaan suomalaismedioiden edustajilla ei ole Saksassa samanlaista etuasemaa esimerkiksi haastattelujen saatavuudessa kuin Suomessa. Suomalaismediat ovat haastattelujen perusteella saksalaisittain katsottuna melko tuntemattomia ja kaukaisia.

”Voi sanoa että suomalaisella toimittajalla ei ole Saksassa minkäänlaisia natsoja. Eikä meillä ole mitään, minkä avulla me voitaisiin rynnä ja sanoa, että me ollaan tärkeitä.” (Haastateltava G)

Toisaalta haastattelujen perusteella Saksa koetaan suurena maana hedelmällisenä työympäristönä, jossa tarjolla on suuri määrä erilaisia aiheita ja näkökulmia. Länsimainen kulttuuri koetaan ongelmattomaksi ja liikkumisen kuvaillaan olevan helppoa. Toisaalta maan suuri koko koetaan haastavana, koska esimerkiksi lähteissä on niin paljon valinnanvaraa. Koti- tai asiakastoimituksissa Suomessa ei aina hahmoteta Saksan kokoa ja esimerkiksi välimatkoja eri kaupunkien välillä. Saksan ja Suomen tiiviit suhteet ovat, erityisesti talouden kannalta, merkittävä seikka, jonka toimittajat katsovat olennaiseksi osaksi työtään. Suomalaisiin ja suomalaisuuteen suhtaudutaan Saksassa positiivisesti, minkä katsottiin helpottavan työskentelyä.

”Saksa on ollut niin hirveän kauan Suomelle läheinen ja toisen maailmansodan jälkeen se ikään kuin painui piiloon. Todellisuudessa se ei ole niin, koska poliittiset, kulttuuriset ja taloudelliset yhteydet on niin hirveän tärkeitä.” (Haastateltava H)

”Suomessa ajatellaan, että Saksa on sellainen suunnilleen Berliinin kokoinen pieni paketti, jossa mennään samalla nopeudella kuin liikutaan Helsingin ja Hämeenlinnan välillä. Ei siellä toimituksissa ole välttämättä sellaista tajua, että tämä on kooltaan, pohjois-etelä -pituudeltaan älyttömän iso maa. Ei Suomessakaan mennä Tampereelta Sodankylään tekemään jotain juttua ja tulla illalla takaisin.” (Haastateltava G)

”Suomalaisiin suhtaudutaan Saksassa äärettömän positiivisesti.”
(Haastateltava G)

Saksalaisia haastateltavat pitivät avoimina ja rohkeina kertomaan omat mielipiteensä, minkä katsottiin helpottavan esimerkiksi katuhaastattelujen tekemistä.

”Saksalaisessa kulttuurissa on itse asiassa se ihana puoli toimittajalle, että saksalaiset on hirvittävän halukkaita kertomaan kaikesta.”
(Haastateltava E)

Saksaan verrattuna Suomen katsottiin olevan mutkattomampi ja kompaktimpi työympäristö. Tiedon saanti on haastateltavien mukaan helpompaa Suomessa. Viranomaisten velvoittaminen avoimuuteen helpottaa tiedonsaantia. Toisaalta piirit ovat pienet ja toimittajien katsotaan kasvavan helposti sisään omiin, vakiintuneisiin ympyröihinsä. Suomalaista journalismia pidetään yleisellä tasolla kiltimpänä kuin saksalaista. Työskentelyssä käytetyn tekniikan osalta, erityisesti sähköisissä viestimissä, Suomen katsotaan olevan Saksaan verrattuna edistyneellä tasolla.

”Suomihan on toimittajalle sikäli hyvä maa, koska siellä tiedon saanti on huomattavasti helpompaa kuin täällä Saksassa. Se on helppoa, siellä ollaan avoimia. Virkakuntaan ja viranomaisiin siellä on, lain perusteella velvoitetaan avoimuuteen ja tiedonsaantiin, joka on yksinkertaista ja helppoa. Teknisesti on tietenkin korkealla tasolla, tämä mentaalinen puoli on sitten eri juttu. Suomi on hirveän pieni, riippuu tietenkin, missä mediassa siellä toimii ja missä ympyröissä, siellä on niin tavattoman pienet, helposti muodostuu ne toimittajan ympyrät niin pieniksi.”
(Haastateltava D)

”Suomi on, kuten sanottu, sellainen mun mielestä ei-hierarkinen, hirveän joustava sillä tavalla, että siellä on helppo päästä asioiden lähteille. Mutta suomalainen journalismi on paljon kiltimpää kuin saksalainen.” (Haastateltava G)

Toimittajien työskentelyyn vaikuttaa väistämättä, tietoisesti tai tiedostamatta se, että Suomessa he työskentelevät omalla kielialueellaan ja omaa kulttuuritaustansa vasten. Myös kokoero maiden välillä on selkeä, Suomi on huomattavasti pienempi työskentely-ympäristö niin alueellisessa mittakaavassa kuin väestömäärään suhteutettuna.

”Tavallaan mä välillä kaipaun Suomea sen takia, koska kun on ollut poissa sieltä, musta tuntuu, että se on jotenkin kompaktimpi, se on helpompi ottaa haltuun. Totta kai myös, koska se on oma kotimaa ja oma kulttuuritausta. Täällä taas se on niin paljon, kaikki on laajempaa ja isompaa ja enempää.” (Haastateltava E)

7.1.2 Berliini kirjeenvaihtajan työympäristönä

Berliiniä kirjeenvaihtajien työympäristönä avaavilla kysymyksillä pyrin saamaan selville, onko kaupungilla erityisiä toimittajien toimenkuvaan ja työskentelyolosuhteisiin sekä juttujen aihevalintoihin vaikuttavia piirteitä. Osaltaan pyrin selvittämään paitsi käytännön työskentelyoloja ja haastateltavien asennoitumista kaupunkia kohtaan, myös sitä, millainen rooli kaupungilla on Saksa-kuvan tuottamisessa suomalaisyleisölle. Näin myös Berliiniä työskentely-ympäristönä kuvaavat vastaukset toimivat sekä käytännön taustatietoja tarjoavina esimerkkeinä että tulkintaa tukevana aineistona. Myös Berliiniä koskevissa vastauksissa oli melko paljon yhdenmukaisuuksia eri vastaajien välillä, joten tulkintani mukaan käsitykset ovat melko hyvin yleistettävissä haastatteluryhmässä.

Vastauksissa korostui erityisesti Berliinin monipuolisuus. Toimittajille kaupunki tarjoaa vastausten perusteella valtavan määrän juttuaiheita. Esimerkiksi vilkas kulttuurielämä, elävä kaupunkikulttuuri ja historian kerrostumat mainittiin kaupungin erityisesti tarjoamasta aihekirjosta. Toisaalta myös politiikan tapahtumat painottuvat hallituksen ja liittopäivien myötä Berliiniin. Vastausten perusteella Berliini on kirjeenvaihtajan työn kannalta lyhyesti sanottuna kiinnostava, monipuolisia aiheita erityisesti politiikan, kulttuurin ja historian aloilta tarjoava kaupunki, todellinen metropoli, jolla on omanlaisensa henki. Berliiniä koskevien juttujen kerrotaan menevän suhteellisen hyvin kaupaksi.

”Berliini on säilyttänyt tämän vaihtoehdoisen kulttuurinsa täällä ja tämä on niin värikäs ja erilainen. Berliiniä ei voi oikeastaan verrata yhtään mihinkään muuhun Saksan kaupunkiin.” (Haastateltava B)

”Kyllähän Berliini on tällä hetkellä paras paikka olla Saksassa toimittajana. Ensinnäkin sillä on pääkaupungin rooli, täällä on kuitenkin se hallinto. Lisäksi tämä pitää mielellään itseään koko Euroopan kulttuuripääkaupunkina. Täällä on kaikki, täällä tapahtuu ja lisäksi Berliini on hirveän suuressa muodissa Suomessa. Sen takia täältä saa paljon paremmin juttuja kaupaksi.” (Haastateltava E)

”Berliinihän on poliittinen keskus ja kulttuurielämyksiä on paljon. Täällä on erittäin hyvä lähetystön tiedotusosasto, niiltä tulee hyvät matskut tänne. Toisaalta täällä on myös paljon muita toimittajia.” (Haastateltava F)

Hallituksen ja liittopäivien toimintaa on vastausten mukaan helppo seurata hyvin järjestetyn tiedotuksen ansiosta. Berliinistä on hyvät kulkuyhteydet muualle Saksaan ja Eurooppaan.

”Saksan hallitus palvelee toimittajia, jotka on akkreditoituja, hirveän hyvin. Berliini sinällään, silloin kun pitää lähteä, täällä on lehdistökonferensseja ja joskus on pakko päästä haastattelemaan oikeasti. Täällä on paljon myös muita tapahtumia, esimerkiksi ulkomaisten toimittajien yhdistys Verein Auslandes Presse järjestää usein tapaamisia

ja tilaisuuksia, joihin kutsutaan saksalaisia huippupoliitikkoja tai jollain yhteiskunnan osa-alueella huipputärkeitä ihmisiä meidän haastateltavana ja silloin ne on tietenkin vain täällä.” (Haastateltava D)

Berliiniä koskevilla jutuilla kerrotaan olevan tarkka yleisö, joka seuraa kaupunkia koskevia juttuja. Haastateltavien mukaan Berliini ei ole edustava saksalaiskaupunkien joukossa, sillä se ei kaikessa liberaaliudessaan edusta yleissaksalaisuutta. Yleisten, koko Saksaa koskevien asioiden kannalta ei kuitenkaan katsota olevan merkitystä, missä kaupungissa juttua tehdään.

”Täytyy olla hirvittävän tarkka, mitä kirjoittaa, koska aina on sellaisia, jotka pitää esimerkiksi Berliiniä hirvittävän rakkaana. Sen takia, ehkä se on mistä tahansa aiheesta, mutta jos täältä kirjoittaa, on hirveän monia, jotka kritisoi, jos käsittelee tätä kaupunkia jotenkin eri lailla kuin he ajattelevat. Samaten on jännä se, että täällä ovat Suomi-piirit tarkastelevat hirvittävän tarkkaan, mitä täällä ovat toimittajat kirjoittavat Berliinin ja Saksan asioista. Täällä Saksassa asuvat suomalaiset tarttuvat niihin hyvin herkästi. Se on heille se oma asia.” (Haastateltava E)

”Jos mä kirjoitan jotain päivän politiikkaa tai jotain yleistä Saksan asiaa, niin ei sillä sitten ole mitään merkitystä istunko mä täällä vai Kölnissä.” (Haastateltava A)

7.1.3 Työsuhteen merkitys toimittajan työssä

Työsuhteen merkitystä, käytännössä vakituisen kirjeenvaihtajan ja freelancer-toimittajan työsuhteen välisiä eroja avaavilla kysymyksillä pyrin selvittämään, onko työsuhteella merkitystä juttuvalintoihin ja sitä, eroaako työskentelytapa esimerkiksi oman ideoinnin ja itse tarjottujen aihevalintojen osalta työsuhteen perusteella. Näin pyrin samalla selvittämään, onko työsuhteella merkitystä toimittajien välittämiä ja muodostavia todellisuuden representaatioita muokkaavana tekijänä.

Vastausten perusteella toimittajat tarjoavat työsuhteen muodosta riippumatta suuren osan juttuideoistaan itse kotitoimituksille tai asiakkaille. Freelancereiden juttujen tarjoamissuhteeseen ja omien ideoiden tarjoamiseen vaikuttaa muun muassa taloudellinen tilanne, mutta myös vakituiset kirjeenvaihtajat katsovat velvollisuudekseen palvella työnantajaansa valmiiden ideoiden muodossa.

”Varmaan $\frac{3}{4}$, enemmänkin jopa, on itse tarjottuja. Nyt vielä lama ja tällainen huono aika on entisestäänkin vähentänyt niitä kyselyjä.”
(Haastateltava G)

”Mä sanoisin, että varmaan sellaiset 70 – 80 % mun omista ideoista. Sen vuoksi mä täällä oon. Palvelen ja tarjoan ne uutiset ja asiat lehteen.”
(Haastateltava A)

Omien juttuideoiden tarjoamisen suuri osuus koettiin paitsi haasteena, erityisesti juttujaan myyvien freelancereiden osalta myös vapautena. Omien ideoiden suuren osuuden voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että toimittajilla on henkilökohtaisesti melko suuri ja merkittävä valitsijan ja portinvartijan rooli sekä valta suodattaa aiheiden kautta muodostuvaa yleisön todellisuutta. Useista freelancer-toimittajien vastauksista kävi ilmi myös se, että taloudelliset seikat ja jutun tekemisen ”helppous” vaikuttavat usein suoraan aihevalintoihin ja juttukriteereihin. Helpommin tehtävät jutut ovat taloudellisesti kannattavampia, mikä ohjaa aihevalintoja. Tämän voidaan ainakin välillisesti katsoa vaikuttavan ohjaavasti ja toimittajien aihevalintoja yksipuolistavasti. Vastauksista käy ilmi, että taloudellinen kannattavuus näkyy myös juttujen laadussa. Tämän tiedostavat myös vakituiset kirjeenvaihtajat vastauksissaan. Toisaalta katsotaan, että henkilökohtaisesti erityisen tärkeiksi katsottujen aiheiden kohdalla ollaan jopa valmiita tinkimään palkkioista.

”Suurin kriteeri on tietysti se, ihan oikeasti, että kun palkkiot eivät ole mitenkään hirveän suuria freelancer-toimittajalle, pitää aina rationaalisesti miettiä sitä, että sen aiheen työstäminen ei saa viedä liikaa aikaa. Se on ihan kauhean ratkaiseva kriteeri, koska sillä on myös laadun

kanssa tekemistä. Jos laatuksiteeri olisi aina ensimmäisenä, että haluaa tehdä maailman parhaan jutun joka kerta, silloin ei enää lyö leiville ollenkaan. Pitää katsoa, miten pääsee, niin hassulta kuin se kuulostaakin sanoa, mahdollisimman vähällä vaivalla.” (Haastateltava B)

”On kahdenlaisia juttuja. Jokainen freelancer myöntää tämän, vaikkei ääneen sanoisikaan. Niitä, joita haluaisit tehdä ammatillisen kunnianhimosi vuoksi ja niitä, joita sun on pakko tehdä, että sä ylipäänsä pystyt elämään. Näiden suhde on suunnilleen 1/10. Yksi kymmenestä on sellainen, jonka haluat tehdä ja kymmenen teet siksi, että tarvitsee saada rahaa. Kaikkein eniten ne omat kriteerit korostuu niissä jutuissa, jotka on niitä, joita haluaa tehdä. Silloin poimii ja etsii aiheita, vääntää niitä kuukausitolkulla vain siksi, että se aihe on omasta mielestä sellainen, että siitä kannattaa tehdä todella kunnolla hyvä juttu. Sitten on tietysti tämä toinen sarja, kymmenen jossa tehdään juttuja vähemmän niitä kriteerejä miettien ja enemmän miettien sitä, mitä lehdet ostaa.” (Haastateltava G)

”Se joskus tosiaan tekee, että on työsuhteessa jonnekin, käy kateeksi, kun on sellainen aihe, että voisi vain suoltaa niitä, että se on se suhde valmiina, ettei tarvitse aikaa käyttää vain siihen, että sen koko aiheen myy ensin. Siinä on tavallaan vähän vapaammat kädet. Tietysti jos on vähän resursseja lähteä kauemmaksi ja tehdä isompi juttu, jalkautua kadulle. Ne on yleensä ihan parhaita, kuvaaja käytössä.” (Haastateltava F)

”Aika moni aihe, kun sen itse vapaasti valitsee ja kun on kiinnostunut jostain teemasta, siihen liittyy myöskin tämä niin sanottu ”sydänverta”, jolloin sen on valmis tekemään aika vähäiselläkin palkkiolla, koska itse toimittajana kokee, että teema ja aihe on niin tärkeä, että suomalaisten lukijoiden, kuuntelijoiden, katsojien olisi tärkeää oman etunsa vuoksi, tai oman mielenkiinnon vuoksi lukea, kuunnella, katsella tästä aiheesta, jolloin rima rahan kanssa alenee.” (Haastateltava D)

”Työsuhteeni so. vakituinen kirjeenvaihtajuus helpottaa elämää siinä mielessä, että vaikka juttuja on tehtävä paljon, niin tässä ei tule sellaista tunnetta, että joutuisi jollakin tavalla myymään itseään. En siis joudu tekemään "raflaavia ja myyviä" juttuja vain sen takia, että vuokrat rahat olisi pakko haalia kokoon. Haluan ainakin uskoa, että tällainen asetelma antaa toimittajalle paremmat eväät vakavan journalismin tekemiseen. Suurin ero Suomessa tehtäviin juttuihin on siinä, että täällä saan olla niin sanotusti tiedon ensilähteillä.” (Haastateltava J)

Freelancerit käsittelivät vastauksissaan myös työvälineisiin ja matkakuluihin kuluvia kustannuksia sekä palkkiotasoa. Haastateltavat toivat esiin eron freelancereiden sekä vakituisten kirjeenvaihtajien työtiloja ja työvälineitä koskevissa lähtökohdissa. Freelancerit joutuvat kustantamaan itse välineensä, tilansa sekä työvälineiden käyttöön liittyvän koulutuksen.

”Totta kai työn lähtökohta on eri. Jos olisin esimerkiksi *monimediayhtiön* kirjeenvaihtaja, totta kai työympäristö olisi erilainen ja kaikki olisi mahdollista, olisi työhuone ja työvälineet ja niin edelleen. Totta kai freelancerin työn perusta on, mä teen esimerkiksi töitä kotona, ja se lähtee näistä. Totta kai se eroaa. Freelancerina on pakko etsiä aiheet itse ja sitä on koko ajan liikkeessä.” (Haastateltava C)

”Nyt on hankittava itse oma kalusto ja hankittava myös sen käyttöön koulutus, jota kukaan ei freelancerille maksa. Sekin vaikuttaa siihen, millaisia aiheita valitsee. - - Entistä enemmän printti- ja sähköiset mediat eivät ole valmiita maksamaan esimerkiksi käytännön kuluja, kuten matkaa. Se vaikuttaa ratkaisevasti siihen, että maantieteellinen alue, jossa (juttuja) tehdään, pienenee. - - Moni aihe karsiutuu ihan käytännön syistä pois.” (Haastateltava D)

Sekä vakituiset kirjeenvaihtajat että freelancerit toivat vastauksissaan esiin erilaisten tukiverkkojen ja fyysisen työyhteisön puuttumisesta johtuvan yksinäisen aseman. Vähäinen palaute ja mahdollisuudet eri näkökulmien punnintaan esimerkiksi kollegojen kanssa keskustelemalla koetaan kuormittaviksi. Tehokas työn organisointi koetaan tärkeäksi.

”Se, että täällä ei ole samanlaisia tukiverkkoja tai työyhteisöä, no freellä työyhteisö on muutenkin eri asia, mutta kollegoiden tapaaminen on haastavampaa ja työläämpää kuin jos olisi Suomessa.” (Haastateltava E)

”Kirjeenvaihtajan työ Berliinissä, siellä ei ole mitään toimistonhoitajia eikä mitään muutakaan, se vaatii sitä, että ensinnäkin joka paikassa kirjeenvaihtajan työ vaatii vahvaa psyykettä. Palautetta siitä omasta työstä saa aika vähän, sitä tekee hirveän yksin, ja kun ei ole työyhteisössä eikä välttämättä ehdi seurata suomalaista keskustelua niin hirveän hyvin, ei myöskään ole aina kauhean hyvin selvillä siitä, meneekö itse oikeaan

suuntaan. Pitää vaan luottaa siihen, että jos mun mielestä tämä aihe on tärkeä ja jos mun mielestä toteutustapa on oikea, go for it. Jos sinne lähtee odottamaan apua, tukea ja päänsilitystä, sitten on väärässä paikassa. Sitten ei kestä. Toinen juttu, mitä se vaatii, on hillitöntä organisointikykyä ja hillitöntä kykyä pitää monta asiaa näpeissään yhtä aikaa. Siinä mielessä se muistuttaa esimerkiksi aikakauslehtitoimittajan työtä, että teet yhtä juttua, valmistelet jo seuraavaa tai sitä seuraavaa. Berliini ja Saksa on sellainen paikka kuin se on, siellä pitää oikeasti heittää verkkoja veteen tarpeeksi ajoissa.” (Haastateltava H)

Tekniikan kehittyminen on vastausten perusteella helpottanut sekä freelancerina että vakituksena kirjeenvaihtajana työskentelevien työtä. Myös aikaisemmin esitellyissä, Berliiniä kirjeenvaihtajien työympäristönä selvittävissä vastauksissa käy ilmi tiedon saatavuuden kehittyminen ja esimerkiksi Saksan poliittisten elinten toimivaksi katsottu tiedotus ja tämän toimittajien työskentelyä helpottava vaikutus.

”- - viime vuosina lehtijuttujen tekeminen, se on mennyt siihen, että ei oikeastaan tarvitse lähteä minnekään, se on aivan kotityötä. Että ei tarvitse ihan oikeasti lähteä minnekään, kun vertaa sitä, miten on kehittynyt vuosina, miten oli taustatyön tekeminen ennen vanhaan hankalaa. Varsinkin freelancertoimittajana. Mistä saat ne, mistä pääsee, jokaisella lehdellä on ja jokaisella medialla on oma arkistonsa, mutta freelancerin on vaikea päästä niihin käsiksi. Nykyisin tietysti netin kautta saa kaiken taustatiedon, voi valmistautua aivan paljon helpommin ja nopeammin haastattelua varten ja puhelimesta tehdä ne haastattelut. Se on helpottunut ja se ei jutun laatuun mitenkään varmaan negatiivisesti vaikuta.” (Haastateltava B)

7.1.4 Kriteerit

Kriteerikysymyksillä halusin selvittää, millaisia kriteerejä tutkimushenkilöt käyttävät aihevalinnoissaan sekä miten nämä kriteerit ovat syntyneet. Katson, että valituilla kriteereillä voidaan ohjata lukijoiden käsitystä kohdemaasta, siis muokata heidän Saksaa koskevaa todellisuuttaan. Avasin kriteerejä myös uutisnäkökulmasta esitetyillä kysymyksillä. Kriteerejä käsitellään ja vastauksia tulkitaan tarkemmin erikseen myöhemmässä diskurssiosiossa, joten tässä

yhteydessä luettelen yleis- ja yksittäisluontoisina esimerkkeinä aineistosta nousseita havaintoja.

Useissa vastauksissa merkittäväksi, ensimmäiseksi mainituksi kriteeriksi nousi toimittajan oma kiinnostus asiaa kohtaan. Toisaalta myös yleinen kiinnostavuus ja se, mistä ihmiset Saksassa ovat kiinnostuneita, mainittiin vastauksissa. Kirjeenvaihtajat tarkastelevat vastausten mukaan myös sitä, onko asia keskustelun aiheena suomalaisessa mediassa ja yhteiskunnassa. Myös selkeät uutiset, kuten muutokset, vaikuttavuus ihmisten elämään ja uudet asiat olivat selkeästi rajattuja kriteerejä haastateltavien vastauksissa. Toimittajien mainitsemat kriteerit olivat jonkin verran yhteneväisiä teoreettisten (esim. Galtung & Ruge 1965) uutiskriteerien kanssa ja osa vastaajista mainitsikin oppimansa koulutuksessaan tiettyjä kriteerejä.

”Uutiset on ihan selvä, ja yleinen kiinnostavuus ja oma kiinnostus. Ne ne on.” (Haastateltava A)

”Se lähtee siitä, että oma kiinnostus on oikeastaan ensimmäinen. Toisaalta siinä on aina se, että olen vakuuttunut, että siitä pitää kertoa jotain. Siitä olisi hyvä informoida tai kirjoittaa.” (Haastateltava C)

”Kriteeri 1: Asian merkitys ihmisille. Kriteeri 2: Asian kiinnostavuus suuren yleisön kannalta. Kriteeri 3: Asian kiinnostavuus erityisyleisön kannalta. Jokin asia voi olla kiinnostava, vaikka sen merkitys olisi pieni.” (Haastateltava I)

Tarinallisuus ja tavallisen ihmisen näkökulma aiheen kiinnostavuutta lisäävinä tekijöinä tulivat ilmi muutamista vastauksista.

”Mä olen aina tykännyt siitä kyllä että yksittäiset ihmiset, tavallisten ihmisten stoorit, ne on kiinnostavia.” (Haastateltava A)

”Mä tykkään itse kaikista ilmiöistä ja ihmisten tarinoista.” (Haastateltava E)

Saksalaisia stereotyyppejä vahvistavat aiheet koetaan suomalaisia kiinnostaviksi ja myyviksi kriteereiksi. Lisäksi freelancertoimittajien näkökulmasta yhtenä kriteerinä toimii jutun toteuttamis- ja myyntikelpoisuus. Tällöin omaa kiinnostusta korostavat kriteerit saatetaan sivuuttaa.

”Lähtökohtana on se, että kun olen freelancer, yrittäjä, yritän myydä mahdollisimman paljon juttuja. Mitä tiukemmin asettuu vallitsevien saksalaisstereotyyppien toistajaksi ja tukijaksi, sitä varmemmin ne jutut saa menemään läpi - - .” (Haastateltava G)

”On kahdenlaisia juttuja. Jokainen freelancer myöntää tämän, vaikkei ääneen sanoisikaan. Niitä, joita haluaisit tehdä ammatillisen kunnianhimosi vuoksi ja niitä, joita sun on pakko tehdä, että ylipäänsä pystyt elämään. Näiden suhde on suunnilleen 1/10. Yksi kymmenestä on sellainen, jonka haluat tehdä ja kymmenen teet siksi, että tarvitsee saada rahaa. Kaikkein eniten ne omat kriteerit korostuu niissä jutuissa, jotka on niitä, joita haluaa tehdä. Silloin poimii ja etsii aiheita, vääntää niitä kuukausitolkulla vain siksi, että se aihe on omasta mielestä sellainen, että siitä kannattaa tehdä todella kunnolla hyvä juttu.” (Haastateltava G)

Kiinnostaviksi katsottiin sellaiset aiheet, joiden avulla voitaisiin tuoda joitain uusia ja kiinnostavia ideoita Saksasta suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkkeinä mainittiin muiden muassa ympäristöä ja vanhustenhoitoa koskevat innovaatiot.

”Lähtisin tällaisista kategorioista kuin yhteiskunnallinen soveltuvuus, uutuudet ja innovaatiot.” (Haastateltava B)

7.1.5 Valintatilanteet

Valintaa koskevilla kysymyksillä pyrin selvittämään, millaisin perustein tutkimushenkilöt valikoivat aiheensa tilanteissa, joissa tarjolla on useita eri aiheita. Tämä kysymys avaa valintaa ja kriteerejä erityisesti poliittisesta näkökulmasta. Myös valintoja tulkintoja tuottavina tekijöinä käsitellään tarkemmin myöhemmissä luvuissa diskurssianalyysin kohdalla.

Vastauksista kävi ilmi, että valintatilanteessa on jonkinlainen valta-asema, jonka toimittajat tiedostavat. Vastausten perusteella aiheiden ajankohtaisuus vaikuttaa voimakkaasti valintaan erityisesti uutistyydyssä. Toisaalta kauemmin ”säilyvä” aihe voidaan jättää myöhemmin toteutettavaksi. Valintatilanteessa voidaan myös käydä keskustelua koti- tai asiakastoimituksen kanssa ja punnita valintaa ulkopuolisen mielipiteen ja toimitusvetoisten median rituaalien avulla. Toimittajan ammattitaidon ja kokemuksen merkitys valintatilanteessa korostuu. Toisaalta valintatilanteet ovat erittäin tapauskohtaisia ja sattuman rooli korostuu, joten tilannetta koskevia sääntöjä ja lainalaisuuksia on hankala määritellä.

”Se on ihan sellaista perstuntumaa, sitä ammattitaidon mukanaan tuomaa. Että jotenkin näkee, että mikä happanee nopeasti, mikä pitää tehdä ensin ja mikä kerta kaikkiaan paisuu niin isoksi sinä päivänä, että se pitää silloin tehdä ja toisen sitten antaa hapantua näinkin. Toisinaan sitten voi neuvotella, joskus mä neuvottelen jostakin pomojeni kanssa, että kumpi nyt laitettaisiin huomiseen lehteen ja kumman mä tekisin myöhemmin. Se on hirveän tapauskohtaista. Niitä tilanteita tulee ihan päivittäin. Se on vähän se tuoreusasia siinä, just kun puhutaan uutisista.” (Haastateltava A)

”Siihen voi vaikuttaa hirveästi, niin, mun mielestä jos joku juttu on, että täällä on kaksi teemaa ja ne on tosi kovia kumpikin ja niistä mun pomotkin saattaa sanoa että no joo, mutta ei toi toinen nyt oo niin kiinnostava suomalaisesta näkökulmasta, että ei sun siihen tarvi tarttua, että voi tulla tällainen palaute joskus. Sit voi vaikuttaa sekin, että mä tarjoon, täällä olis tällaiset kaksi, kummasta mä tekisin, niin tee siitä toisesta, koska Suomessa just nyt puhutaan tästä ja tästä. - -Että just tavallaan niin monet tekijät vaikuttaa. Ei ole sellaista yleistä teoriaa tai sääntöä.” (Haastateltava A)

Freelancereiden kohdalla aihevalintaa voivat edellisten tekijöiden lisäksi ohjata voimakkaasti se, kuinka toteuttamis- ja myyntikelpoinen aihe on ja se, millaisia toiveita asiakastoimitukset esittävät. Taloudelliset tekijät voivat siis vaikuttaa valintaan voimakkaasti.

”Mulla on sellainen työprosessi tai -tapa, että kun mä ehdotan aiheita, mä en ehdota koskaan yhtä aihetta, vaan mulla on aina useampi, liuta aiheita. Mulla on valinnassa aiheita, joita mä pidän näiden kriteerien, Suomessa tärkeä, täällä mielenkiintoinen, itseä kiinnostava, niitä on monta aihetta ja siinä vaiheessa, kun ne valitsee mun aiheistani, mulle ne on kaikki yhtä rakkaita lapsia ne aiheet, ne voi valita minkä tahansa ja mun mielestä ne on kaikki yhtä mielenkiintoisia. Silloin vaan se tulee, jos olen siinä tilanteessa, että mulle tulee toimeksianto, jota pyydetään seuraamaan, voin olla sitä mieltä, että seuraan väärää jälkeä. Silloin kun teen itse, kaikki aiheet on yhtä rakkaita. Siinä ei ole mitään ongelmaa.” (Haastateltava D)

”(Valitsen) sillä perusteella, minkä saan nopeimmin valmiiksi ja myytyä varmasti lehteen. Jos siellä on jokin ajaton aihe, joka kiinnostaa, laitan sen muistiin. Aiheita varttumaan, sellaisia pitkäaikaisprojekteja, joita pikku hiljaa kehitellään.” (Haastateltava G)

Kuten edellä on kuvailtu, vastausten perusteella valintatilanteessa ei toimita tiettyjen sääntöjen mukaan, vaan valintaa punnitaan tapaus- ja tilannekohtaisesti. Samalla voidaan soveltaa edellä esiteltyjä kriteereitä, kuten ajankohtaisuutta ja merkittävyyttä.

”Siinä on kaksi tietysti, yksi iso on ajankohtaisuus. Toinen on se, kuinka yhteiskunnallisesti tärkeä se on Suomessa. Siinä tulee vastaan se, että jos tekee jonkun uutisjutun, mä luulen että ajankohtaisuus olisi se ensimmäinen. - - Lähtökohta on se, että minä tarjoan niitä juttuja. Jos toimituksesta tulee pyyntöjä, totta kai niitä pitää toteuttaa sen mukaan, mitä sieltä pyydetään.” (Haastateltava B)

”Ehkä mä katson, kumpi niistä on jollain tavoin ehkä tärkeämpi. Ehkä se on sellainen valta-asetelma. Se riippuu aiheesta ja tilanteesta. Sanotaan, jos olisi esimerkiksi joku hyvin ajankohtainen uutinen, josta voisi kertoa ja toisaalta olisi joku vähemmän ajankohtainen, niin kyllä mä siinä tapauksessa sen ajankohtaisen ottaisin. Se on hyvin tilannekohtaista.” (Haastateltava C)

7.2 Aineiston diskurssit

Tarkastelen aineistoa seuraavaksi diskurssianalyysin keinoin. Analyysin avuksi olen tehnyt jaottelun kuuteen diskurssikategoriaan, joiden avulla poimin haastatteluaineistosta uutiskriteerien ja median rituaalien käytön suuntaviivat etsien vastauksista eli diskurssianalyysin ollessa kyseessä teksteistä puhetapoja, jotka kertovat sosiaalisen todellisuuden tuottamisesta ja sen ehdoista. Vaikka diskurssiluokitus on jossain määrin keinotekoinen, selkeästi lokeroitujen diskurssien avulla aineiston käsittely on mielekästä ja järkevää ja erot eri kategorioiden sisällä voidaan havaita helposti. Toisaalta diskurssien kategorisoinnin jälkeen on mahdollista tehdä joustavampia tulkintoja ja yhteenvetoja päätelmien yhteydessä. Tässä luvussa erotellaan aineistosta diskurssit kategoria kerrallaan ja seuraavassa luvussa tehdään diskursseista pidemmälle meneviä johtopäätöksiä sosiaalisen todellisuuden tuottamisesta esimerkiksi poliittisen viitekehyksen kautta.

Kategoriat on jaettu kolmeen asiaryhmään (A-C), aiheiden valinta, työskentelytavan (kriteerien) valinta sekä tuotannon rituaalit. Jokainen kategoria jakautuu kahteen (1-2), toimittajan omaehtoisen valinnan mahdollisuuden vähäistä tai runsasta intensiteettiä kuvaavaan lokeroon. Esittelen kategoriat vielä lyhyesti ennen aineiston jaottelua analyysikategorioihin.

On syytä huomioida, että diskurssianalyysissä käytän osin samoja lainauksia kuin aineiston teemoittelussa ja esittelyssä koska esimerkiksi kriteerejä ja valintoja kuvaavat vastaukset toimivat relevanttina aineistona molempiin osioihin ja niiden käsittelyn kahdessa kohdassa perustelee kahtalainen tulkinta aineiston esittelynä sekä aineiston tulkintana.

A1: Vapaasti valittujen aiheiden diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan juttuaiheet oman, vapaan valintansa ja mielipiteensä mukaisilla kriteereillä. Esimerkiksi toimittajan oma kiinnostus kuuluu vapaasti valittaviin kriteereihin.

A2: Ohjattujen aihevalintojen diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan ulkopuolisten tekijöiden ohjaavan juttuaiheiden valintaperusteita. Ulkopuolisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi työnantajan asettamat aihe-ehdotukset tai ”alan yleiset käytännöt”.

B1: Vapaasti valittujen kriteerien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan kriteerinsä ja/tai työskentelytapansa itse. Esimerkiksi freelancerin kuvaus omaan, erikoistuneeseen aihepiiriinsä liittyvistä kriteereistä.

B2: Ohjatun kriteerivalinnan diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat, että toimittajien käyttämät kriteerit on valittu ohjatusti. Esimerkiksi vakituisen kirjeenvaihtajan viittaus työnantajansa tyylikirjassa määritettyihin uutiskriteereihin.

C1: Tuotannon vähäisten /jäsentymättömien rituaalien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään heikosti rituaaliorientoituneesti. Esimerkiksi kuvaus jäsentymättömistä kriteereistä ja työprosesseista.

C2: Tuotannon runsaiden/jäsentyneiden rituaalien diskurssit

Diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään vahvasti rituaaliorientoituneesti. Esimerkiksi kuvaus vahvasti jäsentyneistä kriteereistä ja työprosesseista.

7.2.1 Vapaasti valittujen aiheiden diskurssit

Tässä diskurssikategoriassa kartoitan vastauksia, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan juttuaiheet oman, vapaan valintansa ja mielipiteensä mukaisilla kriteereillä. Yhtäältä näissä diskursseissa on kyse laajemmasta kriteerienmäärittelystä, toisaalta taas yksittäisen aiheen valintaa koskevasta tilanteesta.

Vapaasti valittujen aiheiden diskursseissa on kyse siitä, että toimittaja valitsee ja suodattaa itse, omien kriteeriensä kautta ympäristöstään jutuiksi päätyvät aiheet. On kuitenkin huomioitava, että on mahdotonta päätyä koskaan täysin riippumattomaan valintaan, koska työkokemus, koulutus, ympäristön ja työyhteisön vaikutteet sekä koti- tai asiakastoimituksen toiveet ja vaatimukset vaikuttavat aina jossain määrin, tiedostetusti tai tiedostamatta, valintoihin. Tässä kategoriassa suodatetaan aineistosta diskursseja, jotka ilmaisevat toimittajan omaehtoisesti poimivan juttunsa aiheiden virrasta. Erotuksena myöhempiin, kriteerejä laajemmalla tasolla ilmaiseviin diskursseihin tämä kategoria keskittyy yksityiskohtaisemmalle, yksittäisen jutun mittakaavassa toimivalle tasolle.

Oman kiinnostuksen voidaan katsoa edustavan erittäin vahvasti kriteeriä, joka ohjaa valintaa vapaasti valittujen aiheiden diskurssin suuntaan. Toimittajan omia kiinnostuksen kohteita on mahdotonta määritellä ulkoa päin, joten oman kiinnostuksen ollessa kriteerinä voidaan puhua täysin vapaasti tehdyistä aihevalinnoista. Oman kiinnostuksen ohjatessa aihevalintaa toimittajat asettavat itsensä yleisön rooliin ja ikään kuin peilaavat samalla tuottamaansa sosiaalisen todellisuuden ilmentymää.

”Se lähtee siitä, että oma kiinnostus on oikeastaan ensimmäinen.”
(Haastateltava C)

”- - silloin, kun on itse siitä aiheesta kiinnostunut, silloin siitä jutusta saa myös elävän.” (Haastateltava A)

Aiheiden vapaata valintaa tukee myös keskustelun seuraamista kuvaava diskurssi. Toimittajat kertovat vastauksissaan seuraavansa yhteiskunnallista keskustelua sekä Suomessa että Saksassa ja yhtäältä poimivansa saksalaisesta ympäristöstä aiheita, jotka ovat ajankohtaisen keskustelun kohteena Suomessa ja toisaalta poimivansa saksalaisesta keskustelusta suomalaisia mahdollisesti kiinnostavia aiheita. Keskustelun seuraamisdiskurssi edellyttää toimittajan omaa aktiivisuutta paitsi keskustelun seuraamisessa, myös taitoa yhdistää keskustelun aihe juttuun toimien samalla kulttuurien ja yhteiskuntien välisenä tulkkina.

” - - jos jostain aiheesta puhutaan Suomessa, ihan Suomea koskien, jos tällä on samanlaisia asioita tai ilmiöitä, se saattaa usein nousta kiinnostavaksi.” (Haastateltava E)

Keskustelun seuraamista kuvaava diskurssi yhdistyy osaltaan ratkaisudiskurssiin. Ratkaisudiskurssissa toimittaja poimii saksalaisesta yhteiskunnasta innovaatioita ja ratkaisuja, joita voitaisiin mahdollisesti hyödyntää Suomessa ja pyrkii nostamaan näitä innovaatioita suomalaiseen keskustelun kenttään. Samoin kuin keskustelun seuraamista kuvaavassa diskurssissa, myös ratkaisudiskurssissa toimittaja tulkitsee keskustelua ja yhteiskuntaa suomalaisessa ja saksalaisessa kulttuurissa ja pyrkii jopa aktiivisesti vaikuttamaan keskusteluun ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, minkä voidaan katsoa olevan tietoinen, poliittinen valinta.

”- - tai esimerkiksi puhutaan vaikka vanhustenhuollosta, voi katsoa mitä ratkaisuja siinä on Saksassa tehty. Tai ympäristö, Saksaahan pidetään niin edistyksellisenä tavallaan.” (Haastateltava E)

Erotettavissa on myös tarina- ja ilmiödiskurssi. Tarinat ja ilmiöt ovat toimittajan oman, aktiivisen tulkinnan tuotteita. Tarinoiden ja ilmiöiden käyttäminen juttujen aiheena edellyttää, kuten aikaisemmatkin diskurssit, kulttuurien tulkintaa ja välittämistä. Tämä diskurssi edellyttää jopa toimittajan voimakkaampaa tilannekohtaista tulkintaa, välittämistä ja tarinan tuottamista jutun yhteydessä kuin edellä esitellyt suuntaukset. Tässä yhteydessä on tärkeää tuntea tarinan konteksti sekä kulttuuriset ja yhteiskunnalliset lähtökohdat, jotka heijastuvat tarinan kautta yleisön tietoisuuteen.

”Mä olen aina tykännyt siitä kyllä että yksittäiset ihmiset, tavallisten ihmisten stoorit, ne on kiinnostavia.” (Haastateltava A)

”Mä tykkään itse kaikista ilmiöistä ja ihmisten tarinoista.”
(Haastateltava E)

7.2.2 Ohjattujen aihevalintojen diskurssit

Tässä kategoriassa eritellään aineistosta diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan ulkopuolisten tekijöiden ohjaavan juttuaiheiden valintaperusteita. Ulkopuolisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi työnantajan asettamat aihe-ehdotukset tai ”alan yleiset käytännöt”. Tässä kategoriassa painotetaan yksittäisen juttuaiheen valintaan liittyviä diskursseja, laajempiin kriteereihin paneudutaan myöhemmässä luvussa ohjatun kriteerivalinnan diskurssit.

Tämän kategorian yhteydessä on hyvä todeta, että yksittäisen jutun valinta on useimmiten vapaasti valittujen ja ohjattujen diskurssien mukaisten tekijöiden summa. Toimittaja toimii harvoin täysin vapaana kaikista ulkoisista vaikutteista tai toisaalta täysin ulkopuolisten vaikutteiden varassa. Yksittäisen aiheen valinnassa tasapainottelevat sisäisten ja ulkoisten valinnan diskurssien, omien mielipiteiden, jutun tilaajien toiveiden, koulutuksen ja aikaisemman

kokemuksen sekä vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen reunaehdot sekä viestintävälineen julkaisutila ja -aikataulu.

Uutisdiskurssi on hyvä esimerkki siitä, miten toimittajasta riippumattomat, ulkoiset tapahtumat ja niiden keskinäiset suhteet (vrt. ”kelluva” uutiskynnykset) ohjaavat juttujen aihevalintoja. Uutiset on usein sidottu tiettyihin ulkoisiin kriteereihin, joita on teorian ja aineistoesimerkkien avulla käsitelty tutkielman aikaisemmissa luvuissa. Uutisten valikoituminen juttujen aiheiksi ohjautuu usein tapahtuman merkittävyyden ja vaikutusten perusteella. Uutisdiskurssiin kytkeytyy osaltaan myös muutosdiskurssi, joka ilmenee toimittajien vastauksissa siten, että he arvottavat asioiden tilassa tapahtuvat muutokset erikseen mainittavaksi uutiskriteeriksi.

”Jos kerta kaikkiaan on uutista, niin se tietysti.” (Haastateltava A)

”Muutokset. Ne on monesti uutisia tai niistä syntyy uutisia. Muutos on varmaan se, että siihen olemassa olevaan tilaan, jos siihen tulee muutos, siitä helposti tulee uutinen. Sää muuttuu tai juna suistuu raiteilta tai joku poliitikko onkin eri mieltä kuin se oli aikaisemmin tai pankin tulos romahtaa. Muutos tuo sen uutisen.” (Haastateltava A)

Erityisesti freelancertoimittajilla juttujen aihevalintoihin vaikuttaa vastausten perusteella myyntidiskurssi. Juttujen myynti on freelancertoimittajien elinehto, joten heidän tavoitteenaan on saada mahdollisimman paljon juttuja myydyksi asiakastoimituksille. Se, miten ja millaisin vaatimuksin ja ehdoin asiakastoimitukset ostavat freelancereilta juttuja, ovat toimittajan ulkopuolisia tekijöitä. Tässä tapauksessa diskurssin voidaan katsoa ohjaavan toimittajan aihevalintoja varsin voimakkaasti, koska toimittaja pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan juttujen myyntimahdollisuuksiin tarjoamalla kaupaksi käyviä juttuja. Tämä saattaa muokata aihevalintoja ja toimittajan välittämää ja tulkitsemaa maailmankuvaa tahattomasti esimerkiksi yksipuolistamalla näkökulmia tai vahvistamalla olemassa olevia stereotyyppisiä.

”On kahdenlaisia juttuja. Jokainen freelancer myöntää tämän, vaikkei ääneen sanoisikaan. Niitä, joita haluaisit tehdä ammatillisen kunnianhimosi vuoksi ja niitä, joita sun on pakko tehdä, että sä ylipäänsä pystyt elämään. Näiden suhde on suunnilleen 1/10. Yksi kymmenestä on sellainen, jonka haluat tehdä ja kymmenen teet siksi, että tarvitsee saada rahaa.” (Haastateltava G)

Myyntidiskurssiin liittyy kiinteästi kaksi diskurssia, jotka kertovat, millaiset aiheet freelancereiden asiakastoimituksia kiinnostavat, stereotyyppidiskurssi ja Suomi-diskurssi. Stereotyyppidiskurssin muodostavat vastaukset, joiden perusteella Saksasta ja saksalaisista vallitsevia stereotyyppijä tukevat ja vahvistavat jutut käyvät hyvin kaupaksi. Toisaalta Suomeen liittyvät aiheet koetaan suomalaisia kiinnostaviksi ja hyvin myyviksi tai läpi meneviksi juttuaiheiksi. Suomi-diskurssi on freelancereiden lisäksi havaittavissa myös vakituisten kirjeenvaihtajien vastauksissa.

”Mitä tiukemmin asettuu vallitsevien saksalaisstereotyyppien toistajaksi ja tukijaksi, sitä varmemmin ne jutut saa menemään läpi koska ne näyttää siellä toimituksissa, että kyllä tämä varmaan on ihan oikein, kun tämä on just niin kuin me ajatellaan. - - Jos vähän kärjistää, jos onnistuu leipomaan juttuunsa Stasin, natsit, Trabantin tai Berliinin muurin, varmana menee läpi. Jos nämä kaikki onnistuu paketoimaan samaan juttuun, se on todellinen tykki!”
(Haastateltava G)

”Se on Suomessa merkittävä kriteeri, että jokin teema kytkeytyy jollain tavoin Suomeen tai jos Suomea käsitellään jollain tavoin täällä tai jos Suomi näkyy jollain tavoin täällä.” (Haastateltava C)

7.2.3 Vapaasti valittujen kriteerien diskurssit

Tähän kategoriaan pyrin rajaamaan diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan valitsevan kriteerinsä ja työskentelytapansa itse. Katteoria katsoo aihevalintoja

edellisiä lukuja laajemmin yksittäisen juttuaiheen sijaan koko kriteeristön näkökulmasta.

Jaottelu yksittäisen jutun valintaan vaikuttaviin tekijöihin ja koko kriteeristöä tarkastelemaan näkökulmaan on osittain keinotekoinen, koska yksittäisessä valintatilanteessa on lähestulkoon mahdotonta erottaa toisistaan yksittäisen aiheen valintaan vaikuttavat ajatukset kriteerikäsityksistä. Tämä näkyy myös diskurssianalyysin tuloksissa, sillä yksittäistä aihevalintaa ja laajempia kriteerejä koskevat diskurssit ovat osittain samoja. Tutkielman kannalta on kuitenkin mielekästä tarkastella yksittäistä juttua ja kriteerejä erillisinä diskurssianalyysin lähtökohtina, koska näin voidaan tulkita sekä toimittajien portinvartija-asemaa yksittäisten valintatilanteiden kautta että todellisuuden representaatioita suuntaavia laajempia kriteerien kokonaisuuksia.

Työskentelytapojen osalta, tässä kappaleessa ollen kyse erityisesti aihevalinnoista, haastateltavien vastauksista oli selkeästi havaittavissa oman ideoinnin diskurssi sekä freelancertoimittajien että vakituisten kirjeenvaihtajien vastauksissa. Tätä diskurssia tukevissa vastauksissa haastateltavat kertoivat ideoivansa juttunsa suurelta osin itse, juttupyyntöjä tietyistä aiheista tulee vastausten perusteella harvemmin, ellei kyseessä ole merkittävä uutistapahtuma. Tämän diskurssin pohjalta voidaan todeta, että Saksassa työskentelevät suomalaistoimittajat ovat työssään itsenäisiä päätöksentekijöitä, joilla on suuret mahdollisuudet vaikuttaa asemamaastaan yleisölle muodostuvaan käsitykseen. Huomioita muista työskentelytavoista esitetään myöhemmissä luvuissa.

”Mä sanoisin, että varmaan sellaiset 70 – 80 % mun omista ideoista.”

(Haastateltava A)

Oman kiinnostuksen diskurssi voidaan havaita paitsi yksittäisen jutun valintaan vaikuttavana, myös laajempaan, kriteerikäsitteen tasolla toimivana diskurssina.

Oma kiinnostus mainittiin juttujen valintakriteeriksi useissa vastauksissa, mikä tekee toimittajien omasta mielipiteestä vahvan todellisuuden tulkitsemisen, välittämisen ja tuottamisen välineen. Yhtäältä toimittajan oma kiinnostus voidaan nähdä sattumanvaraisena ja arvaamattomana kriteerinä, toisaalta pysyvät mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet saattavat ohjata juttujen muodostamaa kokonaisuutta ja niiden luomaa kokonaiskuvaa johonkin suuntaan.

”Mulla on sellainen lapsellinen lähtökohta näissä, että minusta on tullut sen vuoksi toimittaja, että olen kiinnostunut asioista ja haluan, että muutkin tietää niistä.” (Haastateltava B)

”Se lähtee siitä, että oma kiinnostus on oikeastaan ensimmäinen. Toisaalta siinä on aina se, että olen vakuuttunut, että siitä pitää kertoa jotain. Siitä olisi hyvä informoida tai kirjoittaa.”
(Haastateltava C)

Myös tarina- ja ilmiödiskurssin voidaan katsoa vaikuttavan sekä yksittäisen jutun tasolla, mikä on esitelty edeltävässä tekstissä, että laajemmalla kriteerien tasolla. Myös tarina- ja ilmiödiskurssin pohjalta tehtyjä valintoja voidaan pitää melko arvaamattomina ja sattumanvaraisina, vahvasti kytkettyinä oman kiinnostuksen diskurssiin. Tarinoiden ja ilmiöiden määrittely kiinnostavaksi voi toimia myös ohjatun kriteerivalinnan tasolla, jos koti- tai asiakastoimitus on linjannut tarinallisen kerronnan ja ilmiöt tavoitteiksi välineensä sisältöön.

”Mä tykkään itse kaikista ilmiöistä ja ihmisten tarinoista.”
(Haastateltava E)

7.2.4 Ohjatun kriteerivalinnan diskurssit

Ohjatun kriteerivalinnan diskurssit ilmaisevat kontrastina edelliseen kategoriaan, että toimittajien käyttämät kriteerit on valittu ohjatusti. Esimerkiksi vakituisen kirjeenvaihtajan viittaus työnantajansa tyylikirjassa

määritettyihin uutiskriteereihin tai toimituksen antamiin ohjeisiin kriteerien suhteen voi toimia ohjatun kriteerivalinnan diskurssina. Myös tässä kategoriassa voidaan todeta, että ohjattua valintaa koskevat kriteerit, samoin kuin vapaasti valittuja, ovat melko pitkälti samankaltaiset koskien yhtä lailla kriteerejä kuin yksittäisiä juttuja. Kriteerien osalta kuitenkin korostuu laajemman mittakaavan juttutuotannon vaikutus yleisön maailmankuvan, joten pidän tärkeänä erottaa kriteerit yksittäisten juttujen valintaa koskevista diskursseista.

Freelancetoimittajien osalta merkittävänä ulkoisten kriteerien diskurssina toimii myyntidiskurssi. Kriteereitä ohjaavana tekijänä on suurelta osin se, kuinka hyvin toimittaja saa juttujaan myydyksi asiakastoimituksille, mikä on suurelta osin toimittajan ulkopuolinen kriteeritekijä. Ongelmallista myyntidiskurssin kannalta on se, minkä verran juttujen myyntiä edistävät tekijät, kuten mahdollinen tavoite saada jutut nopeasti valmiiksi tai edeltävässä tekstissä esiin tullut stereotyyppien vahvistaminen, suuntaavat toimittajan laatimien juttujen kokonaisuutta johonkin tiettyyn suuntaan. Riskinä voi mahdollisesti olla esimerkiksi juttujen välittämän maailmankuvan yksipuolistuminen.

Sekä freelancetoimittajien että vakituisten kirjeenvaihtajien vastauksista kävi ilmi myös se, että toisinaan kriteereistä tai yksittäisen jutun valinnasta keskustellaan asiakas- tai kotitoimituksen kanssa ja neuvotellaan, mikä valinnan alla olevista aiheista olisi kiinnostavin suhteessa ajankohtaan, välineisiin ja muihin julkaistuihin juttuihin. Tämä kuuluukin toimittajan työprosessiin ja auttaa suhteuttamaan jutut välineen, esimerkiksi lehden tai tv-ohjelman, kokonaiskuvaan. Keskusteludiskurssissa on kyseessä selkeästi ulkopuolelta tuleva vaikutus toimittajan työssään käyttämiin kriteereihin. Kotitoimituksen kanssa käydyn keskustelun yhteydessä on hyvä nostaa esille myös Suomessa yhteiskunnallisella tasolla käydyn keskustelun seuraamisdiskurssi, joka häilyy yhtäältä toimittajan oman aktiivisen seurannan,

toisaalta toimituksen kanssa käydyn keskustelun ja tiedotusvälineiden seurannan rajapinnassa. Toimittaja reflektoi kriteereissään sekä keskustelua kotimaansa yhteiskunnan että kotitoimituksensa kanssa.

”Sit voi vaikuttaa sekin, että mä tarjoon, täällä olis tällaiset kaksi, kummasta mä tekisin niin - - tee siitä toisesta, koska Suomessa just nyt puhutaan tästä ja tästä.” (Haastateltava A)

Uutisdiskurssi on myös kytköksissä sekä yksittäisen jutun valintaan että ehkä jopa selkeämmin kriteerien mittakaavassa tehtyihin valintoihin. Uutiskriteerien politiikkaa analysoidaan tarkemmin jäljempänä. Uutisdiskurssi kuuluu ohjattuihin kriteerivalintoihin, koska uutiskriteerit muokkautuvat usein toimittajan ulkoisten tekijöiden, kuten uutistuotannon yleisten käytäntöjen ja koulutuksen pohjalta.

”Uutistoimittajana tässä ollaan. Uutislehdessä uutiset on meidän peruskaura, mutta lisäksi tehdään juuri reportaaseja ja ilmiöjuttuja. Niitä tehdään Suomessa ja niitä tehdään täältä.” (Haastateltava A)

7.2.5 Tuotannon vähäisten tai jäsentymättömien rituaalien diskurssit

Tässä luvussa erotellaan diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään heikosti rituaaliorientoituneesti, esimerkiksi kuvaukset jäsentymättömistä kriteereistä ja työprosesseista. Tuotannon rituaaleja käsiteltäessä on hyvä muistaa, että niitä voidaan tarkastella että Elliotin (1982) uutisrituaalien että Tuchmanin (1972) strategisten rituaalien kautta. Uutisrituaalit ovat ”vakiintuneita journalistisia kerronnan tapoja ja käytäntöjä, joita tuottamalla media muokkaa käsitystämme siitä, *miten* uutistapahtuman merkityksellistämme” (Sumiala 2010, 106). Sumialan (2010, 106) mukaan uutisrituaalit ohjaavat journalistien tulkintaa, joka tapahtuu kerronnan kautta ja prosessoi tapahtumaa symbolisesta näkökulmasta. Uutisrituaalit myös ohjaavat

sitä, miten journalismi antaa muodon sosiaalisille suhteille yhteisön jäsenten välillä. Strategiset rituaalit puolestaan viittaavat Sumialan (2010, 110) mukaan toisteisiin ja rutinoituneisiin käytäntöihin, joihin tukeutuen ja joita ylläpitämällä toimittajat voivat ajatella, että tuottavat uutisen riippumattomana ja objektiivisena kuvauksena tapahtumasta.

Tuotannon vähäisiä rituaaleja ilmaisevia diskursseja oli haastatteluaineistossa muita vähemmän. Haastatelluille toimittajille on selkeästi työskentelyn myötä muotoutunut tuotannon rituaaleja, mikä onkin työn sujumisen kannalta elintärkeää. Toisaalta voidaan pohtia, ovatko tuotannon rituaalit työskentelyä ja aihevalintoja ohjaavia ja suuntaavia tekijöitä, jotka ohjaavat toimittajien välittämää todellisuutta rituaalien rajaamaan suuntaan. Tätä näkökulmaa tarkastelen tarkemmin myöhemmässä tekstissä.

Tähän diskurssikategoriaan liittyen aineistosta on erotettavissa tulkintani mukaan ainoastaan resurssidiskurssi, joka kuvaa muutamista freelancertoimittajien vastauksista ilmennyttä resurssien vähäisyyttä, joka saattaa rajoittaa juttutuotantoa esimerkiksi kuvien tai välimatkan suhteen. Diskurssissa on uutisrituaalia enemmän strategisen rituaalin piirteitä. Diskurssissa näkyy kahtiajako freelancertoimittajien ja vakituisten kirjeenvaihtajien välillä. Vaikka resurssien voitaisiin tulkita kuuluvan vain ulkoisiin puitteisiin, tekee maininta tekstissä eli haastatteluaineistossa niistä rituaaleihin lukeutuvan diskurssin.

”Se joskus tosiaan tekee, että on työsuhteessa jonnekin, käy kateeksi, kun on sellainen aihe, että voisi vain suoltaa niitä, että se on se suhde valmiina, ettei tarvitse aikaa käyttää vain siihen, että sen koko aiheen myy ensin. Siinä on tavallaan vähän vapaammat kädet. Tietysti jos on vähän resursseja lähteä kauemmaksi ja tehdä isompi juttu, jalkautua kadulle. Ne on yleensä ihan parhaita, kuvaaja käytössä.”

(Haastateltava F)

7.2.6 Tuotannon runsaiden tai jäsentyneiden rituaalien diskurssit

Tässä luvussa erotellaan aineistosta diskurssit, jotka ilmaisevat toimittajan toimivan työssään vahvasti rituaaliorientoituneesti, esimerkiksi kuvaukset vahvasti jäsentyneistä kriteereistä ja työprosesseista. Tuotannon rituaalien jako uutisrituaaleihin ja strategisiin rituaaleihin esiteltiin edeltävässä, tuotannon vähäisiä tai jäsentymättömiä rituaaleja diskursseina kuvaavassa luvussa. Rituaalien olemassaoloa kuvaavia diskursseja on selkeästi enemmän kuin edellisessä kategoriassa kuvattuja diskursseja, mikä onkin odotettavissa, koska toimittajan työskentelyn sujuminen edellyttää ainakin jonkinlaisia rituaaleja ja rutiineja.

Tuotannon rituaalien muutos on median muuttuessa ja tekniikan kehittyessä väistämätön osa toimittajien arkea. Haastatteluaineistosta onkin erotettavissa rituaalien muutosta kuvaava diskurssi, jossa läsnä on erityisesti tekninen murros. Arkirutiinien tekninen muutos näkyy diskurssissa teoreettisella tasolla ennen kaikkea strategisten rituaalien näkökulmasta puhtaasti työskentelykäytäntöjä muokkaavana tekijänä, mutta mukana on juttujen sisällön näkökulmasta myös uutisrituaalien vivahde.

”- - viime vuosina lehtijuttujen tekeminen, se on mennyt siihen, että ei oikeastaan tarvitse lähteä minnekään, se on aivan kotityötä. Että ei tarvitse ihan oikeasti lähteä minnekään, kun vertaa sitä, miten on kehittynyt vuosina, miten oli taustatyön tekeminen ennen vanhaan hankalaa. Varsinkin freelancertoimittajana. Mistä saat ne, mistä pääsee, jokaisella lehdellä on ja jokaisella medialla on oma arkistonsa, mutta freelancerin on vaikea päästä niihin käsiksi. Nykyisin tietysti netin kautta saa kaiken taustatiedon, voi valmistautua aivan paljon helpommin ja nopeammin haastattelua varten ja puhelimesta tehdä ne haastattelut. Se on helpottunut ja se ei jutun laatuun mitenkään varmaan negatiivisesti vaikuta.” (Haastateltava B)

Työskentelykäytännöissä eri välineiden, kuten esimerkiksi lehtien, radion ja television välillä on eroja jutun aiheesta riippumatta. Samaa aihetta ja jopa

samaa haastattelua voidaan myös hyödyntää useisiin eri välineisiin. Eri välineiden välisiä teknisiä eroja kuvaa aineiston diskurssi, joka voidaan lukea tuotannon rituaaleihin, erityisesti strategisiin rituaaleihin kuuluvaksi.

”On siinä ainakin käytännössä eroa sikäli, että jos tekee juttua lehteen, ihan työprosessina, siinä on se ero, että voit helposti tehdä niitä Berliinistä käsin, koska voit haastatella ihmisiä puhelimella ja kerätä materiaalia. Radioonkin se saattaa käydä joissakin tilanteissa, jos on kiire. Televisioonhan se ei käy, koska siellä on oltava läsnä paikalla ja sehän jo tietenkin vaikuttaa aihevalintaan, mitä tarjoaa.” (Haastateltava D)

Uutisrituaalin piirteitä tuotannon rituaalien kategoriaan kuuluvissa diskursseissa edustaa kulttuurien siirtodiskurssi. Diskurssin mukaan toimittajat tiedostavat asemansa kulttuurin ja todellisuuden tulkitsejina ja välittäjänä ja pitävät asemaa työn kannalta merkittävänä, mikä onkin tärkeää reflektiota työn poliittisuuden havainnoinnin kannalta. Toimittajat katsovat, että on tärkeää tuntea sekä kulttuuri ja ympäristö, josta juttuja tehdään että kulttuuri ja ympäristö, johon valmiit jutut välitetään. Välittäjäasema ja sen tiedostaminen on olennainen osa tutkielman poliittista analyysia, mihin palataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

”Minä toimittaja, olen siinä ikään kuin välissä, osaan sen tasapainottaa. Minä tunnen tämän yhteiskunnan, minä tiedän, miten täältä olevia haastatellaan. Jos minä alan, kuin yhden suhde yhteen, esittämään toimituksesta tulleita kysymyksiä, ne eivät toimi sellaisenaan täällä. Toisaalta käänän sen sopivaksi sinne suomalaiseseen yhteiskuntaan. Sillä tavalla täytyy tuntea molemmat yhteiskunnat ja aihepiirit hyvin. ” (Haastateltava B)

”Siinä on ihan tekninen puoli ja sitten se, että kun on kahden kulttuurin välillä vapaa toimittaja Berliinissä ja tekee suomalaisille juttuja näillä kriteereillä, mitä olen maininnut, se on tällainen välittäjäaine, jolla on koko ajan tuntumaa kahdesta eri kulttuurista. Tulee tavallaan tuplataustat jutuille. - - Just tää kulttuurien välillä siltana oleminen ja niiden jatkuva päivittäminen, se on aika merkittävä tekijä tänään.” (Haastateltava D)

Freelancetoimittajien vastauksista kävi ilmi juttujen tarjoamistapaa kuvaava, strategisiin rituaaleihin lukeutuva diskurssi. Juttujen myyminen ja tarjoaminen asiakastoimituksille ovat freelancetoimittajien työskentelyn elinehto, joten diskurssi on arkityöskentelyn kannalta merkittävässä osassa.

”Mulla on sellainen työprosessi tai -tapa, että kun mä ehdotan aiheita, mä en ehdota koskaan yhtä aihetta, vaan mulla on aina useampi, liuta aiheita.” (Haastateltava D)

Uutisrituaaleihin liittyy kiinteästi uutis- ja juttukriteerien tulkintadiskurssi. Haastateltavat pohtivat vastauksissaan sitä, miten he soveltavat ja tulkitsevat työssään uutis- ja juttukriteerejä. Vastauksista kävi ilmi, että kriteerejä voidaan harvoin soveltaa täysin täsmällisesti ja uutisten ja juttujen laatimisessa on aina olemassa sattuman mahdollisuus. Kriteerien tulkintadiskurssi osoittaa, että toimittajat tiedostavat kriteerien olemassaolon työssään ja reflektivat myös niiden soveltamista. Tämä on tärkeä ja olennainen havainto tulkittaessa toimittajien työskentelyä poliittisesta näkökulmasta. Poliittiseen näkökulmaan palataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

”Tärkeä huomio: uutiskriteerit (mitkä tahansa) ovat aina peukalosääntöjä. Ja koska (*lehdessä*) tapauksessa kirjeenvaihtaja on yksinäinen suorittaja, ei uutiskriteerejä juuri koskaan voinut soveltaa puhdasoppisesti. Yksi ihminen pystyy tekemään tietyn määrän työtä, ja jos meneillään oli ns. kiinnostavan jutun teko, ei sitä jyrätty ns. kovan uutisen vuoksi, jonka toimitus kotimaassa saattoi poimia uutistoimistoilta. Olennaista uutiskriteerien soveltamisessa oli oman suomalaisen vinkkelin löytäminen aiheisiin. Kirjeenvaihtaja ei siis (*lehdessä*) ole uutistoimisto, vaan se persoonallinen toimija, jonka vuoksi lukijat haluavat lehteä tilata ja lukea.” (Haastateltava I)

Viimeisenä tuotannon rituaaleja kuvaavana diskurssina nostan esiin kirjeenvaihtajadiskurssin, jossa on piirteitä sekä strategisista että uutisrituaaleista. Kirjeenvaihtaja-asema vaikuttaa sekä työskentelyn fyysisiin edellytyksiin, työskentelyrutiiniin ja resursseihin että juttujen sisältöön sikäli,

kun kirjeenvaihtaja käy vuoropuhelua kotitoimituksensa kanssa välineen juttutarpeista ja näkökulmista. Myös välineen julkaisuaikataulu vaikuttaa työskentelyrutiineihin. Kirjeenvaihtajadiskurssista käy selkeästi ilmi resurssien ero verrattuna edellisessä kappaleessa esiteltyyn resurssidiskurssiin, joka kuvaa freelancertoimittajien työskentelyssä toisinaan esiintyviä vähäisiä resursseja.

”Työsuhteeni so. vakituinen kirjeenvaihtajuus helpottaa elämää siinä mielessä, että vaikka juttuja on tehtävä paljon, niin tässä ei tule sellaista tunnetta, että joutuisi jollakin tavalla myymään itseään. En siis joudu tekemään "raflaavia ja myyviä" juttuja vain sen takia, että vuokrat rahat olisi pakko haalia kokoon. Haluan ainakin uskoa, että tällainen asetelma antaa toimittajalle paremmat eväät vakavan journalismin tekemiseen. Suurin ero Suomessa tehtäviin juttuihin on siinä, että täällä saan olla niin sanotusti tiedon ensilähteillä.” (Haastateltava J)

8 PÄÄTELMÄT

8.1 Median rituaalit yhteisen todellisuuden muokkaajina

Vaikka median rituaalien teoreettinen tausta onkin esitelty jo aikaisemmissa luvuissa, kertaan taustan vielä lyhyesti ennen tarkempaa analyysia. Tuotannon rituaaleja voidaan tarkastella sekä Elliotin (1982) uutisrituaalien että Tuchmanin (1972) strategisten rituaalien tasoilla. Uutisrituaalit ovat ”vakiintuneita journalistisia kerronnan tapoja ja käytäntöjä, joita tuottamalla media muokkaa käsitystämme siitä, *miten* uutistapahtuman merkityksellistämme” (Sumiala 2010, 106). Sumialan (2010, 106) mukaan uutisrituaalit ohjaavat journalistien tulkintaa, joka tapahtuu kerronnan kautta ja prosessoi tapahtumaa symbolisesta näkökulmasta. Uutisrituaalit myös ohjaavat sitä, miten journalismi antaa muodon sosiaalisille suhteille yhteisön jäsenten välillä. Strategiset rituaalit puolestaan viittaavat Sumialan (2010, 110) mukaan toisteisiin ja rutinoituneisiin käytäntöihin, joihin tukeutuen ja joita ylläpitämällä toimittajat voivat ajatella, että tuottavat uutisen riippumattomana ja objektiivisena kuvauksena tapahtumasta.

Kuten edeltävästä diskurssianalyysistä käy ilmi, Berliinissä työskentelevät suomalaistoimittajat työskentelevät melko rituaaliorientoituneesti sekä käytännön työskentelyn että metatason valintojen sekä kriteerien määrittelyn ja soveltamisen suhteen. Yhtäältä voidaan ajatella, että toimittaja tarvitsee välttämättä jonkinlaisia tuotannon rituaaleja voidakseen työskennellä tehokkaasti. Harva toimittaja on täysin riippumaton koti- tai asiakastoimituksen asettamista reunaehdoista tai esimerkiksi median julkaisuaikataulusta tai aihevalikoimasta (esimerkiksi lehden eri osiot ja liitteet, aikakauslehden profiili tai TV:n uutislähetysten eri osat). Myös työskentelyrytmillä ja aiheiden valintaprosesseilla on taipumus rutinoitua ainakin jonkin verran. Onkin ymmärrettävää, että jäsentymättömiä tuotannon rituaaleja kuvaavia diskursseja

löytyi analyysin tuloksena vain vähän, nekin tuotannon rituaalien läsnäoloa kuvaavien diskurssien kääntöpuolelta. Vähäisistä tuotannon rituaaleista kertoi vain freelancetoimittajien vastauksista ilmennyt diskurssi, jonka mukaan resurssien vähäisyys saattaa mahdollisesti rajoittaa juttutuotantoa jollain tasolla, esimerkiksi välimatkan tai kuvituksen osalta.

Melko suuri osa aineiston diskursseista ilmenneistä tuotannon rituaaleista liittyi strategisiin rituaaleihin, rutiineihin ja käytäntöihin, joiden avulla toimittajat tuottavat objektiivisia juttuja ja uutisia. Rinnastan strategiset rituaalit myös luonteeltaan puhtaasti teknisiin diskursseihin, kuten esimerkiksi työn teknisten käytäntöjen muuttumista kuvaavaan diskurssiin. Strategisia rituaaleja kuvaavien diskurssien osuus kuvaa hyvin sitä, millaiset reunaehdot Berliinissä työskentelevien suomalaistoimittajien arkeen vaikuttavat. Strategisten rituaalien osalta aineistosta nousivat esille freelancetoimittajien resurssien vähäisyyttä ilmentävä resurssidiskurssi, teknisten rituaalien muutosdiskurssi, eri medioiden eroja työskentelyssä kuvaava välinediskurssi, freelancetoimittajilla juttujen tarjoamis- ja myyntidiskurssit sekä puolittain uutisrituaalien tontilla oleva, vakituisten kirjeenvaihtajien resursseja ja juttutuotantoa kuvaava kirjeenvaihtajadiskurssi.

Aineistosta ilmenneitä uutisrituaaleihin pohjautuvia tuotannon rituaaleista kumpuavia diskursseja voidaan tämän tutkielman kontekstissa pitää helpoimmin politisoitavina ja poliittisen tulkinnan kannalta hyödyllisimpinä teksteinä. Uutisrituaaleja voidaan pitää osaltaan poliittisempina kuin strategisia rituaaleja, koska ne muokkaavat yleisön käsityksiä uutisoinnin kohteena olevan tapahtuman merkityksestä. Uutisrituaalit toimivat journalistista tulkintaa ohjaavina tekijöinä. Tulkinta konkretisoituu kerronnassa ja antaa tapahtumalle symbolisen merkityksen. Uutisrituaalit ohjaavat myös muotoa, jonka journalismi antaa yhteisön jäsenten välisille sosiaalisille suhteille.

Uutisrituaalin poliittisuus liittyy tutkielmani osalta hyvin pitkälti todellisuuden sosiaalista konstruktiota määrittävään valtaan ja tapahtumien merkityksellistämiseen. Uutisrituaalissa toimittajalla on kulttuurien välisenä tulkkina toimiessaan suuri valta vaikuttaa yhteisön jäsenten sosiaalisiin suhteisiin esimerkiksi sitä kautta, millaisen kuvan suomalaiset Berliinin-kirjeenvaihtajat luovat Saksasta ja saksalaisista juttujensa kautta. Tämä vaikuttaa väistämättä, joko tietoisesti tai tiedostamatta, yleisön maailmankuvaan ja käsityksiin Saksasta ja saksalaisuudesta. Toimittajien valta-asema yleisöön nähden ja juttujen retoristen valintojen kautta välittyvät suhteet ja symbolit tekevät uutisrituaaleista väistämättä poliittisia.

Uutisrituaaleiksi aineiston tuotannon rituaaleja kuvaavista diskursseista nousivat kulttuurien siirtodiskurssi sekä kriteerien tulkintaa kuvaava diskurssi. Kirjeenvaihtajadiskurssi on resursseja kuvaavilta osiltaan strategisten rituaalien piirissä, mutta juttujen sisältöä ja toimitusten kanssa käytyä vuoropuhelua koskevilta osiltaan osa uutisrituaaleja. Kulttuurien siirtodiskurssissa toimittajat osoittavat tiedostavansa asemansa kahden kulttuurin ja ympäristön välisinä tulkkina ja kertoivat soveltavansa koti- ja asiakastoimitusten toiveita ja asioiden taustoja siten, että ne toimivat yhtäältä työskentelyvaiheessa Saksassa ja toisaalta yleisön kannalta Suomessa. Juttuihin tulee kulttuurien välisessä tulkinnassa ikään kuin kaksi eri taustaa, joiden välillä toimittajat tasapainoilevat. Kriteerien tulkintaa kuvaavassa diskurssissa puolestaan haastateltavat toivat ilmi, että uutis- ja juttukriteerejä voidaan harvoin soveltaa täysin tarkasti ja aukottomasti. Kriteerien tulkinta on vastausten mukaan aina tilannekohtaista eikä yleispätevää sääntöä niiden soveltamiseen ole. Voidaankin sanoa, että kriteerien soveltaminen peilautuu aina kulloiseenkin tilanteeseen ja vaihtoehtoihin. Myös uutis- ja juttukriteerien soveltamisessa voidaan sanoa, että toimittajalla on suuri valta-asema valinnan suhteen, koska heidän roolinsa kriteerien soveltamisessa on suhteellisen itsenäinen.

Tuotannon rituaalit muokkaavat voimakkaasti suuntaa, johon toimittajien tuottamat jutut suuntaavat yhteisön jäsenten välisiä sosiaalisia suhteita sekä tapahtumien merkityksiä ja symboliarvoa, siis koko todellisuuden sosiaalista konstruktiota. Siksi onkin tärkeää, että toimittajat tiedostavat asemansa todellisuuden muokkaajina ja kulttuurien välisinä tulkkeina. Haastatteluaineiston perusteella suomalaiset Berliinin-kirjeenvaihtajat tunnistavat hyvin asemansa ja työskentelynsä vaikutukset paitsi edustamansa median sisältöön, myös kollektiiviseen todellisuuteen ja sen tulkintaan.

Sosiaaliseen todellisuuteen vaikuttamisessa on olemassa myös omat riskinsä. Oman tulkintani mukaan tuotannon rituaalit voivat vinoutuessaan vääristää uutistarjontaa. Jos esimerkiksi freelancer-toimittajat muokkaavat liikaa aihevalintojaan sen mukaan, mikä käy kaupaksi, voi heidän tuottamiensa juttujen välittämä kuva todellisuudesta vinoutua ja osaltaan vahvistaa sosiaalista todellisuutta, jolle ei ole perusteita. Esimerkiksi ohjattujen aihevalintojen diskursseihin liittyvä stereotyyppidiskurssi, jonka mukaan saksalaisista vallitsevia stereotyyppisiä käsityksiä vahvistavat jutut käyvät hyvin kaupaksi, voi suunnata freelancereiden juttutarjontaa vahvistamaan voimakkaasti saksalaisista vallitsevia stereotyyppisiä. Tämä voi johtaa yleisön maailmankuvan vinoutumiseen.

Kuten edellisestä esimerkistä kävi ilmi, tuotannon rituaaleilla ja niiden rutinoitumisella voi olla sosiaalisen todellisuuden muotoutumiseen liittyviä voimakkaita seurauksia. Pidän diskurssien rituaalitulkintaa avainasemassa poliittisen tulkinnan tuottamisessa, koska rituaalit laajamittaisina toimintatapoina voivat saada aikaan laajoja seurauksia merkitysten ja mielikuvien tuottamisessa. Se, millaisin kriteerein, teknisin välinein ja kuinka tiedostaen juttuja ja uutisia laaditaan, vaikuttaa voimakkaasti yleisön Saksa-kuvaan.

8.2 Kirjeenvaihtajat portinvartijan asemassa

Tukeudun tulkinnassani jo aiemmin esitettyyn Shoemakerin, Vosin ja Reesen (2009, 73-74) teoreettiseen määritelmään, jonka mukaan portinvartijateoria kuvaa prosessia, jonka kautta suuresta joukosta kohteita, pienehkö osa suodattuu erilaisten filttareiden ja porttien läpi päästäkseen tiettyyn maaliin. Tutkielmani tapauksessa kohteet ovat juttujen aiheita ja maalina toimii pääsy julkaistavaksi juttuna tai uutisena. Filttareita ja portteja kontrolloivat sekä ulkomaankirjeenvaihtajat ja -freelancerit että toimitusten tekemät valinnat. Portinvartija-aseman merkitys on muuttunut. Puhtaan valinnan sijaan kyse on nykyisin tietoisesta, vaikutusvaltaisesta toiminnasta ja toimijasta. (Shoemaker, Vos & Reese 2009, 78-79.)

”Siinä mielessä tämä tarjoaa loputtomasti aineksia, tosiasiallisesti tärkeitä aineksia kertoa suomalaisille. Se on sitten eri asia, onko suomalaiset portinvartijat, lehtien uutispäälliköt, toimituspäälliköt, toimitussihteerit tai sähköisellä puolella myöskin vastaavat henkilöt, tuottajat tai muut, itse kiinnostuneita Saksaan ja saksalaisiin liittyvistä aiheista. Se on selkeästi viime vuosina vähentynyt.” (Haastateltava D)

Portinvartijanäkökulmaa voidaan mielestäni pitää tutkielman yhteydessä poliittisen tulkinnan avainnäkökulmana. Yksittäisen toimittajan valta-asema nousee valintatilanteiden myötä varsin korkeaksi. He muokkaavat todellisuutta valitessaan uutisaiheesta kerrottavakseen olennaisimpana pitämänsä asiat. Yksittäistä toimittajaa voidaan mielestäni tämän tiedon pohjalta pitää merkittävänä yksittäisenä vallankäyttäjänä ja poliittisena päätöksentekijänä. Toimittajan rooliin kuuluu suodattaa maailman tapahtumien massasta ne tiedot, jotka hänen olennaisiksi katsominaan muokkaavat vastaanottajien maailmankuvaa ja sosiaalista todellisuutta. Toimitusorganisaatiota puolestaan voidaan näkemykseni mukaan tarkastella valtaa käyttävänä, poliittisena organisaationa, koska se viime kädessä päättää, mitä julkaistaan. Toimituksilla

on myös usein olemassa linjanvetoja esimerkiksi siitä, mitä pidetään uutiskriteereinä.

Aineistosta nousevat portinvartijatulkinnan kannalta olennaisiksi erityisesti aihevalintoja ja kriteerejä koskevat diskurssit sekä uutisrituaalit. Tulkintaa voidaan tehdä sekä yksittäisten aiheiden valintaa koskevalla tasolla että koko portinvartija-aseman vaikutusta suuntaavien kriteerien tasolla. Esittelen vielä lyhyesti eri diskurssit, jotka tulkintani mukaan voidaan nähdä osana suomalaisten Berliinin-kirjeenvaihtajien ja freelancetoimittajien portinvartija-aseman muotoutumista.

Vapaasti valittujen aiheiden diskurssit erottelevat aineistosta yksittäisten aiheiden valintaan vaikuttavia diskursseja, joita olivat oman kiinnostuksen diskurssi, keskustelun seuraamisdiskurssi, ratkaisudiskurssi sekä tarina- ja ilmiödiskurssi. Nämä ovat hyviä esimerkkejä siitä, mitkä toimittajan omakohtaiseen valintaan liittyvät asiat vaikuttavat yksittäisen aiheen tasolla erityisesti toimittajan portinvartijaroolia määrittäen. Ohjattujen aihevalintojen diskurssit puolestaan poimivat aineistosta yksittäiseen aihevalintaan ulkoisesti vaikuttavia tekijöitä. Suurin osa näistä diskursseista liittyy toimittajan ja toimituksen väliseen vuoropuheluun ja portinvartijatulkinnassa siirtää portinvartija-aseman vallan toimittajalta toimituksen tasolle. Ohjattujen aihevalintojen diskursseiksi nousivat uutisdiskurssi, muutosdiskurssi, myyntidiskurssi, stereotyyppidiskurssi sekä Suomi-diskurssi. Niitä määrittävät toimitusten kiinnostuksen kohteet, myyntiarvo ja uutisarvon määrittely. Yksittäisten aihevalintojen tasolta diskurssitulkinta siirtyi kriteeritasolle. Aiheiden ja kriteerien valintaa kuvaavissa diskursseissa oli paljon yhteneväisyyksiä, joten aihevalintojen voidaan katsoa noudattavan melko hyvin diskursseissa määriteltyjä kriteerejä. Vapaasti valittujen kriteerien diskursseiksi aineistosta nousivat oman ideoinnin diskurssi, oman kiinnostuksen diskurssi sekä tarina- ja ilmiödiskurssi. Ohjatun kriteerivalinnan diskursseja ovat puolestaan myynti- keskustelu- ja uutisdiskurssit.

Rituaalitulkinnan osalta voidaan puolestaan ajatella, että uutisrituaaleja kuvaavat diskurssit ovat olennaisessa osassa portinvartijatulkinnassa. Aikaisemmassa tekstissä tulkitsin uutisrituaaleihin kuuluviksi kulttuurien siirto- ja kriteerien tulkintadiskurssit sekä osittain kirjeen-vaihtajadiskurssin.

Näiden diskurssien pohjalta voidaan erotella ne reunaehdot, joiden perusteella toimittajat soveltavat portinvartija-asemaansa. Henkilökohtaisen valinnan, esimerkiksi oman kiinnostuksen osuus aiheiden ja kriteerien valinnan määrittelyssä, on merkittävä. Toisaalta voidaan todeta, että portinvartijatulkintaa voidaan soveltaa varsin laajasti myös toimitusten tasolla, koska toimittajien ja toimitusten välinen vuoropuhelu vaikuttaisi olevan vilkasta. Toimittajat pyrkivät vastaustensa perusteella palvelemaan toimitusten tarpeita. Sekä toimittajia että toimituksia voidaan aineiston perusteella pitää portinvartija-asemassa valtaa käyttävinä poliittisina tekijöinä, jotka luovat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta.

8.3 Uutiskriteerit poliittisina valintoina

Tämän luvun otsikko on ehkä hieman harhaanjohtava, sillä myös kaksi edellistä lukua tarkastelevat toimittajien valintoja poliittisen tulkinnan kautta käsitellen uutiskriteerejä koskevia diskursseja sekä yksittäisen aiheen että koko kriteeristön tasolla. Uutisrituaaleihin puolestaan kuuluu uutiskriteerien tulkinta. Tämä luku nivoo yhteen poliittista tulkintaa uutiskriteerien näkökulmasta.

Kertaan aluksi vielä lyhyesti edellisten lukujen kriteerejä koskevan tulkinnan. Median rituaalien tasolla voidaan todeta, että kriteerejä poliittisina valintoina tulkitsevat monipuolisimmin diskurssit, jotka voidaan lukea rituaalitulkinnassa uutisrituaalien asemaan. Nämä diskurssit ovat kriteerien tulkintadiskurssi, kulttuurien siirtodiskurssi sekä osaltaan kirjeenvaihtajadiskurssi. Kriteerien tulkintaa ja kulttuurien siirtoa voidaan pitää poliittisessa mielessä erittäin

tärkeinä, todellisuuden rakentamiseen ja tulkintaan voimakkaasti vaikuttavina näkökulmina. Uutisrituaaleissa käy ilmi, että haastateltavat tunnistavat asemansa ja siihen liittyvän vallan ja toisaalta vastuun, jonka todellisuuden tulkinta ja välittäminen tuovat mukanaan.

”Täällä on aika paljonkin valtaa muokata Saksa-kuvaa Suomessa. Koska, minä sanon, että se on täällä näin. Se saattaa joskus olla väärinkin. Minä ainakin meidän kollegojen ympärillä ajattelen joskus, että eihän noin voi sanoa. Joskus olen Suomessa ja kuuntelen jotain radiojuttua, ei, miten se voi tuollaista väittää. Siis tehdä jostain yksittäisestä ilmiöstä yhteiskunnallisen väittämän. - - Me kannetaan aika suurta vastuuta. Pitäisi olla vastuullisia ja journalistisesti niin ammatillaisia, että sillä, mitä me tehdään, pitäisi olla myös pohja ja perustelut ja todisteet.”
(Haastateltava B)

Portinvartijatulkinnan tasolla esiin nousevat sekä yksittäisen toimittajan valta-asema valitsijan roolissa että toimitusorganisaation rooli lopullisena päätöksentekijänä. Yksittäinen toimittaja näyttäytyy tulkinnassa merkittävänä yksittäisenä vallankäyttäjänä ja poliittisena päätöksentekijänä. Hänen rooliinsa kuuluu suodattaa maailman tapahtumien massasta ne tiedot, jotka hänen olennaisiksi katsominaan muokkaavat vastaanottajien maailmankuvaa ja sosiaalista todellisuutta. Toimitusorganisaatiota puolestaan voidaan tutkielman tulkinnassa tarkastella valtaa käyttävänä, poliittisena organisaationa, koska se viime kädessä päättää, mitä julkaistaan ja tekee linjanvetoja kriteereistä esimerkiksi tyylikirjojen avulla. Portinvartijatulkinnan yhteydessä nostin esiin kriteerien diskurssit. Vapaasti valittujen kriteerien diskursseiksi aineistosta nousivat oman ideoinnin diskurssi, oman kiinnostuksen diskurssi sekä tarina- ja ilmiödiskurssi. Ohjatun kriteerivalinnan diskursseja ovat puolestaan myynti-keskustelu- ja uutisdiskurssit. Aiheiden ja kriteerien valintaa kuvaavissa diskursseissa oli paljon yhteneväisyyksiä, joten aihevalintojen voidaan katsoa noudattavan melko hyvin diskursseissa määriteltyjä kriteerejä.

Kolmantena teoreettisena lähestymistapana uutiskriteereihin poliittisena valintana pidän translaatioteoriaa. Freeman (2009) määrittää translaation siten, että se eroaa ”transfer”-tyyppisestä tiedonsiirrosta kahden pisteen välillä keskittyen sen sijaan merkitysten siirtämiseen. Freeman (2009, 431) viittaa myös politiikkaan todeten, että poliittiset toimijat koostavat ongelmista ja niiden representaatioista ratkaisumalleja, jotka jalostuvat konkreettisiksi päätöksiksi. Poliitiikan prosessi on jatkuvasti käynnissä eri toimijoiden ja paikkojen tasolla, toimien organisaatioiden eri tasoilla. Tulkintani mukaan myös Berliinissä työskentelevät suomalaistoimittajat toimivat translaation toteuttajina. Erityisesti uutisrituaalien diskurssit ovat translaation kannalta merkittäviä, koska niihin kiteytyy sekä ympäristön että välineen tulkinta ja idean jalostuminen valmiiksi jutuksi. Uutisrituaaleja edusti analyysissä kaksi seuraavaa diskurssia sekä joiltain osin myös kirjeenvaihtajadiskurssi. Kulttuurien tulkintadiskurssissa toimittajat ilmaisevat pyrkivänsä tulkitsemaan työssään sekä lähde- että kohdekulttuuria ja sopeuttavansa työskentelynsä niiden mukaiseksi. Kriteerien tulkintadiskurssissa toimittajat puolestaan ilmaisevat tulkitsevansa uutis- ja juttukriteerejä kunkin tilanteen mukaan ja sopeuttavansa ne vallitsevaan tilanteeseen. Sekä kulttuurien että kriteerien tulkinnan kannalta voidaan todeta, että pelkän mekaanisen informaation siirron sijaan toimittajat poimivat ympäristöstään jaettuja tarkoituksia ja Freemanin ongelmiin rinnastettavia aiheita, jotka jalostuvat tulkinnan kautta ratkaisuihin rinnastettaviksi valmiiksi jutuiksi. Pelkän informaation sijaan toimittajat jakavat siis merkityksiä, symboleja ja tulkintoja. Toimituksissa tulkinnan prosessi on käynnissä jatkuvasti. Uutisrituaalien diskurssien perusteella voidaan todeta, että haastateltavat ovat translaation suhteen tietoisia vaikuttajan asemastaan ja tunnistavat siinä sekä vallan että vastuun.

Kriteerien tasolla voidaan poliittisessa mielessä pohtia myös Saksa-kuvan tuottamista suomalaisille kriteerien kautta. Uutis- ja juttukriteerit määrittävät paljolti, millainen representaatio Saksasta valmiiden juttujen pohjalta välittyy suomalaisyleisölle. Toisaalta tähän representaatioon vaikuttaa varmasti

osaltaan se, että tutkimushenkilöt paitsi työskentelevät, myös asuvat Saksassa. Toimittaja ei voi koskaan toimia täysin vailla ympäristön tuomia vaikutteita, joten voidaan olettaa, että yksittäisen, kulloisenkin aiheen sijaan toimittajat välittävät jutuissaan myös laajempia tulkintoja ympäristöstään. Diskurssien osalta maiden välien tuottamisen kannalta olennaisimpia ovat tulkintapainotteisuutensa vuoksi uutisrituaaleihin liittyvät kriteerien tulkintadiskurssi sekä kulttuurien siirtodiskurssi. Tulkinnat ohjaavat paljolti representaation muotoutumista. Yksittäisistä, kriteereihin ja aihevalintoihin liittyvistä diskursseista esimerkiksi keskustelun seuraamis- ja ratkaisudiskurssit sekä stereotyyppidiskurssi liittyvät läheisesti maiden välien tulkintaan ja ohjaavat sitä, millainen kuva Saksasta juttujen perusteella välittyy suomalaisille.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että haastateltavat tiedostavat asemansa kulttuurien välisinä tulkkeina, sosiaalisen, yksilöiden ja kulttuurien välisen todellisuuden sekä symbolien ja representaatioiden muokkaajina. Valta-asema ja sen tiedostaminen heijastuu osaltaan toimittajien työssään käyttämiin kriteereihin, mikä onkin hyvä tiedostaa. Kriteerien soveltamista voidaan tarkastella tietoisena valintana ja poliittisena tekona, jolla on seurauksensa maiden välisen representaation muodostajana. Kriteerien soveltamisessa on myös haasteensa. Jos kriteerejä sovelletaan yksipuolisesti, ne voivat vääristää ja vinouttaa juttujen välittämää representaatiota kohdemaasta.

9 LOPUKSI

Lopuksi teen tutkimuskysymyksiin pohjautuvan yhteenvedon tutkielman tuloksista. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä pyrin selvittämään, millaisia uutis- ja juttukriteerejä suomalaiset Berliinin-kirjeenvaihtajat työssään käyttävät. Toisena tutkimuskysymyksenä on, millaiset valinnat ohjaavat kirjeenvaihtajien työtä sekä uutis- ja juttukriteerien muotoutumista. Kolmanneksi tutkielmassa selvitetään, millaisina median rituaaleina Berliinin-kirjeenvaihtajien uutis- ja juttukriteerit näyttäytyvät.

Uutis- ja juttukriteerien osalta voidaan todeta, että kriteeristö on sekä vapaasti että ohjatusti valittua ja vaihtelee tarkasti määritellyistä uutiskriteereistä väljempiin esimerkiksi toimittajan omaa kiinnostusta kuvaaviin kriteereihin. Kriteereihin heijastuvat toimittajien oma ideointi ja omat kiinnostuksen kohteet sekä toisaalta tarinat ja ilmiöt sekä vuoropuhelu koti- tai asiakastoimitusten kanssa. Myös juttujen myyntikelpoisuus näkyy kriteereissä. Vapaasti valitut kriteerit kattavat esimerkiksi oman ideoinnin ja oman kiinnostuksen diskurssit sekä tarina- ja ilmiödiskurssin. Ohjatusti valitut kriteerit kattavat puolestaan esimerkiksi myynti- ja keskusteludiskurssit sekä uutisdiskurssin. Diskurssianalyysin työstövaiheessa huomasin, että yksittäisen jutun valintaa sekä laajempien kriteerien valintaa koskevat diskurssit olivat hyvin pitkälti samoja joten voidaan todeta, että aihevalinnat toteuttavat pitkälti määriteltyjä kriteerejä. Aiheiden valintaa koskevissa diskursseissa tuli ilmi jonkin verran yksityiskohtaisempia aiheiden valintaperusteita, esimerkiksi ratkaisudiskurssi.

Työskentelyä ja juttukriteereitä ohjaavia valintoja voidaan tulkita sekä journalistis-käytännölliseltä että puhtaasti poliittiselta kannalta. Kriteerien valintaan liittyvät olennaisesti sekä edeltävä kriteeritulkinta että seuraava rituaalitulkinta. Kriteeritulkinnessa kävi ilmi, että toimittajat valitsevat käyttämänsä kriteerit sekä vapaasti henkilökohtaisten intressiensä pohjalta että

ohjatusti vuoropuhelussa koti- tai asiakastoimituksensa kanssa tai markkinatilanteen sanelemana. Työskentelytapojen valinnassa puolestaan korostuu rituaalitulkinta strategisine ja uutisrituaaleineen. Yksittäisen aiheen valintaan liittyvät tekijät ovat hyvin tapauskohtaisia. Niissä korostuu toimittajan ammattitaito ja kokemus.

Rituaalien osalta aineistosta erottuivat selkeästi tuotannon rituaalien kategoriasta sekä strategiset rituaalit että uutisrituaalit. On huomionarvoista, että tuotannon vähäisten tai jäsentymättömien rituaalien diskursseja esiintyi aineistossa erittäin vähän, mikä osoittaa, että kaikki haastateltavat soveltavat työssään tuotannon rituaaleja. Tämä onkin välttämätöntä sujuvan työskentelyn kannalta. Strategisten rituaalien kuvatessa työskentelyrutiineja uutisrituaalit ovat tärkeässä roolissa poliittisessa tulkinnassa. Kulttuurien siirtodiskurssi ja kriteerien tulkintadiskurssi ovat rituaalien osalta olennaisia todellisuuden tulkintaa ja maiden välien tuottamista koskevissa pohdinnoissa. Yhteenvedossa on syytä huomata, että rituaalit ovat kiinteästi kytköksissä portinvartijatulkintaan ja poliittiseen tulkintaan.

Arvioni mukaan onnistuin vastaamaan tutkimuskysymyksiini hyvin, sekä teoreettisista että empiirisistä lähtökohdista. Tutkielman teoreettiset lähtökohdat ovat perustellut ja kattavasti esitellyt tekstissä. Empiirisestä näkökulmasta pidän tutkielmaa onnistuneena aineiston osalta. Aineisto on itse kokoamani ja litteroimani uniikki katsaus Berliinissä työskentelevien ja työskennelleiden toimittajien näkemyksiin omasta työstään. Aineiston hankinta oli erittäin työlästä, mutta tutkielman onnistumisen kannalta olennaista. Myös aineiston esittely, analyysi ja päätelmät ovat mielestäni monipuolisia, perusteltuja ja kattavia. Haasteena näen tutkielmassa esitettyjen tulosten yleistettävyyden, kun kyseessä on spesifi ja pieni tutkimushenkilöiden joukko. Myös tutkielman rajoitetut resurssit voidaan nähdä haasteena. Aihetta olisi voinut tutkia monipuolisemmin, jos resurssit olisivat aiheen rajauksen, työskentelyn edellytysten ja tutkielman laajuuden puitteissa sallineet myös

journalistisen aineiston, toimittajien tuottamien juttujen tarkastelun samassa tutkielmassa. Näin oltaisiin voitu vetää johtopäätöksiä haastattelujen tulosten ja juttujen sisällön diskursseista. Kaikkiaan pidän tutkielmaa onnistuneena katsauksena Berliinistä käsin työskentelevien suomalaistoimittajien työhön ja niin ikään onnistuneena poliittisena analyysinä.

Tutkielman päätökseksi arvioin vielä edellisessä luvussa esitettyjen päätelmien yleistettävyyttä ja mahdollisia jatkotutkimuksen. Karkeasti ajateltuna voidaan todeta, että tutkielman tulokset ovat pienen ja varsin spesifisti rajatun tutkimushenkilöiden otoksen vuoksi hankalasti yleistettävissä. Pro gradu-tutkielman laajuudessa ja resursseissa on kuitenkin haastavaa toteuttaa yleistettävien tulosten saavutettavuutta ajatellen riittävän laaja tai vaihtoehtoisesti riittävän syvä tutkimus. Myös laadullisen haastattelututkimuksen tulosten vertailukelpoisuutta on hankalaa arvioida, mutta aiheeseen nojautuen voitaisiin kehittää monia kiinnostavia jatkotutkimuksen kohteita.

Ensimmäisenä jatkotutkimuksen kohteena näkisin ulkomaanjuttujen tuotantoprosessin rinnalla lopputuloksen, siis valmiin jutun tai uutisen. Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin heijastuen voitaisiin pohtia, erityisesti retoriikan ja diskurssien näkökulmasta, miten tuotantoprosessissa käytetyt kriteerit vaikuttavat uutisen tai jutun muotoon ja sisältöön. Sisällön ja muodon politiikka muodostavat oman näkökulmansa tässä tutkimuskohteessa.

Toisena potentiaalisena jatkotutkimuksen aiheena näen mediasisältöjen tuotantoprosessien muuttumisen. Kuten jo tutkielman johdannossa kirjoitin, media on tällä hetkellä suuressa murroksessa. Journalismin työtapojen, toimijoiden ja verkostojen muuttuessa myös ulkomaanjournalismin toimintatavat ovat väistämättömien muutosten edessä. Tekniikka mahdollistaa tiedon, tekstin, äänen ja kuvan siirron nopeasti ympäri maailmaa paitsi uutisorganisaatioiden välillä, myös yksityishenkilöltä toiselle pienten ja

edullisten, monien saavutettavissa olevien laitteiden kautta. Sosiaalinen media, blogit sekä esimerkiksi Twitter ja Facebook toimivat tehokkaana tiedonvälityskanavana kansalaisten todellisuudesta median todellisuuteen, mikä realisoitui esimerkiksi arabikevään tapahtumien uutisoinnissa. Voidaankin sanoa, että yleisön maailmankuvan muokkaaminen on yhä vähenevässä määrin ainoastaan ulkomaantoimittajien ja -kirjeenvaihtajien käsissä.

Yleisöllä on yhä aktiivisempi rooli tiedon etsijöinä ja erottelijoina esimerkiksi sosiaalisen median ja erilaisten uutissivustojen kautta, mutta myös yhä suurempi vastuu lähdekritiikin arvioinnissa ja tiedon sijoittamisessa kontekstiinsa. Kiinnostava tutkimusmahdollisuus olisikin tutkia, muodostuuko yleisölle samantapaisia ”tuotannon rituaaleja” median kuluttajina ja oman maailmankuvansa muokkaajina kuin toimittajilla työssään esimerkiksi tiedon kiinnostavuuden osalta. Näin voitaisiin arvioida myös yleisön kuluttaman tiedon kiinnostavuuden mittareita. Kiinnostavuutta ja yleisön mielenkiinnon kohteita voitaisiin pitää myös erittäin kiinnostavana poliittisen tutkimuksen aiheena, erityisesti retoriikan näkökulmasta. Kohteena voisivat toimia esimerkiksi erilaiset blogien seurantalpalvelut.

LÄHTEET

- Anderson, Benedict. 2007. Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Suomentanut Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Ben-Yehuda, Hemda, Naveh, Chanan & Levin-Banchik, Luba. 2013. When Media and World Politics Meet: Crisis Press Coverage in The Arab-Israel and East-West Conflicts. In: *Media, War & Conflict*. Vol. 6. No. 1. 71 – 92. Sage Journals.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Berglez, Peter. 2008. What Is Global Journalism? Theoretical and Empirical Conceptualisations. In: *Journalism Studies*. Vol. 9. No. 6. 845 – 858. Routledge.
- Breed, Warren. 1955. Social Control in the Newsroom: A Functional Analysis. *Social Forces*, 33, 326-355.
- Carey, James W. 1989. *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. London: Unwin Hyman, Inc.
- Castells, Manuel. 2004. *The Network Society. A Cross-cultural Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Crowley, Kirsi. 2004. Ylen yksinäiset. Yleisradion TV- ja radiouutisten ulkomaan avustajat voimavarana toimijoiden näkökulmasta ja avustajien käsitys työstään. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Elliott, Philip. 1982. *Press Performance as Political Ritual*. Teoksessa Christian, Harry (toim.) *The Sociology of Journalism and the Press*. Keele: University of Keele.
- Ettema, James Stuart. 1997. *Press Rites and Race Relations: A Study of Mass-Mediated Ritual*. Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) *Social Meanings of News*. Thousand Oaks: Sage. 457 – 482.
- Freeman, Richard. 2009. What is 'translation'?. In: *Evidence & Policy*. Vol. 5. No. 4. 429 – 447. The Policy Press.
- Galtung, Johan & Ruge, Mari. 1965. The Structure of Foreign News. In: *The Journal of Peace Research*. Vol. 2. No. 1. (1965), pp. 64 – 91. Sage Publications.
- Gans, H.J. 1979. *Deciding What's News*. New York: Pantheon.
- Hamilton, James T. 2010. The (Many) Markets for International News. How News From Abroad Sells At Home. In: *Journalism Studies*. Vol. 11. No. 5. 650 – 666. Routledge.
- Hamilton, John Maxwell & Jenner, Eric. 2004. Redefining Foreign Correspondence. In: *Journalism*. Vol. 5. No. 3. 301 – 321. Sage Publications.
- Hannerz, Ulf. 2004. *Foreign News. Exploring the World of Foreign Correspondents*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hartikainen, Iira. 2008. ”Ei kai tätä hullukaan kestäisi jos ei tää jotain antaisi”: Ulkomaanavustajien aktiivinen sopeutuminen freelance-työn reunaehtoihin. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi.

Hjarvard, Stig. 1995. Internationale TV-nyheder. En historisk analyse af det europæiske system for udveksling af TV-nyheder. Århus: Akademisk Forlag.

Huovila, Tapani. 1996. Toimittaja – vastuussa oleellisesta muutoksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jyrkiäinen, Jyrki & Heinonen, Ari. 2012. Finnish Journalists. The Quest for Quality amidst New Pressures. Teoksessa Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.). The Global Journalist in the 21st century. New York: Routledge.

Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.). 1998. Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa. Helsingin Yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kivikuru Ullamaija & Varis, Tapio (toim.). 1986. Approaches to International Communication. Textbook for Journalism Education. Publications of the Finnish National Commission for Unesco No. 35. Helsinki: Yliopistopaino.

Laine, Eeva. 2002. Suomalainen lehtitoimittaja ulkomailla. Työnteko ja työkäytäntöjen muutokset kulttuurien kohdatessa. Viestinnän koulutusohjelman (Medianomi AMK) opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turun yksikkö.

Lewin, Kurt. 1947. *Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Science; Social Equilibria and Social Change*. *Human Relations* 1, 5-40.

Lewin, Kurt. 1951. *Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers*. New York: Harper.

Manninen, Ohto & Salokangas, Raimo. 2009. *Eljas Erkko. Vaikenematon valtiomahti*. Helsinki: WSOY.

McQuail, Denis. 2010. *McQuail's Mass Communication Theory*. 6th edition. Cornwall: Sage.

Nossek, Hillel. 2004. *Our News And Their News. The Role of National Identity in the Coverage of Foreign News*. In: *Journalism*. Vol. 5. No. 3. 343 – 368. Sage.

Palonen, Kari. 1988. *Tekstistä politiikkaan*. Tampere: Vastapaino.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Pietiläinen, Jukka. 1998. *Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia*. Teoksessa Kivikuru, Ullamajja & Pietiläinen, Jukka (toim.). *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Roiha, Maarit. 2007. *Juttuja Luoteis-Venäjältä: Suomalaisten Pietarintoimittajien työskentely-ympäristö ja työn erityispiirteet*. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Salokangas, Raimo. 1996. Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1926 – 1996. WSOY: Yleisradio Oy.

Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa. 2012. Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Shoemaker, Pamela T. & Vos, Tim P. 2009. Gatekeeping Theory. New York: Routledge.

Shoemaker, P., Vos, T. & Reese, S. 2009. Journalists as Gatekeepers. Teoksessa Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (toim.). The Handbook of Journalism Studies. New York: Routledge.

Sumiala, Johanna. 2010. Median rituaalit. Johdatus media-antropologiaan. Tampere: Vastapaino.

Tuchman, Gaye. 1972. Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. *American Journal of Sociology* 77:4, 660-679.

Tuchman, Gaye. 1997. Making News by Doing Work. Routinizing the Unexpected. (Alkup. 1973) Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) *Social Meanings of News. A Text-Reader*. Thousand Oaks: Sage.

Tuchman, Gaye. 1978. *Making News*. New York: The Free Press.

Uskali, Turo. 2003. ”Älä kirjoita itseäsi ulos”: Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957 – 1975. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Uskali, Turo. 2007. *Ulkomaanuutisten uusi maailma*. Tampere: Vastapaino.

Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.). 2012. *The Global Journalist in the 21st century*. New York: Routledge.

White, D.M. 1950. The "Gate Keeper". A Case Study in the Selection of News. *Journalism Quarterly*, 27, 383-390.

Willnat, Lars & Martin, Jason. 2012. Foreign Correspondents – An Endangered Species?. Teoksessa Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.). *The Global Journalist in the 21st century*. New York: Routledge.

Väliverronen, Esa (toim.). 2009. *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Ylönen, Mia. 2008. "Toiset olivat enkeleitä ja toiset paholaisia". Haastattelututkimus suomalaisten ulkomaantoimittajien objektiivisuuskäsityksestä ja myötätunnosta journalismissa. Tiedotusopin pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Verkkosivut:

Berlin.de. Das offizielle Hauptstadtportal. Geschichte. Viitattu 10.11.2013.

<http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/geschichte/index.de.html>

Berlin.de. Das offizielle Hauptstadtportal. Kultur, Bildung und Wissenschaft.

Viitattu 10.11.2013. [http://www.berlin.de/berlin-im-](http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/kultur/index.de.html)

[ueberblick/kultur/index.de.html](http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/kultur/index.de.html)

Berlin.de. Das offizielle Hauptstadtportal. Leben in Berlin. Viitattu 10.11.2013.

<http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/leben/index.de.html>

Berlin.de. Das offizielle Hauptstadtportal. Zahlen und Fakten. Viitattu

10.11.2013. [http://www.berlin.de/berlin-im-](http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/zahlenfakten/index.de.html)

[ueberblick/zahlenfakten/index.de.html](http://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/zahlenfakten/index.de.html)

STT-Lehtikuva. Tyylikirja. Uutiskriteerit ja uutiskynnys. Viitattu 20.7.2013.

[http://www.stt.fi/sites/default/files/uploads/2.2_uutiskriteerit_ja_uutiskynnys.p
df](http://www.stt.fi/sites/default/files/uploads/2.2_uutiskriteerit_ja_uutiskynnys.pdf)

Jyväskylän yliopisto. Menetelmäpolkuja humanisteille. Aineiston

analyysimenetelmät: diskurssianalyysi. Viitattu 7.7.2013.

[https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston
-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi](https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi)

Jyväskylän yliopisto. Menetelmäpolkuja humanistille. Tutkimusstrategiat:

Diskurssitutkimus. Viitattu 7.7.2013.

[https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimus
strategiat/diskurssitutkimus](https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/diskurssitutkimus)

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Suomalaiset toimittajat Saksassa.

Elektroninen aineisto. Viitattu 18.3.2010 ja 10.10.2012.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=37100&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: EU-politiikka. Viitattu 5.5.2013.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43173&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Historia. Viitattu 5.5.2013.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43177&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Kahdenväliset suhteet. Viitattu 5.5.2013.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43176&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Poliittinen järjestelmä. Viitattu 5.5.2013.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43170&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Talous, elinkeinoelämä ja ulkomaankauppa. Viitattu 5.5.2013.

<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43174&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Viitattu 5.5.2013.
<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43172&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. Suomen suurlähetystö, Berliini – Suomen pääkonsulaatti, Hampuri. Tietoa Saksasta: Yhteiskunta, kulttuuri ja media. Viitattu 5.5.2013.
<http://www.finnland.de/public/default.aspx?nodeid=43175&contentlan=1&culture=fi-FI>

Lehdet:

Porttinen, Katri. 2010. Ulkomaanpooleille kiitosta. Journalisti 14/2010. 14-15.

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO

Taustakysymykset

Ikä?

Koulutus?

Työkokemus?

Saksalainen tausta?

Kauanko asunut/ työskennellyt Saksassa?

Millaisia töitä haastateltava tekee? Mille välineille?

Uutis- ja ajankohtaistyö, ajattomat jutut, sähköiset välineet vs. printti...

Millainen työsuhte haastateltavalla on?

Pysyvä kirjeenvaihtaja/ freelancer/ vakituisesti tietyille välineille työskentelevä freelancer?

Saksa ja Suomi työympäristöinä

Millainen työympäristö Saksa on toimittajalle?

Kulttuuri ja kieli, käytännön asiat (esim. toimittajien suhde viranomaisiin), kuinka väline ja työnantaja vaikuttavat työympäristöön? Suhde kotitoimitukseen? Työsuhteen vaikutus työympäristöön?

Millainen työympäristö Suomi on toimittajalle?

[Type text]

Kulttuuri ja käytännöt, väline, suhde kotitoimitukseen?

Eroaako työskentely Saksan ja Suomen välillä? Jos, kuinka?

Esim. suoranaiset työskentelykulttuuriin liittyvät erot, esim. teitittely, suhde yleisöön ja median käsittelemiin henkilöihin, esim. viranomaisiin ja poliitikoihin, välineiden luonne ja käsittelytavat (kirjoitetaanko samasta aiheesta eri tavoin?), kriteeristö, aihevalikoima, kriittisyys....

Juttukriteerit

Millaisia juttukriteerejä haastateltava käyttää työssään?

Juttukriteerit vs. uutiskriteerit. Myös uutiskriteerit, jos kuuluvat työhön..

Miksi haastateltava käyttää niitä kriteerejä, joita käyttää?

Oma päätös/ kotitoimituksesta annettu aihe? Työsuhteen vaikutus (vapaa toimittaja vs. vakituinen, oma kiinnostus, minkä oletetaan myyvän, minkä oletetaan kiinnostavan yleisöä)? Välineen vaikutus?

Eroaako juttukriteerien käyttö Saksan ja Suomen välillä toimittajan omassa työskentelyssä?

Työn vapaus, työsuhde, väline, tehtäväkuva saattavat vaikuttaa...

Mitä tarkoittavat uutiskriteerit? Oma käsitys, ei tarvitse olla ”virallinen” määritelmä.